

JOZEF KOZARAC:

MRTVÉ KAPITÁLE.

Z HORVATSKÉHO PRELOŽIL

JOZEF MALIAK.

Jozef Kozarac: *MRTVÉ KAPITÁLE*

Pretisak slovačkog prijevoda iz 1904. godine

Josip Kozarac: *MRTVI KAPITALI*

Nakladnik / Vydavateľ

Spiritus movens d.o.o.

Kutina, Andrije Hebranga 6

Za nakladnika / Za vydavateľa

Maja Pasarić

Izdanje izvornika i prijevod / Vydanie originálu a preklad

prof. Jozef Maliak, ILOK 1904.

Za nositelja projekta / Za vedúceho projektu

Matica slovačka Lipovljani / Matica slovenská Lipovljany

Slovački centar za kulturu Našice / Slovenské kultúrne centrum Našice

Nositelji projekta / Vedúci projektu

Josip Krajči

dr.sc. Sandra Kralj Vukšić

Urednik / Redaktor

Dragutin Pasarić

Predgovor / Predslov

dr.sc. Sandra Kralj Vukšić

Izdano uz financijsku potporu / Tlač knihy podporily

Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske /

Rada pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky

Tisak / Tlač

Tiskara Zelina d.d.

ISBN 978-953-7553-36-4

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu

Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 872222

CIP zápis dostupný v počítačovom katalógu

Národnej a univerzitnej knižnice v Záhrebe pod číslom 872222

JOZEF KOZARAC:

MRTVÉ KAPITÁLE.

Z HORVATSKÉHO PRELOŽIL

JOZEF MALIAK.

KUTINA, ožujak/marec 2014.

Uz ovo izdanje

Prošlo je punih 110 godina od kada je profesor Jozef Maliak preveo i u Iloku izdao „Mrtve kapitale“, djelo književnika i šumara Josipa Kozarca.

Matica slovačka Lipovljani je imala potrebu odužiti se obojici ovim ponovnim izdanjem. Naime, preci sadašnjih lipovljanskih Slovača su upravo doseljavali u ove krajeve iz siromašne zabiti središnje Slovačke, kada je Josip Kozarac živio i radio deset godina u Lipovljanima. Kao upravitelj šumarije i vrstan šumarski istraživač, bio je i kroničar teških gospodarskih prilika, rasapa hrvatskog sela i obiteljskih zemljišnih zadruga. Zemlja, oranice, pustopoljane i šume, bile su pravi i jedini razlog što je domaći hrvatski i doseljeni slovački puk u lipovljanskom kraju počeo stvarati nove duhovne i materijalne veze. To je rezultiralo današnjom domoljubnom lokalpatriotskom slovačkom populacijom, duboko prožetom zajedničkim međusobnim vezama sa cjelokupnim društvom, ali i javnim uvažavanjem slovačkih manjinskih korijena. To isto tako znači aktivan doprinos slovačkog kulturnog identiteta hrvatskom društvu na pozornici gdje svatko ima pravo na svoj nacionalni povijesni izričaj.

Stoga je ponovno izdanje prijevoda slavonskog književnika i šumara, koji je deset godina živio i službovao u Lipovljanima, možda za neke manje bitan događaj, ali za slovačke matičare i svekoliku kulturnu, pa i manjinsku književnu scenu, neprocjenjiv doprinos i dokaz privrženosti lipovljanskom zajedništvu. Ponosni smo, što pored Čeha i Ukrajinaca, Slovaci u Lipovljanima dodaju novu vrijednost očuvanju davnih književnih i životnih vrednota Kozarčevih „Mrtvih kapitala“.

Ovom prigodom zahvala centralnoj knjižnici Matice slovačke u Martinu u Slovačkoj, što je omogućila uvid u arhive i dostupnim učinila ovaj roman.

Lipovljani, prosinac 2013.

*Predsjednik Matice slovačke Lipovljani
Josip Krajči*

K tomuto vydaniu

Uplýnulo celých 110 rokov od pobytu profesora Jozefa Maliaka v Iloku, počas ktorého vydal „Mŕtve kapitále“, dielo spisovateľa a lesníka Josipa Kozarca.

Matica slovenská Lipovliany mala potrebu odvdáčiť sa týmto dvom osobnostiam a to novým vydaním. Predkovia dnešných lipovlianskych Slovákov sa do týchto končín prisťahovali z chudobnej časti stredného Slovenska, práve v časoch desaťročného pôsobenie Josipa Kozarca v Lipovlianoch. Ako správca lesov a významný lesnícky výskumník bol aj kronikárom ťažkých hospodárskych podmienok, svedkom rozloženia chorvátskeho vidieka a rodinných poľnohospodárskych družstiev. Pôda, oraniská a lesy boli jediným dôvodom, prečo domáci chorvátsky i prisťahovaný slovenský ľud v lipovlianskom kraji začali utvárať nové vzájomné duchovné a materiálne vzťahy. Výsledkom toho je dnešný vlastenecký lokálpatriotický charakter slovenskej populácie hlboko previazanej spoločnými vzťahmi s celkovou spoločnosťou, ale aj verejným uznaním slovenských národnostných koreňov. Zároveň tento počín predstavuje aktívny prínos slovenskej kultúrnej identity chorvátskej spoločnosti, na ktorého javisku má každý právo na svoj národnostný historický prejav.

Opätovné vydanie prekladu slavónskeho spisovateľa a lesníka, ktorý desať rokov žil a pôsobil v Lipovlianoch, nie je pre väčšinu dôležitou udalosťou, ale pre slovenských maticiarov a celú kultúrnu, ako aj menšinovú literárnu scénu predstavuje neoceniteľný prínos a dôkaz oddanosti a lipovlianskej vzájomnosti. Sme hrdí, že spolu s Čechmi a Ukrajincami aj Slováci v Lipovlianoch utvárajú nové hodnoty v oblasti zachovania dávnych a predsa čerstvých literárnych a životných hodnôt Kozarcových „Mŕtvych kapitáloch“.

Pri tejto príležitosti vyslovujeme poďakovanie centrálnej knižnici Matice slovenskej z Martina na Slovensku, že nám umožnila nahliadnutie do archívov a sprístupnila svoj román.

Lipovliany, december 2013.

Predseda Matice slovenskej Lipovliany
Josip Krajči

PREDGOVOR

Original, prijevod i reprint

Original

«Mrtvi kapitali», klasik hrvatskog realizma autora Josipa Kozarca, izdani su 1889. godine u Zagrebu, kada je autor imao četrdeset šest godina. U vrijeme izdavanja Kozarac je kao šumar službovao u Lipovljanima, gdje je bio na radu u razdoblju od 1885. do 1895. Službovanje u Lipovljanima smatra se najvažnijim u njegovom šumarskom djelovanju, jer je zaslužan za provedbu pomlađivanja tisuće hektara šuma koje do danas nose njegovo ime. Desetogodišnje razdoblje službovanja u Lipovljanima bilo je i književno izuzetno plodno. U tome je razdoblju Kozarac izdao, osim «Mrtvih kapitala», i drugu prozu u kojoj ovaj slavonski patriot opisuje ekonomsko-socijalne probleme sa naglaskom na slavonska sela.

U pripovijesti «Mrtvi kapitali» autor na osamdeset jednoj stranici čitatelju predstavlja i danas aktualnu temu odlaska sa sela i sudbinu napuštene i neobrađene zemlje ruralnog slavonskog okruženja, koja ostaje mrtvi kapital. U samoj završnici pripovijesti, Kozarac nudi rješenje povratkom čovjeka zemlji. Ovu filozofiju Kozarac je živio radeći kao šumar u šumama Slavonije – Vinkovcima, Županji, Novoj Gradiški, Lipovljanima. U svoj književni opus, tako i u «Mrtve kapitale», prenio je dio vlastitog iskustva rada u šumi i odnosa sa prirodom, posebice kroz opise prirode, detaljne opise pejzaža i vrlo detaljne opise šume. Osim pejzaža, opisivao je mentalitet slavonskoga sela, njegove žitelje i svjetonazore. Kozarac je stvarnost prikazivao bez uljepšavanja, problematizirao je izazove slavonskoga sela, ali i nudio rješenja istih. Njegova su djela zapažanja oštroumnog čovjeka, zapisana jednostavnim jezikom prodornog misaonog sadržaja.

Prijevod

Pripovijest «Mrtvi kapitali», koja je obično klasificirana kao roman, petnaest godina nakon izdavanja na slovački jezik preveo je Jozef Maliak. Ovaj književni znanstvenik, povjesničar i prevoditelj sa hrvatskog je preveo tek ovo jedno književno djelo. Iako je rođen u Slovačkoj, gdje je i preminuo, Jozef Maliak radio je u Srijemu, odnosno u Petrovcu i Iloku, i upravo u vrijeme boravka u Iloku dogodio se prijevod «Mrtvih kapitala».

Generacijska bliskost vjerojatno je pridonijela prevoditeljevom razumijevanju autora i tematike koju je Josip Kozarac problematizirao u «Mrtvim kapitalima». Za pretpostaviti je da su oboje svjetonazorski bili realisti,

stoga je rješenja koja je Kozarac ponudio u ovom literarnom djelu, Jozef Maliak prijevodom na slovački jezik ponudio i vlastitom narodu. U prilog tvrdnji svjetonazorske bliskosti autora i prevoditelja, govori činjenica da je Maliak ovo djelo tiskao o vlastitom trošku, kako stoji u impresumu izdanja prijevoda.

Prijevod djela, kojim predočava sliku hrvatskog društva sela i grada te kritiku istoga, Maliak je tiskao u Modroj, u Slovačkoj, godine 1904. Izdanje prijevoda za ondašnje prilike solidno je opremljeno - meke korice, A5 format.

Reprint

Povezanost Lipovljana i Josipa Kozarca održala se do danas. Za to je zaslužno njegovo plodno službovanje u šumama, koje je ovdje do danas ostavilo trag. Povezanost predstavljaju i djela, odnosno dobar dio Kozarčevog literarnog opusa nastao ovdje.

Posebna poveznica postoji i između Josipa Kozarca i lipovljanskih Slovaka. Nastala je davne 1904. prijevodom «Mrtvih kapitala», od kada je Slovacima dana mogućnost čitati Kozarčeve «Mrtve kapitale» na materinjem jeziku.

Prigodom ovogodišnje 155. obljetnice rođenja Josipa Kozarca, te 110 godina od objave prijevoda na slovačkom jeziku, s nastojanjem učvrstiti ovu vezu, Matica slovačka Lipovljani uz financijsku potporu Savjeta za nacionalne manjine RH, tiskala je ovaj reprint «Mrtvih kapitala» u prijevodu Jozefa Maliaka.

Reprint ovog prijevoda predstavlja značajan prinos u promociji literarnog zemljopisa Lipovljana, obzirom da je Josip Kozarac njegov glavni predstavnik. Revitalizacija prijevoda ovog djela obogaćuje slovački knjižni fond u Hrvatskoj, posebno fond slovačkih odjela u školskim knjižnicama. Izdanje je skroman, ali značajan korak u dostupnosti hrvatske beletristike na materinjem jeziku slovačke nacionalne manjine u RH. Kako su Kozarčeva djela na popisu obvezne lektire, ponovljeno izdanje nalazi svoga čitatelja među učenicima Osnovne škole Josipa Kozarca u Lipovljanima, koji pohađaju sate slovačkog jezika te pridonosi očuvanju njihovog materinjeg jezika. Izdanje u konačnici predstavlja most između prošlosti i sadašnjosti, ali isto tako povezuje ova dva slavenska naroda.

*ravnateljica Slovačkog centra za kulturu Našice
dr.sc. Sandra Kralj Vukšić*

PREDSLOV

Originál, preklad a reprint

Originál

Mŕtve kapitále, dielo chorvátskeho realizmu od spisovateľa Josipa Kozarca bolo vydané v roku 1889 v Záhrebe, keď mal autor štyridsaťšesť rokov. V čase vydania tohto diela slúžil Kozarac ako lesník v Lipovľanoch, kde bol v službe v období od roku 1885 do roku 1895. Služba v Lipovľanoch je cenená ako najdôležitejšia v jeho lesníckej kariére, keďže tu realizoval omladzovanie tisícov hektárov lesov, ktoré dodnes nesú jeho meno. Desiatročné obdobie služby v Lipovľanoch bolo aj literárne výrazne bohaté. V tom období Kozarac vydal okrem Mŕtvych kapitálov aj ďalšie prózy, v ktorých tento slavonský patriot opisuje ekonomicko-sociálne problémy s dôrazom na slavonský vidiek.

V literárnom diele Mŕtve kapitále autor na približne osemdesiatich stranách čitateľovi predstavuje aj dnes aktuálnu tému odchodu z vidieka a osud opustenej a neobrobenej úrodnej slavonskej pôdy, ktorá tak zostáva mŕtvym kapitálom. V závere príbehu Kozarac ponúka riešenie, a to návratom človeka k pôde a poľnohospodárstvu.

Túto filozofiu Kozarac uplatňoval aj ako lesník v Slavónsku – vo Vinkovciach, Župane, Novej Gradiške, Lipovľanoch. Do svojho literárneho opusu, a tak aj do Mŕtvych kapitálov, preniesol časť vlastných skúseností z lesníckej práce a vzťahu k prírode, detailné opisy okolitej prírody a veľmi detailné popisy lesa. Okrem prírody opisoval mentalitu slavonskeho vidieka, jeho obyvateľov a ich životné názory. Kozarac realitu podával bez prikrášlenia, problematizoval výzvy slavonskeho vidieka, ale aj ponúkal riešenia problémov. Jeho dela sú zápiskami človeka ostrého umu, štylisticky jednoduché záznamy obsahovo hlbokých myšlienok.

Preklad

Knihu Mŕtve kapitále, ktorá je obvykle klasifikovaná ako román, pätnásť rokov po prvom zverejnení preložil do slovenského jazyka Jozef Maliak. Tento literárny vedec, historik a prekladateľ z chorvátskeho jazyka preložil iba toto literárne dielo. Narodil sa na Slovensku, ale pracoval aj v zahraničí, najmä v Srijeme, konkrétne v Petrovci a Iloku, a práve z obdobia pôsobenia v Iloku sa datuje jeho preklad Mŕtvych kapitálov.

Generačná blízkosť bola pravdepodobne prínosom pre prekladateľove pochopenie autora a tematiky, ktorú Josip Kozarac problematizoval v Mŕtvych kapitáloch. Je predpoklad, že obaja boli realisti, preto Jozef Mailek prekladom

do slovenského jazyka ponúkol svojmu národu riešenia, ktoré navrhol Kozarac vo svojom diele. Toto tvrdenie podporuje aj skutočnosť, že Maliak toto dielo vydal na vlastné náklady, ako je uvedené v tiráži prvého vydania.

Preklad diela, ktoré podáva obraz chorvátskej spoločnosti na vidieku a v meste, ich kritiku, Maliak vydal v Modrej na Slovensku v roku 1904. Na vtedajšie pomery publikácia vyšla v kvalitnom vydaní, v tvrdej väzbe, vo formáte A5 .

Reprint

Väzba medzi Lipovlianmi a Josipom Kozarcom sa udržala dodnes. O to sa zaslúžila jeho plodná lesnícka služba, ktorej úspechy sú dodnes prítomné. Prispievajú k tomu aj diela, najmä veľká časť literárnej tvorby Kozarca, ktorá vznikla práve v Lipovlianoch.

Prítomná je aj previazanosť medzi J. Kozarcom a lipovlianskymi Slovákami, ktorá sa datuje už do roku 1904, keď vznikol preklad Mŕtvych kapitálov, a odkedy je Slovákom daná možnosť čítať Kozarcove Mŕtve kapitály v materinskom jazyku.

Pri príležitosti 155. výročia narodenia Josipa Kozarca a 110 rokov od vydania prekladu do slovenského jazyka, s cieľom upevniť tuto väzbu, Matica slovenská Lipovliany, s finančnou podporou Rady pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky, dala vytlačiť tento reprint Mŕtvych kapitálov v preklade Jozefa Maliaka.

Reprint tohto prekladu predstavuje významný prínos v propagácii literárneho zemepisu Lipovlian, keďže Josip Kozarac je jeho popredný predstaviteľ. Revitalizácia prekladu tohto diela je obohatením slovenského knižného fondu v Chorvátsku, zvlášť fondu slovenských oddelení školských knižníc. Vydanie je skromným, ale významným krokom v oblasti prístupnosti chorvátskej beletrie v materinskom jazyku slovenskej národnostnej menšiny v Chorvátsku. Keďže sú Kozarcove diela na zozname povinného čítania, znovuvytlačený preklad tohto diela nachádza svojho čitateľa medzi žiakmi základnej školy Josip Kozarac v Lipovlianoch, ktorí absolvujú hodiny slovenského jazyka a kultúry, a rovnako tak prispieva k ochrane ich materinského jazyka. Vydanie v konečnom dôsledku predstavuje most medzi minulosťou a budúcnosťou a previazanosť týchto dvoch slovanských národov.

Riaditeľka Slovenského kultúrneho centra Našice
dr.sc. Sandra Kralj Vukšić

JOZEF KOZARAC:

MRTVÉ KAPITÁLE.

Z HORVATSKÉHO PRELOŽIL

JOZEF MALIAK.

MODRA.

Nákladom vlastným. — Tlačil Šimon Roháček.

1904.

I.

Bolo to v prvých dňoch augusta, slavonské slnce pripekalo tak, že sá na priestrannej rovine zdalo, ako by sa vzduch vlnil od sparná, že nebolo možno ani na okamih dívať sa tým istým smerom do diaľky. Po zlatistých strniskách hromadily sa kříže pšenice, poukladané pravidelne do radov, len kde tu prekázala vysoká kukurica pohľadu do diaľky, len kde tu dvíhala sa rozvetvená hruška, pod ktorú sbily sa dovedna ovce ťažko vydýchajúce od sparná. Ináče nikde nič, čo by obživovalo, alebo prerušovalo tú jednotvárnú mrtvotu, len keď kedy-tedy shliadne dobré oko po dve hrdlice, ako rýchle letom strely náhlia ponad povrch nízkeho strnišťa, alebo vidí vo vzduchu vznášať sa mladého jastraba, ktorý razom zostanúc vo výšine visí akoby na niti priviazaný číhajúc na myš. — Zo zeme vystupuje zadúšajúca a omamujúca horúčosť a pohneš-li rukou alebo hlavou, cítiš rozpálený vzduch, ako čo by ťa z kotla vystupujúca para obárala; čo bolo znoja v tebe, to sa už vyparilo i na líci osušilo, a tak sa ti zdá, ako čo by si mal na tvári tenkú kôru od ztvrdnutého cesta.

Takého jedného odpolednia šiel hospodársky správca, pán Mátkovič, z humna, holohlavý, rozopnutý, v krátkom, vypranom, poplátanom kabátiku, na lopatkách s fľakami od znoja, pohyboval sa ľahko pod veľkým, svetlým, trochu porúchaným slnečníkom. Človek v päťdesiatke, cele krátko ostrihaný, s krátkym hrubým hrdlom, celý opálený a plný letných pehov po nose i čele, tučná temer štvor-uhelná tvár s ligotavými, žltkastými a drobnými očami a mäsnatým červeným nosom zdala sa na prvý pohľad tupou a prostou, — no keď pretrhovaným hlasom ostro hovoril, — ten hlas veľmi podobal sa bridkej formy líca, — spoznalo sa, že z neho hovorí oná dobrá prostota a úprimnosť, ktorá sa skrýva len v takých ostrých, tvrdých tvárach. Jeho krok bol pravidelný a odmeraný a mohlo sa vidieť, že ten človek v lete i v zime po blate i po suchu stúpa tým istým ľahkým, ale pevným krokom.

Jemu v ústrety išlo niekoľko vozov vysoko nakladenými snopami pšenice; kone ako čoby byly samé zastaly pred Matkovičom, vyňavším v ten istý okamih malú knižtičku a počavším zapisovať olovkom: »Ty si Vincetič — ktoré číslo domu?« »Tridsafi druhé.« »Koľko vezieš?« »Sedem krížov,« odvetí sedliak z voza i hodí dolu čiapku s pripiatou karotkou. Pán Matkovič prehliadnul karotku, zhomral niečo a zase vyhodil sedliakovi čiapku na voz. »Na! a bež, vy traja nebudete nikdy u mňa viac zarábať, ste ma rozumeli, huncúti? «

»Nestihli sme prv, pane, odpusťte, všetko usporiadame, nemohli sme dodnes, málo nás je v dome.« »Cit, cit. . . huncút jeden, prekliaty lhár!«

Pán Matkovič preberal rukami i nohami, kým to hovoril, ako čoby ho zimnica triasla a hlas, sotva srozumiteľný, skákal mu z najvyššej výšky do najhlbšej hlbiny tonu. Vozkovia mu privolali: »S Bohom!« a pošľahali kone.

»Aha, dnes je nie dobrej vôle,« povie jeden.

»Nie je, a za čas bude ako dobrý deň; statočná duša, že mu niet páru, ani by človeku vlas na hlave neskriivil.«

»Keby som nebol nič odpovedal, lepšie by bolo.«

»Bolo by, ale kým neprehovoriš, nemôžeš znat', akej je vôle; je vždy zaoblačený.«

Puknuv na to bičom vyvalil sa na snopy, onen mladší zahvízdal veselú slavonskú a kone poponáhľaly k veľkému panskému humnu.

Pán Matkovíč kráčal ďalej tým istým zdřevěnělým výrazom tváre, ktorá nedbala silného úpalu; jemu stalo sa to už polrebou. vykričať sa, ani jeho tvári nepristalo pekne, pomaly hovoril. Keď ticho hovoril, len sa mu jazyk zapletal, takže mu ťažko bolo rozumeť, ale keď sa vadal, sypaly sa mu reči, ako by iskry frkaly z nákovy. Nikto mu to za zlé nemal, len jeho žena, ktorá sa z prvú stydila a pozdejšie i jedovala pre líto jeho vlastnosť; a on od prírody nebars veľký zveľebovateľ krásneho pohľavia ešte väčšmi podnecoval jej rozhorčenosť. Ona, dcéra vysokého, ale zchudobnelého úradníka i dnes ešte krásna a hrdá, vydala sa zaňho, aby neostala bez čepca a od prvého dňa, od kedy z veľkého mesta prišla k nemu na tichú dedinku, s domami slamou pokrytými, ostala až do dnes nespokojná; nerozumejúc jeden druhému, neprežili ani jeden deň bez hádky. Jemu to ani najmenej nevadilo, lebo ona ináč bola starostlivá i rezká okolo domácnosti a on tiež pracovitý a s malom spokojný natoľko, že ich životu nekládlo žiadno iné zlo nepríjemných prekážok, okrem onoho, že oba boli rozdielnej povahy a rozdielných názorov. Tá rozdielnosť bola tak výrazná, že ani on ani ona nikdy nepomysleli na to, že by dakedy jeden druhému ustúpiť mali. No predsa ich to nemohlo rozdvojiť, aby nespechali k jednému cieľu, ačkoľvek každý svojou cestou a svojím spôsobom. On nemohol v nej trpeť hrdú veľkomestskú dámu, (a predsa jej neukracoval výdavok na šatstvo), ktorá vždy snívala o veľikášstve o svojich deťoch, ktoré budú ako úradníci hrať dnes-zajtra vysoké zástoje, — kdežto zase na druhej strane nemohla hľadať na jeho zastaralé náhlady, dľa ktorých nemohol nosiť nový odev, lež obliekal rúcho od svojich synov obnosené a naňho len trochu pristrihnuté. Ináč dobre vedela, že on to len za to robí, aby deťom svojim usporil čím viac; znala sa kedy-tedy i pohrdiť jeho poctivosťou, ačkoľvek nemohla zatajiť, že by jej milšie bolo, keby nebol taký na vlas prísny s cudzím majetkom. Pri všetkom veľkom hospodárstve, ktoré bolo jeho správne svätené, statočný Matkovíč málo zvýšil, on síce nezkynožil, ale sa ani nerozsýpalo v jeho dome. Nikdy neveril, že by sa iní správcovia obohatili, lebo on celý svet meral dľa svojej statočnosti. Vychoval dvoch synov a dve dcéry, v ktorých sa tešieval, ako málo ktorý otec, k vôli deťom uľahoval si všetku pohodlnosť a odtrhoval si od úst, odieval sa chatrne, ako ktorýkoľvek bedár a to všetko činil s tou rodičovskou obetovavosťou, aby jeho deťom tým lepšie bolo.

Kráčajúc pomaly napred, prišiel Matkovic k dedine. Cesta ho viedla pomedzi slivníky a sady ohradené dubovým hned' tu hned' tam nahnutým plotom. Z ďaleka belela sa už vysoká panská stavba, trstinou pokrytá, s dvoma veľkými komínmi, s priestranným dvorom i mnohými maštalmi a ohromnou vysokým plotom ohradenou zahradou. Do domu vystupovalo sa schodami, ktoré boli strechou opatrené. Tu Matkovíč oprel mechanicky svoj slnečník a vnišiel do nútra. V chodbe, — v akom si pitvore, — našiel svoju ženu a staršiu dcérku Anku; pred nimi stála káva, čerstvý chlieb a maslo. »Nič iné nerobíte, len jete!« znel pozdrav Matkovíčov.

»Ráčte i vy!« usmiala sa mäkkým polosmiechom dcérka, nabídlá otcovi stolicu a nastolila pred neho chlieb a maslo.

»Nežiješ ani ty z povetria,« odvetila mu pani, ledva že hodila pohľad naň.

Matkovíč nesadnul, lež stojacky vzal chlieb, odkrojil si skyvu, potrel tenko maslom a hodne posolil.

»Pre teba musíme osobitne chlieb piecť, keď ty len korku rád« — bol totiž skrojil i hodný kus korky chlebovej — »lebo akože taký znešvárený kus predložím, akže mi niekto príde?«

»Ku mne neprichodí nikto a ty chovaj tvojich host'ov, čím chceš, ja snád' v svojom dome smiem jest svoj chlieb, ako sa mne páči.«

»Ale ste, otecko, zase . . . ! Ako čo by to mama tak myslela . . .« Tak znela smierlivá reč slečny Anky, ktorá unylým úsmevom pozerala hned' na otca, hned' na matku, ako čo by ich bola chcela svojím pohľadom vzájomne sblížiť a užšie spojiť.

To bola jej úloha, odkedy počala samostatne myslieť a cítiť; jej význam, ako čo by bol stvorený k tomu, jej mäkký, smierlivý hlas, jej múdry, vznešený pohľad, jej celé držanie bolo také, že by jej človek ani v najväčšom rozhorčení nebol mohol urážlivého slova povedať. Mäkkosť jej bytnosti, stálosť a otvorenosť jej mysle získaly jej úctu ako u otca tak i u matky, s tým rozdielom, že ju otec ako nejakú svätú zbožňoval a na ňu viac držal, než na celú ostatnú rodinu. Jej prirodzená povaha bola všeliak príbuznejšia otcovej než matkinej, matke viac lahodila mladšia dcéra, vetroplachá Nela, ktorá mala všetky slabé, ale nie i všetky dobré vlastnosti matkine. Hrdej matke lepšie lahodila pyšná Nela, než tichá a prenikavá staršia dcérka, ač dobre znala, že Anka viac než pol domu v poriadku drží, medzi tým čo Nela pol domu do neporiadku privádza.

Pani Matkovíčka bola už odišla do svojej izby, keď dedinský pandúr doniesol poštu a doručil ju slečne Anke; obsahovala štyri kusy: úradný list od správy panstva, za tým bazar, adresovaný na pani Matkovíčku i dva listy: jeden od syna Laja zo Záhrebu a druhý od slečny Nely z R., neďalekého mesta, kde Nela bola pri tetke.

Pan Matkovíč otvoril úradný list a držiac ho, čo možno najďalej od očí, čílal ho veľmi rýchle a nervózne, usmial sa naposledy hlasno, ako i každý raz, keď niečo vážneho prečítal; no nebolo možno nikdy vyrozumieť, či tým smiechom odobruje a či sa rúha tomu, čo prečítal. Anka otvorila najprv bratov list a keď ho prečítala, počala potriasť hlávkou, ako keby chcela otca pripraviť na obsah listu.

»No, čo je?« spýta sa Matkovíč.

»Píše Lajo, prosí vás o cestovné trovy, s onými prvými musel povyplácať.«

»Čo musel povyplácať? — nič nepovyplácal. Premrhal zlodej! To je predsa mnoho, ako keby mi sliepky peniaze liahly. Tomu všetkému je ona vina«. . . pokazujúc pri tom na izbu, do ktorej vnišla pani Matkovička.

»Nech mu ona pošle« — pokračuje ešte prudkejšie. — »ja mu nedám nič, ale nič, ani deravý groš. Keď mu zná rozkázať, ako sa má šatiť a paráditi, nech mu pošle, ja nechcem vedieť o tom.«

»Len sa darmo horšíte, kto by znal. čo sa v skutku stalo; ani on je nie taký, aby doprosta lhal.«

»Čo, nelhal? Lhal, ako je dlhý a široký, to ja odtiaľto vidím, kam prvý cestovný peniaz odišiel; páni juráti myslia, že by sa celý svet prepadnul, keby svoju rozlúčku poriadne nezapili, — odišli jednoducho do nejakej obskúrnej putiky a prepili, čo dostali na cestu. A ja ako pes, ako šopronský vôl, musím tahat, robotovať od včasného rána do pozdňého večera, len aby pán jurista mohol jednu noc lumpovať. Prekliati huncúti«

»Ak mu nepošlete, on ostane lam a budete musieť tri mesiace zaňho darmo piatiť.«

Keď to riekla Anka, vzala bazar i onen druhý list i odišla do matkinej chyže vediac, že v tento čas treba nechať otca samého, kým sa uspokojí, lebo v takom položení opúšťa ho každá logika a všetky dôvody i rady padly by do vody. On, človek schránlivý, chcel, aby mu i deti boli statočné, aby už v prvej mladosti pochopili prísnosť života, preto nemohol žene odpustiť, že sa vysoko vypínala a dľa svojej vysokomyseľnosti vychovávala i svoje deti tak, že i Lajo i Nela mnoho od tej hrdej no márnотratnej matkinej obyčaje vzali do seba; táto výchova doniesla to so sebou, že teraz Lajovi musel poslať po druhý raz cestovné trovy. A to ho bolelo; lebo to považoval za prvý detinský nevďak, ktorý nevie oceniť ani lásku, a tie obete, ktoré svojím detom prináša.

Pani Matkovička čítala vyjasnenou a spokojnou tvárou list svojej sestry a mladšej dcéry Nely. Sestra jej píše, že Nela robí furore v meste, že mladí ľudia t.j. gymnásialni žiaci sa predbehujú, ktorý by sa jej lepšie zapáčil, že niet pochyby, že sa vydá prv, než by človek pomyslel i že bude veľmi šťastná. Ďalej píše jej o krásnom ružovom obleku, ktorý Nele objednala, lebo že na nedeľu bude skvelý ples na česť jeho veľkomožnosti; k tej slávnosti, že sa už teraz robia veľké prípravy a tak aby i ona — Matkovička — s Ankou na isto na ten deň ta došla.

I Nela dodala niekoľko riadkov toho istého smyslu, za každým slovom opätujú »drahá moja i sladká mama.« Chválila sa, že minulých dní bola družicou zomrelému gymnasistovi, že prišla celá deputácia prosiť ju tým cieľom: že jej následkom toho ostatné družice veľmi závidely atď.

Matkovička nemohla si príjemnejšieho lístočka od svojej dcérky ani žiadať, dva razy ho prečítala a len potom ho podala Anke s akým si spoluútrpným na ňu upretým pohľadom. Ako matka žiaľovala, že i jej staršia dcérka nie je účastná takých vyznačení, ľutovala, že jej chýba ten živý temperament Nelin, ľutovala, že volí byť celé roky na dedine, a že sa odcudzuje veľmestskému životu, kde by sa na každý pád prv vydala — a tu na dedine, Boh zná. . . I teraz sa zase srazily jej myšlienky s protivnými názormi jej muža, ktorému sa nijako nepáčil pobyt Nelin v meste, lebo on nikdy nechcel chápať, že by sa mu tam Nela niečoho dobrého naučila. Nemohol sa nijako spriatelieť s terajšou mestskou výchovou, ktorá dľa jeho presvedčenia vstepovala do ženského srdca rozmazanosť a ľživý význam: ktorá mladú ženu naplňovala ideami zovnútorného blesku, lenivosti a odcudzovala ju od pravej prísnej skutočnosti, s ktorou sa v dnešných dňoch počítať musí. Bol presvedčený, že dary, ktoré žena jeho stavu musí svojmu mužovi doniesť, musia byť cele inakšie, ako čo ich bude môcť takou výchovou Nela doniesť svojmu mužovi.

»Neviem, ktorý oblek by si si oblekla na bál: nemáš ani jednej zvláštnej halenky«, hovorí Matkovička Anke, keď dočítala Nelin list. »A čo im chýba, všetky sú ešte dobré, oblečení si trebárs ktorú, keď už tak chcete, aby som i ja išla«, odpovedala Anka.

»Na každý pád musíš ísť, vedz, že mám strach o teba; ty si sa cele zapustila na tej dedine, mala by si viac mať“ pozor na seba.«

»Neviem, prečo mi to vždy spomínate, keď dobre viete, že plesy sú nie pre mňa: mňa bolí, keď vidím, že ma práve preto ľutujete a držíte za svoje nehodné dieťa.« V očiach Anky zaleskla sa slza.

»Neplač, ty ešte neznáš, čo je matke dcérino šťastie«; objala ju i bozkala, akoby tým sama priznala, že ju urazila. Ona dobre znala, že jej staršia dcérka nedbá o skvelú spoločnosť, a že je šťastnejšia vo svojom dome a sade, ale ona bola už priveľmi presiaknutá moderným spoločenským životom a príliš schvátaná Nelínym a sestriným listom, než aby bola mohla odolať citom, ktoré ju pred chvíľkou vyzdvihly do onej ligotavej výšiny, o ktorej temer každá matka snáva. Jej ťažká úzkosť svierala srdce hľadiac, že je i Nela už na vydaj a Anka nemala ani pytača. Storáz si už umienila, že ju prezkúma chladno, ako čo by jej ani matkou nebola, aby mohla vyzkúmať, čo je to na nej, že sa dosiaľ ani jeden mladý človek do nej nezaľúbil. I ona ju prezkúmala od hlavy do päty a nemohla na tej pevnej vysokej postave, na tých čiernych tuhy plných očiach, na tom počernom, zriedka kedy červenom, spokojnom líci, na tých plných prsách nijakej chyby

nájsť. Vedľa toho bujného tela, vedľa bystrého jej umu, videla jedínú príčinu jej dosavádneho nevydaj a v tom, že Anka vyhýba mestskej spoločnosti, pretože je viac zaľúbená do dediny a do dedinskej práce. To ju bolelo, a až znala, že len rozžalosť svoju dcérku, akonáhle jej spomne mestské zábavy, predsa nemohla z času na čas si nepovzdychnúť a zasľzeným okom na ňu nepohliadnuť.

»Kým som ja sama sebou šťastná, prečo by ste i vy so mnou neboli šťastní?« Tak znela Ančina odpoveď, kedykoľvek by sa o tom rozpriadol rozhovor.

II.

Pán Matkovič poberal sa zavčasu na odpočinok, ale i ráno včas vstával; o štvrtej už bol. na nohách a káva musela ho už o tom čase hotová čakať. Kávu mu pripravovala Anka, a ako o pol štvrtej vstala, nevracala sa viac do postele. Keď vypil kávu, odišiel Matkovič do humna, odkiaľ sa len po poludní vracal domov. Ráno pred odchodom Anke vyčítal peniaze, aby ich poslala Lajovi na cestu, neztratil pri tom ani jedného slova. Vzal na to zápisnicu, dáždnik a ohmatav všetky vacky, mával obyčaj dva-trirazy so schodov sa vrátiť do izby, ako keby bol niečo zabudnul, a každý raz reknul svojej dcérke »s Bohom!«; on by ju i pobozkal, reknul by jej tisíc nežných rečí, ale on neznal byť nežným, jeho zovňajšok bol príliš nemotorným nástrojom jeho vnútra. Všetka jeho láska i nežnosť sústrednila sa v tom jednom slove: »s Bohom!« Jeho dcérka dobre chápala celú hĺbinu tej jednoduchej reči; tá reč ovládala všetky tie city a ani sama neznala, ako by jich naproti otcovi, čo vrúcnejšie vyjadrila. Len kedy-tedy rozkochaná v žarte otcovi prehodila: »ale veď ste mi už tri razy povedali.«

No, tak »s Bohom!« zavolať by i po štvrtý raz a ponáhlal von, celý šťastný, že všetky tri pozdravy slyšala. Na to zvyknul istým odmeraným krokom ísť rovno do humna neobzerajúc sa ani na pravo, ani na ľavo.

Keď on odišiel, Anka chytala sa každodennej práce; v svetlom rannom odeve rozoznával sa ostro jej vysoký i silný vzrast. Dľa jej odevu boli i jej pohyby jednoduché a prirodzené; nič nebolo pri nej vyrátané, nič napravené, lež všetko také, aká bola v skutku v každom pohybe, v každom kroku vyrážala sa unylosť a milota, akási nesmierne teplá dobrota, ktorou celé svoje okolie naplňovala. Keď zvršila rannú prácu, napísala bratovi tento list:

Drahý brat Lajo! Tu sú Ti peniaze, ktoré Ti otec posielal na cestu. Musím Ti pravdu povedať, že mu nebolo cele po vôli, že pýtaš po druhý raz tie peniaze. Ty vieš, že on nám všetkým prináša veľké obete, ale ho bolí, i musí ho boieť, keď sa tá jeho dobrota zle pochopuje a ešte horšie sa nadužíva. Nemám v úmysle nič Ti vyhadzovať na oči, ale Ty, ktorý si počnúc od siedmeho roku sotva mesiac-dva behom roku doma, Ty ovšem nemôžeš znáť, čo jeho rodičovská starosť i čo to znamená na štvoro odrastlé deti nakladať, aby každé dostalo, čo treba i čo si žiada. Ja, ktorá od prvej doby som sa nevzdialila z domu, lež som s ním zrástla,

ja jediná zo všetkých vás môžem oceniť onú ťažkú borbu, ktorou sa otec za nás borí i trápí, aby nás udržal v tom stave, v ktorom sa nachodíme. Ja, ktorá poznám každú jeho myšlienku, ktorá denne vidím, že každý jeho pocit, každá jeho žilka, len za nás žije, vidím, že on sám seba, ani neráta, lež tak řečeno vedľa nás žije. My by sme ho nemali len milovať a uctiť, ale vskutku diviť sa mu a zbožňovať ho. Ja sama ho ešte i ľutujem, ľutujem v hĺbinách duše, lebo vidím, že je to z jeho strany zanedbávanie jeho vlastnej osoby a to všetko k vôli nám. Musím Ti pravdu povedať, že ma zrovna bolelo, keď som ťa bránila pred ním, aby Ti po druhý raz poslal tie peniaze. Ja pre seba nehľadám mnoho od neho, len aby ľahšie padlo na vás nakladať, ale žiadam od Vás, aby Ste mali viac milosrdenstva naproti nemu, lebo treba Vám pomyslet, že je on síce povinný vychovávať svoje deti a vzdelat', ale že nie je jeho podlžnosť urobiť seba rabom svojich detí. Ver mi, že on žiaden väčší pôžitok nehľadá, o nič ďalej nedbá, že ho nič viac nebolí ani neobživuje, len jedine láska a myšlienka na svoje deti. To som Ti rekla ako sestra, nech Ti nebude žiaľ, lebo ja milujem jednak i Vás i jeho. Vinko nesložil zkúšky a tak nepôjde viac na gymnasium; mama mala sa následkom toho z rozumu pohnúť, no otec nehnevá sa ani najmenej, lež jedine ľutuje, že Vinka už prv nevybral zo školy. Kam pôjde ďalej, ešte je nie rozhodnuto; nateraz pomáha otcovi a pánu Lešičovi na humne. On i pán Lešič sa veľmi spriatelili, vždy sú spolu: v záhrade na tom mieste, kde sa i tebe pozdalo bolo, spravili besiedku a na miesto stola dali dovliecť veľký dubový peň. Pán Lešič myslí, že teraz budeš mať i Ty tiché miestočko, kde budeš môcť v tichosti rozhliadnuť si paragrafy, ale Vinko sa posmieva, že v tej besiedke vníde viac litrov vína do Tvojich úst, než paragrafov do Tvojej hlavy. Zahanbi ho, keď prídeš! — Nela je ako vieš, u tetky; od nedele ideme ta i ja i mama na ples. Mne je nie veľmi príjemné ta ist', ale musím k vôli matke: nerada by som ju namrzel'. A teraz s Bohom, sladký môj lenivče. Hľad', aby si sa šťastne domov vrátil a zdravý objal okolo hrdla Tvoju Ťa milujúcu sestru. N. B. Dones Nele nejaký dar, ona už dávno sníva o ňom.»

Na to vnišla Matkovička cele vystrojená a posadiac sa za stôl vypila svoju kávu s takou eleganciou, že si pri tom ani ústa neomočila. I jej ako čo by nebolo po vôli, že Lajo pýtal na novo cestovné trovy, ale hneď na to sladko sa usmiala, snád jej napadla myšlienka, že jej syn ináče chápe život, než jej muž.

»Ako keby sa mladému človeku mohlo prikrútnuť, alebo zazliť, že kedy-tedy zabaví sa po svojej vôli«; znel jej konečný úsudok v tej veci a svojím ešte vždy bystrým čierno-žltým okom hľadí okolo, ako čo by hľadala svojho muža, aby i on počul jej mienku.

V tom vstúpili do pitvora dvaja mladí ľudia, každý s puškou i uloveným zajacom. Starší z nich, hospodársky adjunkt, Vladko Lešič bozkal Matkovičke ruku, medzi tým čo onen druhý mladší syn Matkovičov, gymnasista Vinko,

odkladal pušky a vešal zajacov. Mladíci boli oblečení na len spôsob, ktorý sa menuje »geniálnym nenádom.«

»Nadám sa, že nám milostivé nezazlia, že takto vyhliadame,« veselo riekol Lešič. »Ja by som najradšej, keby som sa mohol do takej kabanice obliecť, akú mal včera náš tučný pán direktor na sebe: — zapnul sa totiž do nej od päty po hlavu. Jeho odevu nemožno nič vytýkať, lebo okrem tej dlhšej kabanice, nevidel som nič iného na ňom. A tu na mne kabátik s masným golierom, vesta s troma gombíky, nohavice na ľavej strane rozpárané. — čomu ostatne nie som ja vina, lež tamto ten zajac, a napokon niečo vykrivené čižmy, ktoré predsa, ak je pravda ešte na svete, jednému hospodárskemu odjunktú od dvadsaťpäť rokov ešte vždy dobre stoja.

Tomu krajčírskemu rozboru smiali sa všetci. Vedľa všetkého toho srdečného smiechu pomyslela predsa s radosťou Matkovička, že jej Lajo by nikdy ničého takého nehovoril, i prišlo jej mimovoľne pred oči jeho najnovšie tmavo-zelené elegantné rúcho, v ktorom sa na Veľkú noc doma bavil.

»A na širák si zabudnul,« povie Vinko a podvihnuť mäkký lovecký klobúčik, dávajúc mu rozťahovaním a sťahovaním všeliakú podobu. »Škoda, že ho Ovid nevidel, istotne by bol napísal o jednu desiatku oných bláznivých metamorfos viac« . . . vypuknul Vinko v smiech, ktorý teraz po milej vôli mohol vynadávať školským klassikom. Jemu istotne ľahšie padlo vyhnať z nedohľadnej chrastiny zajaca, než vzletnom Ovidovom verši pohľadať podmetu pripadajúci výrok.

Z oboch mladíkov prskal šprým horúcej mládeneckej krve a oná duševná shoda, ktorá im duše viazala, ešte zväčšovala ten neposedný žart a radosť. Vinko odišiel do kuchyne a sám si doniesol kávu, mlieko i chlieb, žuvajúc i oné korky, ktoré po matke ostaly, mláskajúc pri tom jazykom, prezradzujúc osobitnú chuť i zdravie.

»Vinko, ako to ješ — čuje sa až sem, ako hryzeš . . .« Matkovička chcela sa od divu prežehnať, no vzpomätala sa v pravý čas pred Lešičom.

»A ako že mám ješť, keď som hladný! Poď, Vladko sem, čo nás po kom! Kto behal tri hodiny po love, ten sa nepýta, ako sa po najnovšej etikette je.«

Obidvaja sadli si na druhý kraj stola a sami si lievali kávu a natierali maslo na chlieb, nedopustili Anke, ktorá chcela, aby aspoň Lešičovi poslúžila.

»Prosím Vás, slečno, neustávajúte sa. takto je sladšie.« odvetil Lesič nežnosťou, akej nebolo v dosavadných jeho rečiach.

»Keby sme mohli i kávu prstami ješť!« opäť započal Vinko. Keď si založili, za zlé mala im Matkovička. že dve noce spali na humne, miesto toho, aby boli domov prišli, ako by sa to mladým ľuďom svedčilo. »Boh vie, čo vy tam vystrájate.'?«

Na to počal sa Lešič vyhovárať, že jedna čiastka robotníkov néprv okolo desiatej večer vyviala žito, tak že ostalo nepremerané na hromade a že on si

to nemohol na dušu vziať, aby tri sto mier pšenice/nechal pod ochranou nespoľahlivého človeka, — to že bolo príčinou: že prvú noc neprišli domov. Druhú noc že preto nocovali tam, že čuli, že príde direktor prehliadať mlatbu, a že za to chcel byť na humne od rána do mraka,

Málo prv bezuzdný mládenec hovoril teraz tak vážne, že sa videlo, že okrem teplého úprimného žartu je v ňom i iný akýsi cit, onen cit povinnosti, ktorý i najmenšiu úlohu chápe v svojej vážnosti.

»Direktor vás istotne pochválil . . .«

»Ja som šťastlivý, že ma hneď neprepustil, lebo neviem ako možno pri tom našom hospodárení pochváliť. Všetkých by nás bolo treba povešať, počnúc od direktora až po strážnika — direktora pravda najpozdejšie. To vám v skutku divno bolo: stojíme všetci traja pred stohom slamy, a v slame práve direktorovi pred nosom žmeň zdravého, nevymláteného klásia. Stál som ako na ihlách, lebo jeho nadhliadanie nemá iného cieľa, než aby sa presvedčil, či je slama dobre vymlátená, aby neostalo mnoho zrna v slame, — to je celá kontrolla A ja strípam, že sa mu už-už oko zastaví na tom chomáči nevymláteného žita: — »Dovoľte, magnifice, aby som vám odohnal s väzov toho smradľavého Martina!« On na to vypukne v smiech a zohnúc sa obrátil mi chrbát, a ja v tom okamihu uchytím to klasie a s ním začiahnem magnificuta po chrbte, že ani zrna neostalo v klasoch. Na znak chvály potľapká ma po pleci: že mi mlatba dobre ide, i že dobre robím!«

Kým sa Vinko pri tejto žartovnej rozprávke z celého hrdla smial, dotedy iskrily sa oči Lešičove a okolo úst poihrával mu úsmev, ako len u ľudí, povedomých svojej duševnej prevahy. Matkovička smiala sa oným zaujímavým, niečo i zlostným smiechom, kdežto Anku — ako sa vidí — viac zaujímal spôsob rozprávania, než sám skutok. Jej jemný, sotva viditeľný úsmev bol veľmi podobný Lešičovmu. Ono niečo, čo sa počas Lešičovho rozprávania medzi nima dvoma pohybovalo, podobalo sa okamžitým bleskom mluna v strednoci, ktoré síce rozsvieti na čas celé okolie veľkolepým bleskom, ale v skutku nemohlo sa nič určitého vyrozumiť.

»Ako je to tu von na humne spať? Ja si to ani nemôžem dobre predstaviť. Viac ráz vezmem si pred seba vo dne, že prenocujem v záhrade, ale čím sa počne zvečeriavať, i moja odhodlanosť počne vždy viac slabnúť, až celá zmizne.« Tak hovorila Anka upravujúc otázku na Lešiča, ale dívajúc sa pri tom na Vinka. »To vám nemôže nikto opísať a ešte menej môže pochopiť ten, ktorý nikdy neprenocoval vonku; lebo ako v chyži je každá noc jednaká, tak je vonku nielen každá noc, ale i každá hodina v noci inakšia. Len to vám môžem povedať, že človek, ktorý tri noci prenocuje na Božom vzduchu, teprvtedy v skutku uvidí, na koľko sa odialil od svojej vlastnej, ľudskej prírody. Lebo niet divnejšieho pocitu, ako keď ležiac na voňavej tráve i kedy-tedy pozrúc do jasného hviezdnatého

neba, náhodou pomyslíš na svoja tmavú spálňu i posteľ, stisnutú medzi štyri nízke steny! . . . Tam hrob, smradľavý zápach — a tu nepriehľadné nebe, vôňa celej prírody, život, i večný melodiový zubor; a isto taký život dýcha z teba, cítiš v skutku, ako každá tvoja žilka hrá zdravým, jasným životom, a keď vstaneš, taký si ľahký, že nemôžeš veriť, že v skutku jedna noc minula. Ja v tom zase myslím na veľmešťanov a ich štýrposchodové stavby, naplnené ploštícami a tu prichodí mi na um mimovoľne, že človečenstvo spáchalo samo na sebe neodpuštitelný attentát.«

»To sa vám len tak zdá! Ale predstavte si priestrannú, vysokú spálňu, so širokou massívnou posteľou, s tygrovou kožou, električným svetlom i so všetkou ostatnou pohodlnosťou, ktorú si moderná spoločnosť pripravila, — a porovnajte to s vaším slamnatým lôžiskom na humne,« hovorila oduševneno Matkovička.

»O tom je ovšem ťažko rozhodnúť, ako o každej veci, ktorá závisí od vkusu jednotlivých ľudí. Ja by som si len toľko dovolil ešte povedať, že celý dnešný prepych je nič iné, než napodobnenie, snaha po sblížení sa k prvobytnej prírode, — ale za drahý peniaz.«

»Mne sa zdá, že ste celý oduševnený za vonkov, istotne k vôli tomu i vybrali ste si hospodárske povolanie.«

»K vôli tomu práve nie, — o mnoho vážnejšie dôvody privedly ma k tomuto povolaniu. Tie dôvody sú o mnoho hlbšie, avšak vás by iste nezaujímaly už jednoducho z tej príčiny, že by ste ich vy neodobrovali, nakoľko som sa dosiaľ aspoň o vašom smýšľaní presvedčiť mohol.«

»Akže vás láska k prírode a k vonkovu k tomu neponúkla, potom už v skutku neviem, ktoré by to iné dôvody mohli byť.«

»Ja som už reknul, že vás moje dôvody snád nebudú zaujímať, ale keď ma už ponúkate k odpovedi, musím vám povedať, že ma k tomu ponúкло oné ohromné množstvo mŕtveho kapitálu, ktorý sa nachodí v našej zemi a my ten mŕtvy kapitál ešte rozmnožujeme, lebo s jednej strany shrkli sme sa všetci hľadať holú kosť, a s druhej strany sme pripohodlní, než aby sme vysúkali rukávy, aby sme sa pripreli a vyťažili blahobyť z našej zeme. My s celou našou spoločenskou stavbou počali sme od vrchu na miesto od spodku, preto je teraz vám prirodzene nepochopiteľné, že niektorí — a medzi tými i ja — bežia z onej výšavy dolu, lebo nahliadli, že tam hore ich je už dosť, že tam počína už byť pritesno, že sa tam počínajú už dusiť. Ačkoľvek sa to už dávno dobre vidí, predsa ešte i dnes na stá a stá ponáhľajú ta hore, pokladajúc onen tesný život, ono hľadanie holej kosti jedine dôstojnou existenciou len preto, že sa nalézajú na vysokej výške; medzitým čo oná dolnia^postasť, kde majú ešte všetci dosť miesta, aby sa platnými učinili, je ešte vždycky znevažovaná. Medzi onými hore, rozumiem tu triedu našej spoločnosti, ktorá žije zo samého groša, ktorý sa mu mesačne vyčíta za onú ťažkú neproduktívnu prácu, ktorá sa rok po rok skladá do kancelárskych aktov, aby sa

tam mole hostily na nej. To sú tak zvaní páni, v skutku ale nie sú ničím iným, než poslednými sluhami, lebo keby každý druhý sluha opustil jedného gazdu, nájde ešte toho istého dňa iného, medzitým čo jeden zpomedzi pánov-sluhov, keď raz služby pozbavený je, zriedka nachodí iného hospodára. Oná druhá trieda.«.

»Teraz už viem — túto druhú triedu, ku ktorej sa i vy pripočítate, budete chváliť, ale mne predsa nedokážete, že oná prvá trieda nie je vázenejšia a viac ctená, než vaša, za ktorú sa vy zaujímate.«

»Každý človek na svojom mieste má svoju určitú hodnotu, a tak treba ho úplne dľa tejto hodnoty ceniť; ale to je práve u nás nenormálne, že je cena onej vám milej triedy priemerne o mnoho väčšia, než onej druhej; ale táto abnormálnosť nemôže dlho potrváť, lebo i cena i hodnota sú relatívne pojmy. Keď na príklad istá vrstva to vám má na trhu veľmi vysokú cenu, a následkom tej vysokej ceny počne sa nesmierne mnoho toho tovaru hotoviť, tak je cele prirodzené, že cena toho tovaru musí časom padnúť. My sme s našimi spoločenskými pomermi v tom položení, kde sa určitá vrst tovaru pre veľkú výrobu nemôže nikam odtisnúť, zpeňažiť: kde sa už mnohí kupci vracajú z trhu s nepredaným tovarom, neznajúc v zúfalstve kam s ním a tak predávajú ho v nevoľi pod cenou. Alebo, aby ste ma — Milostpaní - - lepšie rozumela: celý za 10—20 školských rokov vydaný kapitál dáva sa dŕžave za 790—900 zl. ročne! pláče i to vedľa osem do desať hodinovej práce denne! To je nie ani výslužné dľa hodnoty a kde sú úroky? Ten stav je u nás ešte ani zďaleka oným, ktorým by mal byť. menovite: viac-menej najlepšou vrstvou, čo ju ľudské spoločenstvo vo svojom lone rodí: lež je ešte vždy akýmsi asylom, akýsi druh zaopatrovanej triedy, kam všetko beží, aby sa prechovalo, jedine z toho žalostného predpokladania, že im je to najbezpečnejší chlieb! A toto všetko tak prevrátené deje sa u nás, medzitým čo panenská pôda so svojou bohatou plodnosťou ostáva takrečeno nedoknutá, ktorá by predsa, keby sa k nej priblížil vzdelaný, priemyselný duch, mohla zkvitnúť k blahu celého národa a my vzdor všetkému tomu bežíme ešte vždy do toho asylu, miesto toho, aby sme si na svojej pôde zbudovali samostatné od nikoho nezávislé živobytie.«

Slečna Anka i Vinko poslúchali s veľkou napnutosťou vývodu Liščevičove: v ich duši ozývaly sa oné isté struny, ktorých sa on dotknul, rozvíjal sa ak i nie jasný tedy predsa aspoň vo svojich obrysoch obraz, ktorý Lešič len tak z pozdalka nakreslil. Sama Matkovička ostala až na opovrhovanie chladnou, lebo u nej viac vážil i najnižší úradník, než najzkúsenejší a najrozumnejší hospodár.

»Ja vám — Milostpaní — nemám za zlé. že ste nie môjho smýšľania, lebo dobre viem. že sú dve tretiny spoločnosti našej vašich názorov. Príčinou toho je nedostatočná vzdelanosť v priemyselných a hospodárskych odboroch vedy a s ňou spojená nedostatočná podujímavosť, ktorá jediná otvára i dvíha blahobyť zeme. U nás na miesto toho, aby peniaz cez tisíc rúk prešiel od

troviteľa k vyrábateľovi, ide on rovno od prvého k druhému, a potom i pri ňom ostane. Musel by som vám. Milost'pani, celú národnohospodársku oekonomiu vyrozprávať, keby som vás chcel úplne presvedčiť o pravdivosti mojich názorov. Čím som prvý raz prečítal Smithovu knihu o tej veci, stály mi hneď pred očima príčiny nášho nízkeho národnohospodárskeho stavu a v tom čase, keď som k spoznaniu prišiel, chápal som školu i náuku niečim iným, než ako sa u nás žiaľ Bohu pochopuje.«

Lešič zvršil s vyznamenaním gymnasium a požíval krajské štipendium; no, už ako žiak nemohol strpieť nijakých pút. Jeho otvorenému značeniu a bystrému duchu nijako nevidela sa budúcnosť, ktorá ho čaká, keď svrší universitné štúdiá a na základe svedectiev musí zaprosiť o praktikantskú službu, lepšie rečeno o cvičebnícky chlieb. On celou prudkosťou svojej v pred sa ženúcej duše, počúval na viedenskom technicko-kultúrnom náukobehu národnohospodársku oekonomiu financijnú a iné rôzne hospodárske známosti. No. vyhľadávalo sa od neho, aby skladal zkúšky z tých predmetov, ale on to učiť nechcel, lež odvetil, že neposlúcha svoje predmety, aby mohol niečo o nich nazapamäť vyrapotať, lež ich poslúcha, aby uspokojil svoje vnútorné hnutie, ktoré neide za prázdnyimi slovami, lež žene sa za tým, aby preniklo k jadru dotyčnej známosti. No o tom nechceli tí, ktorí mu dali štipendium ani počuť, a tak Lešič na konci druhého roku už utratil svoje štipendium. Ale jemu nebolo viac ani potrebné, lebo naučil sa vo dvoch rokoch viac, než iný v piatich; on mal v rukách kľúč ku všetkému tomu, čo v budúcom praktickom živote potreboval. Hlboko prenikol jeho dušu rozkvet blaha ľudskej spoločnosti, sám vyšetroval príčiny, ktoré ho hatia a ktoré ho dvíhajú. Premýšľajúc často o tom, nemálo sa horšil nad svojimi ztratenými 8 gymnasijnými rokmi, kde sa všetkému učil, len tomu nie, čo naše stololetie od človeka požaduje. Horšil sa nad onou zdanlivé vysokou, v skutku ale povrchnou vzdelanosťou; horšil sa na všetkých tých, ktorí vo vzdelanostnej svojej nadutosti obracali na seba pozornosť latinskými porekadlami: *Finis coronat opus . . . Bis dat, qui cito dat atd.*

Áno, to sme vám my Horvati! Keby nám len bolo na ľahký náčin prísť k chlebu, aby sme zabezpečili seba a svoju rodinu, ako hlási to žalostné heslo dňa, — potom už s Bohom nadanosť! s Bohom známost! ja mám tisíc zlatých na rok, to je mne dosť, nepotrebujem sa ďalej učiť, ja nepotrebujem znať, že ľudská spoločnosť kráča napred! A tak hnijeme v pohodlnosti, lebo nechceme vedieť, že je človek najcennejší kapitál v každej zemi.

V takých oduševnených okamženiach bol Lešič v skutku krásny. Jeho bľadá, dosť chudé líce, ktoré už dlhá dojmov menilo farbu veľmi energické čelo s ostrým, výrazným nosom, to všetko bolo zrejmým znamením, že sa v jeho hlave hýbe osobitný svet. Kým nepočal hovoriť, nebol pekný; teprv, keď mu počaly žilky navierať, teprv, keď mu temné polozatvorené oči oživily a hneď

porážajúcim bleskom, hneď najsladšou milotou pobleskovaly, vtedy sa zdalo, ako by sa s každou rečou i sympatia z neho rozlievala. Po bľadom líci i hlbokom pohľade súdily za rozkošmi sa ženúce ženy, že je výstupný; po mlčanlivosti. — lebo vo veselej spoločnosti vždy mlčal. — súdili niektorí, že ho nejaké nešťastie prenasleduje. — medzitým čo len niekoľkí znali, že duša jeho ženie sa neprestajne za krásou a pravdou; že jeho srdce horí od radosti nad dobrom a zvíja sa od bóľu nad zlom ...

V duši Matkovičkinej bol Lešič opravdovou protivou jej Laja; kedykoľvek spozorovala, že sa niekomu niečo na Lešičovi páči, vtedy ho vždycky porovnávala so svojím synom. Ačkoľvek jej Lajo v mnohom a to veľmi mnohom ohľade ďaleko zaostával za Lešičom ona predsa nemohla sa s týmto pre ňu príliš otvoreným mládencom spriatelíť, a to najviac preto, pokiaľ nemohla v jeho povolaní vidieť nijakej zabezpečenia pre budúcnosť; ona by ho bola o mnoho vyššie cenila, keby sa bol dal pod záštitu tohoto, alebo onoho štátného úradu, jedným slovom, keby bol vládnym úradníkom. Týmto merítkom merala ľudí, a nie dľa ich vlastnej hodnoty.

»Vy tedy nepojdete, aby ste videli uvítanie, ktoré sa chystá na oslavu príchodu jeho osvietenosti?« pýta sa Matkovička Lešiča.

»Nie! lebo po prvé mám prednejšiu prácu a po druhé na tom uvítaní nemám nijakého záujmu.«

»Tedy len tí idú, ktorí majú nejakého záujmu?«

»Aspoň ja tak myslím lebo jeden ide, aby sa pokochal celým obrazom, ktorý taká príležitosť poskytuje: iný zas ide, aby videl túto alebo onú osobu, a mnohí napokon idú, aby sa stali predmetom obdivu divákov.«

»Teda snáď i o mne povie, že idem ja, aby som niekoho videla?« nadmietne Anka niečo neistým hlasom.

»Neznám; môž byť preto, aby ste boli videní«, odvetil Lešič isto takým hlasom.

I na tie reči neznajúc ani sami prečo, zalíchlí všetci, jako keby v tej spoločnosti bola dotknutá iná struna, ktorá zavznela pre všetkých neobyčajným, dosiaľ neznámym zvukom.

»Pôjdeme?« zpaľoval sa prvý Vinko.

»Poďme!« skočil Lešič odhodlano. »Máme dobré dve hodiny, kým prídeme do humna.«

Oba zahodili pušky na ramená, odobrali sa od dám a odišli. Anka ich vyprovodila do pitvora, a keď jej pri odbierke Lešič podal ruku, riekla mu:

»Vy ste ma urazili . . . Mňa nerátajte medzi oných. Jestu i takí, ktorí musia tam byť.«

On v duši očakával, že mu vysvetlí svoj odchod, a pokiaľ nemohol ani slova prehovoriť, on len vďačným a prosebným pohľadom zavíril do jej očí a nemou

poklonou vzdialil sa od nej. Na jeho pohľad udrela na jej žltkasto prieszračnej tvári tichá, sotva viditeľná rumeň, ktorá v istom okamihu zmizla, — ale ju Lešič predsa dobre spozoroval i rozumel. Rozumel, že tú panenskú rumeň vyvolal onen istý pocit, následkom ktorého sa i jeho, ináče výrazný pohľad v detinskú prosbu rozplynul. Ten pohľad — a tá rumeň hovorila, že oba stydlivý skrývajú v sebe jeden pocit, ktorý už-už začínal z ich vnútra predierať sa na povrch.

III.

Zábava, na česť jeho osvielenosli strojená, mala byť stkvělá: blesk odevu mal srovnáť majetných i chudobných, vysokých i nízkych. Slovom: núdzu a sporivosť nepristalo by ani vysloviť a nie to podľa nich sa spravovať, lebo by to nezodpovedalo duchu devätnásteho stoloetia, ktoré sa nepýta: odkiaľ a ako? lež len jednoducho: daj! a na onoho vrhá sa s pohaněním, ktorý nemôže, alebo nechce vtrepáť sa do toho rozbesneného víru.

Matkovička vskutku prišla s Ankou k svojej mladšej sestre vydanej za nižšieho úradníka. I Lajo prišiel zo Záhreba v pravý čas ta, a tak sišla sa tam celá rodina okrem starého Matkoviča a Vinka. Ostatne o týchto dvoch ani tak veľmi nedbali, nedržiac ich tak rečeno ani za členov rodiny.

»No, čo robí?« opýtal sa pán Vukovič svojej švagrinej; a dľa žiaľno posmešného hlasu znali všetci, že sa pýta o Matkovičovi.

»To, čo vždycky: mrdla plecma, za to majúť, že je nie hodno ďalej o tom hovoriť. Vedľa toho všetkého pánu Vukovičovi nemohlo to prekážať, aby nepil víno a nejedol chlieb zo pšenice, ktorú mu jeho švagor od srdca posielal. No Vukovič predsa myslel, že za to nemusí byť svojmu švagrovi povďačný, lež že mu môže. ako nejakému čudákovi, ktorý je nie pri sebe, naposmievať sa po milej vôli. On, jeho pani, i Matkovička boli úplne presvedčení, že oni traja odchovali Matkovičove deti, dnes zajtra by neboly ničím. Toto svoje presvedčenie dokazovali osobitne s Vinkom, ktorý že sa najviac vrhnul na otca a z ktorého snád' nebude nič. Oni pojednávali i určovali osud Matkovičových detí, pravda že v dome Vukoviča. lebo pred Matkovičom neopovážili sa ani pisknúť. Krátkoreký Matkovič neznal nikomu sa líškať a Vukoviča naprosto zval volom a prázdnu tekvou, ktorý musel jedine svojmu vysokému vzrastu a vysokej známosti svojej žene ďakovať, že sa konečne stal úradníkom desiatej triedy. On držal Vukoviča. za to, čím v skutku bol, bedárom, ktorého človek musel poželet', trebárs by ho bol z ktorej sírany pohliadol. Naproti tomu nadutý Vukovič nechcel ani z daleka o tom slyšať, že je Matkovič i z ďaleká vstave oceniť jeho hodnotu, on ho držal za prostého diviaka, na ktorého nikto by sa ani neobzrel, keby nemal za švagra kráľovského úradníka. . . On, jeho a Matkovičova žena. žili v akejsi namyslenej velikosti, ktorú jedine prázdnyimi rečami snovali. Nemali väčšej slasti, ako keď rozprávali o vecach a ideách, ktoré boly od pravdy a od možnosti uskutočnenia

tak ďaleké, ako zem od neba. Vrcholom ich nádejí boli Nela a Lajo. Ankino meno už jím ťažšie ležalo na srdci. Zamyslený pohľad Matkovičkin znal jej švagor každý čas vyjasniť. Neboj sa ty, to je moja starosť, nájdem ja i pre ňu . . .

Matkovičke vskutku odľahlo po tých prázdnych rečiach Vukovičových.

V tesnom z troch malých chýž záležajúcom drážavnom byte p. Vukoviča nemohol sa človek v ten deň ani zkrutnúť. Všetko dookola hore i dolu bolo zapratané ženským odevom. Každé rúcho oblieklo sa dva-tri razy, a opäť sa vyzlieklo, oprávalo sa, a pristrihovalo, služka neprestajne behala hneď po stužky, hneď po gombíky, hneď po ihly, hneď po kvieťa. Vukovič každý raz premenil farvu v tvári, kedykoľvek prišla slúžka pýtať peniaze, hneď na toto, hneď na ono. Keď už všetko bolo v poriadku, a i jemu akosi odľahlo, spozorovala Vukovička nenadále, že sa jej topánka trochu pukla; nepovstalo iné, než poslať po nové — a to, ponevác je dnes skvelý ples — po veľmi elegantné. Vukovič len prebľadnul, ale ani len slovom neprotirečil, lebo on v prítomnosti svojej švagriny, ktorá naňho tak mnoho držala, nesmel dnes s grošom skývražiť. Celý sa ponoril do počtov, kombinujúc na všetky spôsoby, či mu obnos, ktorý ešte vo vaku má, môže postačiť na dnešnej zábave; s jednej strany bál sa Lajovho suchého hrdla, s druhej strany chcel sa galantným ukázať pred svojou švagrinou. Na veľikú svoju radosť vyrátal, že toho večera nejako vypláva, — a do »prvého« ako Boh dá . . . Len čo sa trochu uspokojil, zaklopala na dvere neznáma služka, a podala Vukovičke lístok. Ona ho zvedavé otvorila, avšak po prečítaní zmraštila sa až na nepoznanie. Lístok ten bol od jej švadleny, ktorá ju prosí, aby jej jednu čiastku dlhu za ušité šaty zaplatila, lebo že sú jej dnes peniaze veľmi potrebné.

»Povedzte panej, že máme hostí, a že sme vo veľkej práci; nech odpustí, na »prvého jej istotne vyplatíme.«

Tou starou frázou vypravďá Vukovička švadleninu slúžku, usmievajúc sa jej sladko, ako čoby jej osobitnú milosť preukazovala. Jej líce sa zase vyjasní, a obleje dosavádnym radostným vzrušením. Vukovič nevedel, o čo sa jedná, no vidiac bezstarostnú tvár ženinu, a spamätajúc sa, žeby nebolo pekne, aby pred svojou švagrinou examenoval si ženu, — prehltol už započatú otázku.

Napokon oznámila Vukovička slávnostným úsmevom, že je toaleta v poriadku, že Matkovička v čiernom odeve bude imposantná, že Nela bude v ružových šatočkách, a v bielych atlasových topánočkách, ako z cukru, a že i Ankin odev pristrojila, ako čo by bol nový, — keď na to si vzdychla, ako po ťažkej práci, v tom povedomí, že vzbudí svojou toaletou obdiv všetkých, sadla napokon k večeri. Tiskajúc sa a prenášajúc stolce jeden druhému ponad hlavy, zmestili sa jakosi okolo malého stola. Vukovič bol nepríhodne prekvapený, keď krájajúc chlieb odrazu podelil celý kus a už bolo vyrátané, že ten chlieb do napozajtrá vytrvá. Kus pečenky pokrája na 6 čiastok; Vukovička prepustila svoju

čiasťku Lajovi, lebo že ona na večer radšej jedáva privar. Nela tiež nechcela jesť, aby jej na bále nezaškodilo, a tak jej čiasťka pripadla Vukovičovi.

»Nepreberaj, ale jedz! Nie si na dedine, aby si sa mohol bár čoho nahltat', ako prasa. Či si videl málo prv, krajciar po krajciari, a päť zl. odišlo, jako čo by si jich bol sfúknuť! . . .« Tak hovoril Vukovič Lajovi, ale s akousi pýchou, jako čo by mu nezáležalo na tých päť zl., lež len aby poukázal že jich má.

»Ty práve niečo hovoríš, ako by ste mali ostať hladní, nadmietne Vukovička.«

»Pán Boh zachovaj! akí hladní . . . Chceme len, aby som mu poukázal, ako sa dnes žije, aby sa postaral, žeby i z neho bolo voľačo . . . Môj »prvý« — a ako sväté! Zavrtí Vukovič očima od Matkovičky do Laja.«

Po takých rečiach zvyknul vždycky jakýsi elegický cit vzniknúť v srdci jeho švagrinej; ju trápilo, že jej muž nevie tak hovoriť, že len nepatrnú čiasťku pláce dostáva v peňazoch (ona hanbila sa povedať: koľko?) a ostatné v potravinách a rozličných deputátoch; jej bolo žiaľ, že nemôže tak hrdo ísť so svojím mužom pod ramenom, ako jej sestra so svojím; jej bolo žiaľ, že nemá titul ako jej sestra, lebo jej muža zovú raz správcom, raz provízorom, raz polesným — ako komu sa vidí, — a ju nijako . . . Ona videla len zovnúťorný lesk Vukovičovej domácnosti, ale nevidela onen hlad, následkom ktorého jej švagor zavíril do jej vozíka, aby videl, čo mu doniesla z tej opovrhenej dediny. Nespozorovala v jeho posledných rečiach prikrývanú, ale nezakrytú spoveď, že tu každá omrvinka, každý krajciar je prísne vymieraný pre určitú čiasťku života. Matkovička to všetko nevidela, lebo v blahobyte, v ktorom na dedine žila, nemohly u nej také myšlienky ani vzniknúť.

V tom nadišiel čas poberať sa na bál. Vukovič obliekol sa do dlhého čierneho rúcha, položil cilinder na hlavu, navliekol jednu rukavicu, rozčesal náhlým pohybom rúk fúzy i bradu, počal vážne kráčať po chyži, vyčkávajúc, kým sa dámy prichystajú. Keď napokon tieto z ich izby vykročily, ťažko jich bolo rozoznať. Vukovičovi sa zdalo, že sám sebe záviadeť musí pre vlastnú ženu, shliadnuť ju vysokú, majestátnu, skvejúcu sa v krásnom rúchu. V tom čase, keď si namysleli ísť, pozastavili sa na okamih, aby posledný pohľad hodily jedno na druhé: Vukovič leštil svoj cilinder, jeho žena naťahovala dôstojne zlaté hodinky, Matkovička šušťala v čiernom hodbábe a Nela len-len že z kože nevyskočila, aby sa čím skôr zjavila v plesovej dvorane. Vukovička ešte raz povedala Anke, aby sa vypravila, vzpriamila, hlavu hrdo zodvihla, a Nelu upozornila, aby dala pozor na jej vykrivený opätok na jej vysokých topánkach, — a potom sa už pohli.

Príchod do plesovej dvorany nebol tak skvelý a slávny, jako si to Matkovička predstavovala. Dámam dostala sa za podiel poklona, jako je to vo vzdelanej spoločnosti v obyčaji, medzitým čo na Vukoviča nikto ani nepohliadnuť. Jedine Nela oživila niečo dvoranu: niekoľko »mladých ľudí« a to najviac oktavánov,

akademických poslucháčov a domobranských poručníkov shrklo sa okolo nej, natáhujúc svoj prirodzený i napodobnený dar, aby jej tým viac dvorili.

No, nemuseli sa toľko unúvať, lebo Nela znala každému osobitne nejaké príjemné slovo povedať, ona znala v tom istom okamihu všetkých zaľúbenými očami pobalamutiť, takže každý zpomiedzi nich bol presvedčený, že je on jej miláčok. Ona očarila i idealistov a materialistov, všetci tí mladí ľudia hynuli za ňou, všetci jej spievali hymny a možno, že ani jeden nevedel, prečo ju ľúbi. Ona mala niečo, čím ťa tak rečeno prisilila, aby si sa do nej prvý raz zaľúbil. Ona ťa pozerala a mámila svojimi večne hrajúcimi veľkými očami, ako keby ťa ponúkala svojou láskou. S melancholikom bola melancholičná, jako mesačný odlesk na jazere, so žartovníkom žartovná jako mača, a keď toho potreba vyhľadávala, znala byť i prísna i spoluútrpná jako dobrá sestra. Kto bol do nej zaľúbený, ten nemal smyslu pre druhé ženy; pre celú ostatnú okolinu bol i hluchý i slepý. No to boli len tí, ktorí prvý raz vo svojom živote boli zaľúbení. Ale u oných, ktorí horúčku prvej lásky už preboleli, bola cenená už len ako príjemná raportniea, ktorou sa môže človek pol hodinu zabaviť, aby sa osvobodil od zlej vôle, alebo zabudnul nejaký iný nemilý pocit. A zabaviť si sa mohol s ňou každý čas i na bále i na prechádzke i na obloku: kde len si ju videl, ona vždy bola veselá i rozpoložená, vždy hrala svojima nepokojnými očami, ktorými ťa hneď žiaľno-túžobne, hneď plamenno-ohnive, hneď milostné i vyzývavé pohliadala, kým nenatrafila na tvoju pravú strunu. A keď si sa raz s ňou pustil, celého ťa zaujala, a nemal si okamženia, v ktorom by si bol niekam inde pohliadnuť, aby si bol niekoho iného slúchal okrem nej. Ju príroda neobdarila hlbokým citom, ona neznala, čo je pravá láska. Všetky jej city nemalý koreňa v jej srdci, lež na povrchu jej líca. Ona hovorila každým svojím pohľadom, každým nervom svojich krásnych úst, ale sama neznala, čo hovorila, lebo jej reči neprúdily zo srdca, lež priamo z jazyka. V tej hre svojej zovnútorosti bola nedostiziteľná a práve týmto manévrom vydobývala letmo nezkušenu mládež.

Keď započal ples, Nela ani na okamženie neoddychovala, lež prechodila z rúk do rúk: ale i pri samom lanci nezanedbala ani jedného zo svojich cititeľov; ona rýchlym pohľadom znala každému riečiť: Vidíš, ako sa o mňa všetci uchádzajú, a jasom predsa na teba nezabudla: vedľa všetkých týchto ja ťa predsa vyznačujem

...

Matkovička a jej sestra nemohly sa osvobodit od nepríjemného pocitu, že Anka celý večer presedí vedľa nich a tak už viac ráz napomenuli Vukoviča, aby sa postaral za nejakého tanečníka. No tá jich obava bola od vyše zbytočná, lebo keď Anka prvý raz zatočila sa s Lajom, ostalo každé oko visieť na vysokej krepkej postave dievčaťa pravidelne vyvinutého, stydlivých očí, ktoré boly temer úplne zastreté dlhými čiernymi mihalnicami. V krátkom čase celá spoločnosť obrátila k nej svoju pozornosť: istá rýdzota a sviežosť, ako ranný, lesný vzduch

nadchýnala jej pohyby, všetko bolo skutočne pravdivé u nej: nenamáhala sa o to, aby bola interessantná, aby sa pred všetkými vyznačovala, — ale práve preto stkvél sa jej zjav osobitnou žiarou, zvláštnym čarom medzi hrbou dám, odetých na všetky možné náčiny, aby tým istejšie obrátili pozornosť na seba. Anka bola oná vonkovská novella, jadrná a skutočná, naproti veľkomestským šúplym, všetkými možnými i nemožnými príhodami prepleteným románom, s neobyčajným titulom i pozlátenou väzbou.

Anka tančila o mnoho viac, než čo jej po vôli bolo i to s o mnoho vznešenejšími tanečníkmi, než čo boli Nelini, a Matkovička myslela, že to len má svojmu švagrovi ďakovať. Vukoviča vypytovali sa síce na Anku i čulo sa hovoriť: »Nikto by nereknul, že sú to sestry, ale ani on, ani Matkovička nemysleli, že tie reči platia Anke, lež práve Nele. Medzi tými, ktorí v Anke videli svieži, ušľachtilý zjav, ktorá sa svojím priamym držaním veľmi líšila od ostatných tanečníc, bol i predseda jedného úradu, muž 36 rokov starý, dosť príjemného zovňajšku. Čím prvý raz prešiel s Ankou po dvorane, hneď odišiel a predstavil sa Matkovičke, ktorá ho prijala síce hrdo, no celou lúbežnosťou matky, ktorá má dve dcéry na ples. Ona ho o mnoho vrúcnejšie predchádzala, než Anka, ktorá možno jediná neprišla na ples, aby sa zapáčila a vydala. I to bol jeden od oných čarov, ktoré ako gloriola jej bytnosť okružovali, pred jej očima boli všetci mužskí jednakí a to účinkovalo tak, že každý s osobitnou úctou sa k nej približoval. Odmeraná prísnosť a odmeranosť jej rečí, vplývala tak na mužský mladý svet, že sa na prvý okamih nikto do nej nezaľúbil, ale jej vlastnosti ponúkali každého, aby ju ctil. Ona nebudila okamžité plamenné dojmy, jako Nela v mužskej mládeži, lež ich naplňovala pocitom tichej krásy, ktorá sa ticho, pomaly, no vždy hlbšie do duše usadzuje. Na jej líci nehemžily sa a neměnily každý čas iné pocity, lež spočívaly na dne duše jako skrytý drahokam, a na jej temných, hlbokých očiach nebolo tisíc okien, cez ktoré by každý i nepovoláný bol mohol vidieť ten klenot.

Kým sa tančilo, dotedy Vukovička vysvetľovala svojej sestre, kto sú jednotlivé panie a páni, ktorí sa v pojedinných skupinách prechádzali, a keď sa napokon v jednom kúte skupili, živo i vážno o niečom hovorili. Na fotel v kúte vystrel sa dôstojno suchý, vysoký pán s uvädnutými prsty i živými očima s rádom Fraňa Jozefa na fraku. Súdiac dľa ostatných, ktorí okolo neho stáli, a hneď pozorne počúvali, hneď laskavé sa smiali, a dľa tých, ktorí sa jim prechodiac vedľa nich hlboko klaňali, boli to najvyšší úradníci okolo svojho šéfa. Od týchto dosť zrejme delila sa i po celom vonkajšku i po výraze druhá skupina úradníkov, ktorá na protivnom konci stála. Jednotlivci medzi nimi ostrým zrakom merali odev jeden po druhom a i ináč snažili sa o to, jako by sa svojím držaním vyznačili pred druhými; k týmto prislúchal i Vukovič. V krajnej izbe okolo stola bola smes všelijak oblečených, niektorých v čiernom, niektorých v pestrom odeve; no, všetci s prsteňmi a hrubými retiazkami, rozkazujúc odmeraným hlasom

kellnerovi a dobre pozorujúc, či je víno čisté, vracajúc ho bezohľadne, jak len i najmenšiu škvrnu na fľaši zhliadli. Tu bol shromáždený priemyselný i kupecký stav; mnohí zpomedzi nich pred rokom dvoma ani nesníval, že bude dakedy navštevovať plesne zábavy a že bude vedieť pred kellnermi takého pána hrať. Starší členovia tohoto stavu pozdravovali i jednu i druhú skupinu úradníkov, medzitým čo mladší prechádzali sa vedľa druhej skupiny cele ľahostajne a bez pozdravu.

Istý taký rozdiel, ako bol medzi pánmi, možno bolo považovať i medzi paniami. Žena bohatého kupca vztýčila sa nejakou osobitnou slasťou a škodoradosťou pred paniami súdobných radcov, aby jim pokázala, že ani jedna z nich nemá dnes nové novučké šaty, jako ona. Mäsiarka s hrubou, zlatou retiazkou; na plnej hrudi vedľa všetkej svojej ľúbeznosti, ktorou vynasnažovala sa pozdraviť dámy úradníkov, predsa nemohla s čela vymazať črtu, ktorá hovorila: Oho! ty máš dnes nové topánky a nové rukavice a dlhuješ už za tri mesiace! . . . A čo si sa ty zase tak vypnula. — tvoj muž v normálke bol kollega môjmu mužovi, jedine k vôli tomu čaká mu už vyše pol roka, — ale ďalej nebude čakať, drahá moja, bár ti je i professorom!

Chladný, nadutý ton s jednej, drzý, vyzývavý s druhej strany, delil spoločenské triedy príliš jasno, a keby nebolo ohnivej mládeže, bola by celá zábava chladným predstavením, v ktorom by jednotlivé skupiny jedna-druhú kritickým okom zkúmaly. Jedna trieda hodila sa svojím titulom; na zkostnatelých lícach možno bolo čítať úradnú odmeranosť, ktorá nerobila žiadon rozdiel medzi nikým, ktorý bol nižšie úradného postavenia; akási chladnota, mrtvosť a závisť bola hlavným znamením tej triedy. Druhá trieda plná bujného života nepýtajúc sa prv, čo stojí toto, alebo oné jedlo, nepýtajúc sa kto pije a kto platí, priznával na oko onému prvému nejakú prednosť, ale sa v tom priznaní ozývalo niečo, čo značilo: tebe česť a mne peniaz! Ty dostávaš každého mesiaca, a ja — ak zaslužím — každý deň: tebe iní odmerali, a koľko ja mám a dostávam, to nevie každý. Ja si vďaka prvý ztrhnem klobúk, prv ťa pozdravím, lebo viem, že všetok peniaz, ktorý ty prvého prímeš, príde zajtra do mojej ruky, aby sa nikdy viac k tebe nenavrátil. . . Pre teba peniaz je ničím iným, než aby si ho zamenil za každodenný chlieb a odev, — ale pre mňa má on ešte inú hodnotu. Z mojich rúk odchodí i prichodí a vracia sa vždy v dvojnásobnej miere a pre teba sotva má nominálnu cenu, lež najviac ak deväťdesiat päť po sto.

Okolo polnoci vyslovila Anka, že ona viac tančiť nebude, lež že ide domov. Ačkoľvek ju všelijak nahovárali, aby ešte ostala, nedala sa nakloniť, trebárs ju i Nela presvedčovala, že ešte len teraz príde najpríjemnejšia zábava . . . Nela s tetkou a Lajom ostala do zory a na odchode sprevádzala ju celá čata zbožňovateľov, ba ešte jej serenádu pristrojili . . .

Ráno zajtrajšieho dňa bola celá rodina šťastná a spokojná: rozpráváním o minuloročných príhodách a o rozličných, maličkostach, ktoré môžu len ženy spozorovať a si zapamätať, nebolo ani konca ani kraja; všetky rúcha boli ocenené, každý pohyb odmeraný, každé slovo odvážené. Po každej rozprave vrátila sa myseľ Matkovičke na jej deti a ona na dne srdca svojho nemohla si tajiť, že je mimoriadne spokojná so včerajším večerom; všetka oduševnená neznala, na kloní dcérku by skôr pohliadla. Nela rozumela jej myšlienky a tak sa jej ako mačka láskavo zaliečala.

»Si jich videla, mama! Všetci, všetci mi stoja na výber! . . .« Matkovička nemohla ináč, než pobozkať na plné líce svoju dcérku. Na to zase pohliadla na Anku i spomne si na tenkého, hybkého šéfa a pri tej myšlienke ju niečo v srdci omrazilo, a v duši jej šeptalo: Možno ten človek . . . možno! . . . On bol od vyše ľúbezný a uctivý naproti mne. Pri tej myšlienke zakvitla jej obrazotvornosť ružovými luhami nádeje, a na všetko pohliadala s blaženým úsmevom okolo seba. Kým myseľ i mladšej dcéry tým istým prúdom zaplávala, dotedy Ankina duša obľetovala tam nad tichým domom na dedine, nad sadom so zlatým ovocným stromovým, nad chladnou besiedkou, v ktorej po obede pochutnávala si na šťavnatej hruške a celou sladkosťou prečítala besednicu otcových novín. Ona videla celú idyllu otcovského domu: videla veselý život Vo dvore, dovážanie letných úrod i voňavého sena: videla náhlenie sluhov okolo statku, jeden nosí šechtár a žene štyri tarkavé kravy pred sebou, druhý vyťahuje voz zpod kôlne, bedlivé prehliadajúc, či sa niečo dnes na ňom nepokazilo, tretí sa zase horkotážko pretíska cez čopor sviň, ktoré pýtajú svoj nápoj . . . Videla, jako s poľa vracia sa krdel moriakov, hneď bežiac jeden za druhým, hneď zase zaostávajúc, rozširujúc chvosty a krákoriac jeden okolo druhého, aby napokon všetci v jeden hlas sa ozvaly. A na celú túto spokojnú okolinu padaly lúče zapadajúceho slnka, ožiarujúc ju paprškami predravšími sa pomedzi drobné lístie hranatého agáča, naplňovala ju lichým šťastím hudba na odpočinok odchádzajúceho zmoreného letného dňa, ktorý ľúbeznou odbierkou vtáčieho spevu už dnes predpovedal: Zajtra svitnem zase taký krásny a veličenstvenný, aby sa mi svet poznovu začudoval a mňa si zamiloval. A ešte sa jeden obraz v Ankinkej obrazotvornosti, jako tichá, mesačná žiara objavoval: ona ho sebe samej skrývala i tajila, ale čím ho viac zatemňovala, on tým silnejšie i svetlejšie kmital sa pred jej dušou: pred týmto obrazom potemnil celý včerajší večer, všetky osoby, všetky reči, jako keby jich nikdy nebola ani videla ani slyšala.

IV.

Celá Matkovičova rodina bola sídená doma, čo bol veľmi zriedkavý pád. Ten pocit novosti a príjemného rozochvenia, keď sa človek vráti z cudziny domov, potrval u Laja sotva dva dni. Behom tých dvoch dňov vyrozprával otcovi svoj

celý politický i strannický život hlavného mesta, poprepletal ten svoj politický prehľad veľmi pikantnými, ale i veľmi neveriteľnými črtami o jednotlivých známych osobách, ako i o budúcich námeroch vlády. Starý Matkovič slyšal mlčky, ba práve akosi tupo tie vysoko letiace, temno poprepletané politické kombinácie svojho syna, a kto jich dlhšie pri tom rozhovore pozoroval, nahliadol by, že otec nedrží nič do tých synových snov, a syn zase, že drží otca duševno za príliš obmedzeného, než aby mohol pochopiť príčiny i následky vysokej politiky, jako mu jich on ako na dlani rozložil. Otca viac zaujímali synove náuky a čítajúc zprávy »zo súdnej siene«, a majúc v jednotlivých pádoch svoju vlastnú mienku, pýtal sa Laja ohľadom jeho názorov, alebo žiadal práve, aby mu vysvetlil, aký je duch zákona v tých a tých paragrafoch, on že jich dľa svojho zdravého rozumu nemôže nijako do súladu doviesť. Pri takej príležitosti zvyknul každý raz donášať i výroky z dotýčnych novín, ktoré starostlivé opatroval. No, to syn ešte viac začal podceňovať otca, ktorého môžu také pletky zaujímať; a keď starý Matkovič — čudný človek — doliehal na odpoveď a jeho syn nemajúc ani pojmu o dotýčnych paragrafoch, snažil sa, aby bár akým sofismom vybil otcovi z hlavy tie otázky, zvyknul vyskočiť Matkovič celý roz-lútený s výkrikom:

»Ty nič nevieš, ty si sa ničomu nenaučil, ty si teľa, ty si darmo tri roky môj chlieb jedol, — ani jeden deň viac nepôjdeš na universitu, pre teba je pluh a motyka a nie jus. Ty . . ty . . ty . .«

Na tie reči zvyknul sa mladý právnik sobrať do svojej izby a nevychodiť z nej, kým by Matkovič neodišiel po svojej práci.

Skoro tak bolo i s Nelou. Prvé dva-tri dni, kým ešte žila v sviežej rozpomienke na mestský život, ani nepozorovala, že je na dedine; no, tretieho dňa, keď už nemala matke čo o sebe a svojich úspechoch rozprávať, vtedy stal sa jej, ako i jej bratovi Lajovi rodičovský dom omrzlým a tak oba žili už len v rozpomienkach na pekné v meste prežité dni, pokladajúc sa za poľutovania hodné obete vonkovského života. Nela od samej dlhej chvíle prevetriedla a čistila svoje háby a obliekala ich radom, hneď túto, hneď tam tú, len aby sa jej čas míňal. Pekného právnika Laja sotva bolo možno rozoznať v starom letnom odeve, ktorý mu otec s pôjda sniesol, pred posteľ položil a nový do svojej kasne zamknul: Matkovička sa jedovala, kedykoľvek pohliadla naňho tak zohaveného a bála sa, že sa jej peknúšký Laj o i v tvári premení a oškaredí v tom neprístrojnom odeve.

Medzi týmito nespokojenci žila jediná Anka voľno i slastno, ani nepozorujúc pri každodennej práci, že dni prechádzajú; nestydila sa nijakej práce a starostlivá Matkovička sa čudovala, jako ju to všetko zaujímať môže. Nela tiež odišla kedy-tedy do zahrady a poliala ktorý ten kvet, ale nie preto, že by ju tá práca zaujímala, lež aby videla, jako by jej pristal odev zahradníčky. Potom už vzdychajúc od veľkej únavy rekla matke:

»Mama, ja som ti dnes všetky kvetiny popolievala, všetky ruže očistila. . . jaj! keby si vedela, jaká som zmorená, vid', — ako mi čelo horí, Anka mi neverí . . .«

»Len keď ťa húsenice nezedy!« zažartovala sa Anka a poškádlila zmorenú »nádenničiariku.«

»Mama! Anka sa mi ustavične posmieva, ja nepôjdem viac ani do dvora, ani do zahrady. Nesmiem ani po dvore prejsť: ten pochabý moriak vždy beží za mnou. ledva že mu umknem. Anka ho vždy liucká proti mne.«

Matkovička znala dobre, že sa dedinská slečna nemôže honosiť takými rečami, ale sa tešila, že jej Nela má iných tak mimoriadnych vlastností, že jej v živote nikdy nebude treba, zaoberať sa zahradou, alebo hospodárstvom.

Kedykoľvek Vinko a Vladko z humna prišli, vždy oživil celý dom; s tými mladými ľuďmi vnišla do domu radosť, ako vôňa s kvetom. Nela bola šťastná, kedykoľvek prišiel náhodou nejaký stranný človek do domu; ona sa i k vôli Lešičovi vyzdobila, napínajúc všetky svoje jazykové pôsobnosti a vtipy, ako by i toho dedinského sprostáka, ktorý jemným žartom všetky jej využítkované a obdrané strelky položartom poloposmechom od seba odbíjal. Lajo myslel, že v matkinej prítomnosti musí s ňou s vysoká a len z pozďaleka obcováť a tak isto i s mladším bratom, a tak pred matkou poslúchal akousi opovrhujúcou prezieravosťou ich rozhovory: keď sa ale všetci traja popoludní sišli v besiedke okolo flaši vína, vtedy nielen že hrdý právnik bol tým dvom cele rovný, lež v mnohom a to vo veľmi mnohom o mnoho nižší od hospodárskeho adjunkta Lešiča, ktorý prísnyma očima hľadel na svet a z omnoho hlbšieho fonda duševného zskúmal i prírodným i spoločenským zjavom príčiny i následky. Z rečí Lajových išlo na javo, že radšej hovorí i sníva o príjemnej než o skutočnej stránke života: že bol Neliným obrazom lenže v mužskom rámci. Vedľa všetkých telesných a po istý stupeň i duševných krás, ktoré tohoto mladíka krásily, nebolo uňho duševnej energie, nebolo smyslu pre vyššie idey, nebolo v ňom to, čo by bolo mohlo zobudiť dôveru, že by sa bolo mohlo o ňom povedať, na toho človeka sa môžeš spoľahnúť; akási ľahostajná zmalátnelosť, ktorá žila od dnešku na zajtrek, bola hlavou črtou jeho rázu. Naproti tomu krásil Lešiča práve ten energický ďalekosiahajúci pohľad do všetkých spoločenských i iných pomerov.

Zabávajúc sa jedného dňa v besiedke, dohovorili sa všetci traja, že pozvú dámy na výlet do Lešičovho humna »Čardačine«, aby im tak jedno odpoľudnie ináč prešlo než obyčajný deň; dámy pristály rady na ten návrh, ba Nela pozdravila ho s veľkým oduševnením, pri čom pravda prvou jej otázkou bolo, či ešte i niekto iný z okolia bude na ten výlet pozvaný. Na jej žalosť musel jej Lešič dať zápornú odpoveď, lebo najbližšia dedina bola blízko dvoch hodín vozmo od humna vzdialená. Na to následovaly posmešné nadávky na ten nešťastný vonkov, kde človek po celé mesiace nevidí ľudského parsunu, len už keď je niekto veľmi

ťažko poranený, alebo zabitý, pokáže sa nejaké vyšetrojúce poverenie, a i v tom sú obyčajne väčším dielom starí lekári, a už — ženatí sudcovia . . .

Na to sa určil deň, v ktorom sa malo ísť na výlet. Nela mala teraz zase aký-taký podnet zabaviť sa za istý čas svojou toiletou; v obrazotvornosti si už predstavovala, ako budú jej zbožnovatelia z ďaleká na ňu hľadať, ju obdivovať, a v duchu sprevádzať každý jej krok. keď bude po strnisku poskakovať. Ona už napred si predstavovala, čo by jej v ten čas riekol tento, a s ktorým kvetom by ju porovnal onen jej zbožnovateľ; ona jím na všetky tie poklony v duši odpovedala — tomuto sladšie, onomu vážnejšie . . . A celá lá duševná zábava vykúzlila i telesnú prácu: ona sa každému z nich ináč usmievala . . .

Deň pred výletom padol tichý dážď, ktorý príjemne rozchladil, a prečistil zaprášený vzduch, tak že cesta do humna bola vskutku príjemná. Na priestrannom voze posadilo sa jíchštvo: Matkovička s Lajom, a obe dcéry: o jednej hodine popoludní pohli sa do humna, kde jích Lešič a Vinko čakali.

Cestou pokusili sa rozprávať, ale vrané kone letely dobrou cestou. a tak jím prešla chuť dva-tri ráz opätovať jeden druhému svoje reči. vhlbili sa do tichého rozjímania, kde človek nemôže vskutku nič sústavne myslieť, Matkovička spomenula, že tej noci niečo snila, ale že sa na to teraz nerozpomína, no na každý pád, že to bol nejaký mimoriadny sen, a že sa jej zdá, ako čoby jej ešte teraz zimomriavky po chrbte liezly. Nela na to poznamenala, že ona má vždy pekné sny, medzi tým čo Anka riekla, že sa jej zriedka kedy sníva.

Keď vyšli z panskej hory. ukázaly sa vysoké stohy pšenice, a zpoza nich hospodárske stavby, v ktorých býval Lešič s hospodárskymi roľníkmi. Na humne vršilo do tridsať osôb; v tóni vysokého stoha spravil Lešič z vetví priestrannú besiedku pre dnešných hostí, nad vchodom besiedky visely zo slamy upletené veľiké slová »vitaj te!« Keď koč s hosťmi v ostrom kluse pred humno doletel, vypálil Vinko a Lešič mažiare, a mlatci skríkli: Vivat!

»Ja myslím, že tak ani jeho osvietenosť nedočkali, ako čo my vás!« naklonil sa Lešič úctyplne k Matkovičke, pomáhajúc jej, keď schádzala z koča.

Matkovička bola tým privítaním neočakávane prekvapená; ona držala Lešiča za človeka neohoblovaného, lebo nebol naklonený, odobrovať mnohé jej názory; teraz toto privítanie lichotilo jej, ako čo by ho bol usporiadal onen, ktorý sa kajá pre urážky jej zapríčinené a prosí za jej odpustenie.

Nela oblečená do ľahkých pestrých šiat podobala sa neposednému motílovi: každá jej reč, každý jej pohyb hovoril: Či ma nevidíte, aká som pekná, či mi nemôžete jedného laskavého slova povedať, ako som sa pekne obliekla?! Lešič, ktorý keď chcel, znal byť i galantným, doniesol veniec klasov, a položil ho Nele na hlavu. »Dovoľte, aby som vás ovenčil ako kráľovnú! . . .« On síce ovenčil Nelu, ale jeho oči hovorily dosť jasne, že on ten veniec uplietol pre Anku, lenže

jeho ruky nemajú ešte toľkej sily, aby ho ovil okolo jej čela. Anka ho rozumela, i v duši odobrovala, že ozdobuje Nelu a nie ju.

Nela sa smiala rozpušteno, a bola by pol sveta tu dala, keby bola mohla v ten čas dostať zrkadlo, aby videla, ako jej ten veniec pristane: robotníci hľadeli na ňu. ako na nejaké čudo. a ona si myslela, že sú i oni do nej zaľúbení.

Lešič a Vinko uviedli host'ov medzi mlatcov. Jeden oddiel vršil, uznojené kone úmorno a mechanicky bĕhaly po násade do okola, medzi tým čo ženy hrablami pretriasaly ujazdenú slamu a odhrňaly ju z vytlačeného zrna, potom ju podávaly chlapom, ktorí ju vyhadzovali a skladali do stoha. Druhá skupina viala otláčené žito na veterníku: ten. ktorý sypal žito do veterníka, bol od znoja a nasadnutého prachu, celý čierny ako kominár, a Nela vykrikla od strachu, keď ho videla. Pod veterníkom sedela pekná mladá žena, shrňajúc jednou rukou čisté zrno. ktoré sa kĺzalo po strmej daske, medzi tým čo na druhej ruke držala pekné tučné dieta, ktoré celou duševnou silou pozorovalo matkinu prácu. Anka vzala od ženy dieťa, vyzdvihla ho hore a ono sa usmievalo, i veselo máchalo tučnými ručičkami a nôžkami okolo jej hlavy.

»Hertziger Fratz!« povie Nela; no keď jej Anka chcela dať dieťa aby ho i ona pobozkala, odskočila, lebo že sa jej hnusí holé dieťa na ruky vziať. . .

»A prečo sa oni to zamieňajú?« opýta sa Nela. keď muž zamenil svoju ženu pri veterníku.

»Prečo? Ráčte probovať!«. . . A zaslavil robotníka ponuknul Lešič Nele. aby ona probovala krútiť. Ona vskutku chytila rukoväť, ale sa ona nechcela ani pohnúť. »Nechce ísť — ť—ť«

»Ach, len pohnite rukou, posilte sa trochu . . .« Nela priprela sa celou silou, no sotva raz zajeden zub pomklakolo. »laj, moja ruka: jaj. moja ruka . . . To je impertinentno . . . Mama! mne odpadne ruka! . . .« bedákala. Nela. drziac pravú ruku v ľavej. »Ký čert jej je, čo toľko bedákala«, vrhli robotníci v nevoľi.

»Nebožiatko! nenavykla ona na to:« ľulovaly ženy Neiu.

Keď Nela prestala, bedákať, pokúsili sa ostatní krútiť. Matkovička skrútila dva-tri razy: Lajo ktorý myslel, že je to nič. začervenal a zadychčal sa už pri siedmom skrútení: len Lešič. Vinko a Anka skrútili po desať ráz kolom, bez toho. aby sa bola. mohla na nich pozorovať nejaká osobitná únava.

»To je strašné!« Ako môže ten svet celý deň na tom úpeku tú omrzlú ťažkú prácu konať, povie Nela, ktorej snád' bolesť v ruke vnukla tie reči, lebo také myšlienky zriedka kedy z jej hlavy vychodily.

»Prečo nie, slečno!« Jesto bedári ešte ďaleko väčší, ktorí konajú ďaleko omrzlejšiu i ťažšiu prácu, ktorým pod ťarchou tej práce hynú všetky nervy, kým konečne nevysušia sa jako suché drevo. Medzi týchto prislúchajú i všetci tí, ktorým je pero a papier nástrojom, to sú vám tí otroci, ktorých vy pánmi menujete, ktorí denne 8-10 hod. svoje pľúca shýňajú nad stolom a vdychujú do

seba povetrie, ktorým by sa iste dieťa mohlo za jeden deň otráviť. A či vidíte ten pohyb tuto, ktorý v ten istý čas do pohybu privádza, i ústroje, z ktorých vyrastajú vlasy na hlave, i z ktorých vyrastajú nechty na malom prste.

To je život, ktorý príroda človeku určila; ten človek tuto nevädne, ani nehyne, jako onen v úrade, jeho život zhasne alebo vo vysokej starobe, kde je smrť podobná snu, alebo za desať dní zničí ho vztekľá nemoc, ako čo víchor i najmocnejší dub zlomí. Vidíte ten znoj, ako cítkom tečie z nich, a opýtajte sa jich. či jim to i len niečo škodí, keď takí oznojení pijú vodu. Opýtajte sa jich, či jim je ten prach škodlivý jich pľúcam, čo ho vdychujú, kým pracujú a spievajú? Porovnajte samy ten kontrast. Vy myslíte, že sa oni ubíjajú tou ťažkou prácou a oni v skutku popri tej ťažkej práci, spievajú z plného hrdla! Jestli je kto poľutovania hodný, títo tu istotne najmenej . . . »No, čo ste zamlkli, zaspievajte, aby slyšali panstvá, jako vy spievať znáte!« obrátil sa Lešič k mlatcom.

Mladé ženy polo studom, polo smiechom popozeraly jedna na druhú — a v tom okamžení zavznie humnom sladká slavonská pieseň. akej nikde viac na svete niet. . .

Na to odvedol Lešič host'ov do besiedky; prostried besiedkou stál roztiahnutý stôl, po ňom bolo jedlo popri jedle rozložené.

Na prostred stola na velikej mise prestretý sa núkal celý zajac, s oboch jeho strán krásili ho okrúhle tlsté jarabice a prepelice, každá ináč priprevená; za tým suchá surová šunka, pokrájaná na okrúhlo-podlhovaté krúželky, ktoré sa červenalý jako cvikla; potom voňavý syr a napokon rozmanité chutné ovocie. V jednom uhle boly tri fľaše piva a v druhom uhle tri fľaše vína. Dámy nemálo sa začudovaly, keď videly to vybrané množstvo znamenitého jediva. »Pre Pána Boha! toľká trova!« vykrikla Matkovička.

»Aká trova? Milostpaní! Zajac i jarabica stoja desať krajciarov pušného prachu i olova a pol dňa chôdze; pivo ma stojí šesťdesiat krajciarov — a to je všetko, to je celá trova . . .«

»A toto ostatné?«

»Ktoré ostatné — či syr a šunka? Poviem vám: dnes máme troch gazdov na tom humne a teraz nech týmto poviem: — zajtra dostanem host'ov, hľadte, aby bolo niečo! — oni by všetci traja doniesli, čo by najlepšie vo svojom dome mali, — ale peniaze, nesmiete jim spomenúť, lebo väčšej urážky neznajú, než keď sa o nich myslí, že kupčia svojou láskou a svojou úctivosťou. Oni by sa jedine tým mohli cítiť urazení, čo by som od všetkých troch pýtal, medzitým čo z nich každý myslí: prečo pýtať od onoho druhého, keď ja sám mám i môžem, čo pre hostí treba, z jeho domu niečo si vyprosiť, to je preňho chvála; on nemeria človeka dľa peňazí, ale dľa srdca i cti.

»A kto vám to všetko tak znamenite usporiadal?«

»A kto by, ja sám! Aspoň to je nie nijaké umenie, jako čo si ženy obyčajne namyslia, keď im niekto jedlo pochváli.«

»Aha! vy počínate byť galantným!« usmeje sa Anka, medzitým čo Nela hneď odtisla jarabicu, akonáhle začula, že ju Lešič pripravil.

»Ja znám, slečno, že ste presvedčená, že sa vás moje reči netýkaly,« obrátil sa Lešič sklopenými očami naproti Anke. »Azda sa vera mňa!« koke trio počne Nela.

»Vás ešte menej,« odvetí Lešič.

Matkovička, ktorá dobre rozumela tú odpoveď Lešičovu, poznamenala ironicky: »Vy vždycky ten starý — — —«

»Ráčte, Milosťpani, cele odpovedať: onen starý grobijan! Ha ha ha . . . A to preto, ponevác nemal som šťastie okúsiť ani jedného jedla, ktoré by bola pripravila slečna Nela — — —«

»To je impertinencia! Mama, šak ver moje vaniliové paličky, čo som ich u »tantiky« pripravila, byly výtečné, — »onkel« Vukovič tak ich rád jedol!«

»Eh, akže je tak, — tedy klobúk dolu, češť i účta neznámym ešte »vanilie-štanglam!« naklonil sa Lešič afektovano k Nele.«

Kým dámy okusovaly hneď jedno hneď druhé jedlo, dotedy mizla pred mladými ľuďmi jedna pečenka po druhej, jedna čaša vína za druhou.

»Nečudujem sa Vinkovi, ale čudujem sa tebe, ty si zedol už dve jarabice, a chceš ešte šunky« — vyčítala Matkovička Lajovi, lebo ona chcela, aby i na humne podržal svoj jemnejší ton naproti iným.

»A potom chcem ešte syra . . . tu na vzduchu má človek čertovskú chuť; vyhováral sa Lajo, zabudnul cele na svoju dosavadnú úlohu.

»Škoda, že nieto tu ujca Vukoviča, ten by sa vypomstil tomuto zajacovi! . . Raz bol zedol u nás pol prasiatka a celé jahňacie stehno, ale vtedy i bolo veselo u nás . . . Ha . . . haha!« smial sa Vinko, čo mohol veselšie.

»Ty by si mohol s väčšou úctou hovoriť o svojom ujcovi;« napomenula Matkovička ostrým pohľadom Vinka.

»Ja myslím, že je to nie hanba, povedať o človeku, že zedol pol prasaťa, keď ho raz do roka vidí na svojom stole, — a ľanče i hrachu každý deň dvaráz«, smial sa Vinko ďalej.

Matkovička podívala sa naň a opäť kárajúcima očami tlumočiac v sebe hnev, lebo ju nikto nemohol ťažšie uraziť, ako keď tak bez rezervy o Vukovičovi hovoril. Vzдор tomu Vinko nemohol svojho ujca trpeť, pri každej príležitosti spomínal jeho pažravosť i biednu múdrosť.

Po hostine vstali všetci, aby sa prešli po strnisku k blízkym hospodárskym stavom, kam i koč odišiel. Vinko, Lešič i Anka išli napred, kdežto ostatní traja išli za nimi.

Anka sbierala cestou rozsypané plné klasy a vyhrážala sa Lešičovi, aby chválil Boha, že ona nie je direktorom. »Aký že by ma trest čakal, jestli smiem sa pýtať?«

»To nateraz ešte neznám, — ale istotne by ste neprešli tak dobre, jako pri pánu direktorovi.« Pri tom mu pohliadla Anka do očí. V cele jednoduchom, letnom odeve s bielym slameným klobúkom, ktorý bez všetkej okrasy krásne jako motýl polo spustených krídel sedel na jej vlasoch, kráčala tichým, vážnym krokom, s oným blaženým výrazom šťastia i dobroty na tvári, bola odbleskom tej horúcej, letnej prírody s bohatým jej rodom, ktorému sa všetko raduje, všetko blahoslaví, všetko túžobne očakáva. Taká bola čarovná v tej jednoduchosti — a Lešičovi bolo, jako by mal kľaknúť pred ňou a pomodliť sa jako pred sväticou.

Na to sa zodvihol krdel jarabíc a Vinko odběhnul s puškou za nimi, Lešič i Anka ostali sami. Obom stislo sa srdce i pohliadli jeden na drahého, jako prichytení zloději.

»Ani ste mi ešte nerozprávali, jako ste sa zabávali na tej zábave?«

»Či vás to tak zaujíma?«

»Zábava ani najmenej, ale niečo iné; no ja nemám ešte toho práva, aby som vám určitejšie tú otázku predniesol . . . Mal som strach, že sa nenavrátite odtiaľ taká, jaká ste ta odišla . . .«

»A čo by ste vy radšej mali, aby som sa navrátila onaká, či inakšia?«

Na túto otázku striasol sa na celom tele; jeho nervy vzbúrily sa jako magnetová ihla, keď ju odkloníš od smeru, ktorý ju neodolateľne a nepochybné k jednému cieľu ťahá. Ona spozorovala ten zmätok na ňom, ona v tom okamžení oľutovala, že vypustila tú otázku z úst, a tak ako čo by neprikládala nijakej vážnosti tým rečiam, pokračovala — obrátiac sa pol tvárou od neho:

»Jeden takýto výlet mi je príjemnejší, než tisíc zábav podobných.« I na toho opäť pohliadne, aby videla, či je uspokojený s tou odvetou — a šťastie, ktoré poznovu z jeho oka žiarilo, hovorilo jej, že ju rozumie.

V tom sa Vinko zase vrátil a všetci stihli pred Lešičov byt. Vedľa jeho bytu byly v štvorci rozostavené ostatné hospodárske stavby, v ktorých bývali bíteři a jich rodiny. Kým Vinko rozprával svoju nehodu s jarabicami, prispeli i ostatní k ním. Matkovička ledva dočkala, kým videla Lešičove chyže.

Dámy myslia, že uvidia Boh vie čo; neverím, že by vás niečo zanimalo v tých priestoroch. Lešič voviedol host'ov do nútra. Boly dve väčšie chyže; jedna bola Lešičova spálňa, mimoriadne čistá i v dostatočnom poriadku . . . Bolo tu kníh, novín, albumov, fotografií rôznych krajov, rôznych druhov statku — a to všetko v príhodných drevených rámoch — potom drobných modelov, rozmanitých strojov atď. i to dost' vkusno poukladaných. Druhá chyža bola, ako sa Lešič vyslovil, »chyža pre všetko:« v jednom kúte bolo prestreté rozličné semeno, v druhom

patr ny a iné lovecké prípravy, v treťom srňacie rožky, líškové a kunové kožky a všelijaké krivé konáre atď.

»A či sa nebojíte tu? Ja ani vo dne nesmela by som byť sama medzi týmito múrmi!« povedala Matkovička.

»Keby ste — Milost'pani — poznala všetky kúzla tohoto života v spokojnej osamelosti medzi týmito štyrmi stenami, lepšie rečeno na tej priestranej poľane, nezamenili by ste ho ani s Belvederom, a kamoli s onými zdusenými izbami po veľkých mestách.

»Ja by som radšej. chcela byť tam hladná i smädná, než v tej púšti byť kráľovnou; ja by som i môj obraz ľutovala, keby musel tu visieť«, vyfrfle Nela.

»Nemusíte ju ani ľutovať, slečno, ja som presvedčený, že keby váš obraz bol dobre trafený, i sám odtiaľto by odběhnul. . .« zakresal Lešič Nele, ktorej nijako sa nedarilo, aby i s Lešičom bola nadaná a interessaatná.

Keď vyšli von, pýtala sa Matkovička, prečo i tá druhá polovica s onej sírany hospodárskych stavieb nebola pooraná a posiatá?

»Za to, Milost'pani, lebo sme my ešte darebáci, ktorí sme nič iného nezaslúžili, než šibenice, jako som vám to už raz, zdá sa mi, povedal. Tých päťsto jutrov na tejto strane leží po dva roky nadarmo, vraj aby jich príroda sama nahnojila, miesto toho, aby sme jich sami každého roku pre produkciu pripravili. . . To vám je mŕtvy kapitál, ktorý len každého tretieho roku úroky donáša, medzi tým čo behom dvoch rokov úroky prepadajú v ročnej hodnote od štyri do päť tisícov, tedy za dva roky priemerne deväť tisíc zlatých.

»Deväť tisíc zlatých? A prečo sa to tak robí?«

»Za čo? Aby som vám to rozjasnil, Milost'pani, dotknem sa, — ak mi dovoľíte — zase toho vám nepríjemného predmetu o nepomernosti stavu a odborného povolania v našej zemi a činím to len preto, aby som sa pokúsil vás presvedčiť, že nemáte práva hospodárske, priemyselné a remeselnícke povolanie tak veľmi podceňovať pred úradníckym stavom. Táto pôda tu bude vždycky dotedy len každého tretieho roku úroky dávať, kýmkoľvek horvatská intelligencia bude svojich synov posilať len za profesorov, právnikov atď. a opovrhovať kupeckými a hospodárskymi školami a kýmkoľvek tí synovia budú chcieť živiť z tých deväťsto zlatých ročnej pláce, kýmkoľvek budú chcieť byť proletármi, kýmkoľvek budú opovrhovať tento kapitál tu, ktorý ledva čaká ľudských rúk, aby pod ich vplyvom ožil a zlatom zarodil. Keby sa aspoň polovica tých, ktorí bežia k úradníctvu, venovala hospodárskemu odboru, naša vlasť bola by za dvadsať rokov druhou zemou, lebo vtedy by nebolo mŕtveho kapitálu tu, t. j. . neobrobenej pôdy, ani by nebola jedna polovica úradníckych miest tiež mŕtvym kapitálom. . .«

Matkovička videla síce oprávnenosť Lešičových názorov, no ona nemohla sa vymaniť zpod jej zastaralých a do krve jej přešlých náhľadov, dľa ktorých v

jej očiach je úradnícky stav najčestnejší a že jemu patrí všadial' v spoločnosti prvé miesto. Nele nebolo ani toto ani ono jasné: v zmätku jej pochopov zdvihla sa ako olej na povrchu vody len jedna myšlienka, najmä že jej zbožňovatelia neprislúchajú, ani sem ani tam, lež že sú jako pol bohovia povýšení nad všetkých — práve jako čo si žiaci a poručníci to v skutku v ich neobyčajne vyvinutej obrazotvornosti navymýšľať zvykli.

Slnce sa už hodne naklonilo k hore, popolavé holuby vždy častejšie prilietaly na vysoké bresty, tu a tam čul sa osamelý hlas prepelice, z lesa počal vanúť prvý občerstvujúci chlad. Nela obrátila sa za slncom a zatvorila svoj slnečník a Matkovička zad'akujúc sa Lešičovi za pekné prijatie, rozkázala kočišovi, aby dohnal koč. Lešič dal osedlať svojho koňa, aby odprevadil svojich hostí domov, medzitým čo Vinko ostal na humne. Hneď sa pohnul koč a Lešič popchnul svojho vysokého, zrobeného koňa, ktorý sa všelijak namáhal, aby zadržal krok s onými v koči zapriahnutými koňmi. Anka sedela na predku v koči tak, že bola obrátená okom v oko Lešičovi; predsa jich pohľad nestretnúl sa ani raz, im zavádzaly jich vlastné oči. Ona ani len nepozrela naňho — no ona ani na priestrannom poli, ani v lese, ani kdekoľvek by oko hodila, nič iné nevidela, než jazdca, jako jachá vedľa nej, nič iného nečula, než klopot a erdzanie Lešičovho koňa. V jej duši hordy na spôsob plameňa tie dve-tri okamženia a tých niekoľko rečí, ktoré s ním samým prehovorila a ona od toho času bola na čisto, že ju on miluje. To ona spozorovala na každej jeho reči, na každom jeho pohybe; ona cele jasno cítila, že jej on ani zďaleka nespomenie, alebo akýmkoľvek znakom jasnejšie jej dá na vedomie, že ju miluje, tým menej, že jej to do očí rekne ... No všetko to, čo on robil a hovoril, dávalo jej o mnoho jasnejšie na vedomie, než prázdne reči, že ju on ctí i zbožňuje. A jej sa to skromné znamenie ľúbosti o mnoho viac ľúbilo, ponevác znala, že je ono iskrenné, že sa nemôže falšovať, ako reči: »Ja ťa ľúbim!« Ona už na prvý raz pocítila, že jich dvoch viaže súrodnosť duší, ktorá sa nedá ničím ani získať ani zničiť, ktorá nezávisí od zovnútorých dojmov, lež je zakorenená na dne ľudského srdca: a kde tej súrodnosti niet, že je tam láska len maska, reč prázdneho významu, ktorá nevznikla v srdci, lež len vletela doň, aby príležitostne opäť zmizla z neho. Čo ju k Lešičovi hneď na prvý raz pripútalo, bolo to, že ona toho mladého človeka rozumela do dna duše, že ona istou hlavou myslela, istým srdcom cítila jako i on; ona videla v ňom svoju vlastnú polu, videla zrkadlo, v ktorom sa všetky i jej najtajnejšie jej pocity, čo najvernejšie odrážaly: ona uhádla jeho myšlienky, jako čo by byly jej vlastné.

Kcčíš sa poponáhlal, tak že keď sa počalo zvečerovať, dospeli do dediny. Na lavičke pred domom sedel Matkovič a vedľa neho jeho švagrína Vukovička. Nela sa veľmi zaradovala pri shliadnutí tetky, kdežto Matkovička sa akosi zarazila nezajúc si tú nenadálú návštevu svojej sestry nijako vysvetliť. Prvý pohľad Vukovičkin padnul na Anku a táto nevediac ani sama, prečo vyhládala očima

Lešiča, oni shliadli sa tým istým pocitom, ako by tým pohľadom pozýval jeden druhého na pomoc, ako by jeden druhého povzbudzovali . . . Lešič sa na skutku rozlúčil s Matkovičovci, jako keby ho niečo odtiaľ honilo, jako čo by mu niečo šeptalo: ty si tu zbytočný. A ako omámený popchnul koňa a odletel z dediny, čo mohol najstrmším klusom. V ňom zvela krv, hneď mu horely líca, hneď cítil chladný vzduch na oznojenom čele. Bolo mu, jako čo by sa musel vrátiť nazpät, ako by musel Matkovičke povedať jedno slovo, aby alebo po jej rozhodnutí ostal navždy v onom drahom dome, alebo aby Anku zdvihnul na svojho koňa a letel s ňou ďaleko z onoho kraja.

V.

Vukovička prišla s veselou zvesťou, že ten mladý pán, ktorý sa na zábave predstavil Matkovičke, šéf svojho úradu, Urbanický ju zaprosil, či by smel vyprosiť ruku Anky?

Matkovička sotva sa vynašla v sladkom rozochvení a v prvom okamihu nechcela veriť svojej sestre, ktorá sa chválila, že jej ona prvá túto šťastnú zvesť doniesla. Matkovičke bola táto zvesť i z tej príčiny neočakávaná, pretože bola v srdci svojom úplne ohľadom toho na čistom, že prv bude sláviť svatbu Nelinu, ačkoľvek je Nela mladšia, a tešila sa, že vedľa nej, keď sa vydá. snáď i pre Anku sa časom ženich nájde. Keď sa z prvej radosti zpomätala, a keď jej sestra sdělila, že Urbanický už zajtra príde na pytačky, až vtedy pochopila celú vážnosť sestriných rečí. Ten význam zväčšila ešte Vukovička dometnuvšia:

»On sa ma spýtal, kedy by sa smel opovážiť vypýtať Anku a kedy by na svoju prosbu mohol obdržať určitú odpoveď?« Na to som mu ja riekla, že môže sem prísť kedy chce a že môže byť ubezpečený, že nenatrafí na nijaké prekážky; na čo mi on cele šťastný odvetí, že hneď zajtra príde . . . Ja myslím, že ty nebudeš nič mať proti tomu; pomysli, taký mladý, a už šéf úradu. Ostatne, on je človek v každom ohľade na svojom mieste, jedným slovom, zriedkavá partia, ktorú bude Anke každý závidieť.«

Matkovička, nakoľko bola obradovaná, predsa sa pozastavila pri sestriných rečiach, »že nebude žiadnych prekážok.« Jej jemnoumná sestra spozorovala rýchle ten bod, následkom ktorého uradostená tvár Matkovičkina počala sa nenadále chmuriť, i pokračovala horlivé:

»Ja myslím, že Anku netreba ani pýtať, ak by sa protivila. Ostatne, nazdám sa, že bude natoľko rozumná, že neodvrhne taký bliskavý vydaj, ktorým by sa istotne i väčší ľudia pýšili. To by pre nás bola veľká hanba i nepríjemnosť, keď by ona takého vznešeného pytača odbila.«

Matkovička bola cele usrozumená so svojou sestrou; v jej srdci počala sa budiť rodičovská radosť, od ktorej žena — ponajprv, keď sa stane matkou, — väčšej nepozná. Tú radosť kalila jej výlučne Anka sama, lebo neznala, čo

ona na všetko toto povie. Sestrina mienka, že ju netreba ani pýtať, ak že by sa sprotivila, bol jej jediný, ale veľmi problematický žart. Ona sa pokúšala i tým tešiť sa, že je Anka duševne už príliš rozvitá, než aby nemohla nahliadnuť, čo jej k dobrému poslúži. S druhej strany nemohla sa ubrániť nepríjemnému pocitu, že násilím, jestli sa ho dopustí na svojom dieťati, uraziť musí do dna duše svoju nežnú dcérku, že ju Anka môže prestať nazývať matkou; i pred jej dušou vyvinul sa obraz jej dcéry v podobe, v akej ju ona dodnes ešte nevidela — preto, lebo nechcela, aby ju takú videla.

Matkovička zavolala na to svojho muža a akokoľvek ona dosiaľ nedbala veľmi na jeho názory, teraz ju niečo neodolateľne nútilo, aby i on vedel, o čom sa jedná; ba práve myslela svoju vrúcu žiadosť opreť o jeho auktoritu, ktorú má pri svojej dcére. Matkovič ostal chladný i rovnodušný ako vždy, — medzitým čo sestry myslely, že budú stáť pred ním ako hrdinky.

»Ak Anka chce, nemám nič proti tomu, ak že nie, ja ju siliť nebudem.« Tak znela jeho odpoveď, a každé slovo bolo jej podobné.

»Ja myslím, že je to nie dost povedať: ak že ona chce, nemám nič proti tomu, — ty ako otec, my ako rodičia, nemôžeme o tej veci hovoriť, ako by sa nás naše dieťa nič netýkalo. Naša povinnosť je, naša svätá povinnosť, aby sme sa postarali za jej vydaj, za jej budúcnosť, aby sme ju poučili, čo bude pre ňu prospešné a čo nie.«

»Ja sa úplne spolieham na jej rozvahu, ktorá ju istotne i teraz nenechá; som presvedčený, že jej v tejto veci nebude potrebná ani moja, ani tvoja, ani ničia rada.«

»A ak ona nebude chcieť, ak ona odvrhne ten tak skvelý vydaj?«

»Ak nebude chcieť, — čože bude v tom tak strašného. Ona snáď naďalej ostane mojou dcérou!«

»Ale mi ju musíme vydať, ona má teraz už dvadsať rokov, my máme i Nelu, ktorej tým skôr nájdeme muža, čím skôr bude staršia dcéra zaopatrená.«

»Mne moje deti sú ešte nie toľkou ťarchou, aby som jich musel nútiť odo mňa ísť preč — —«

»Ty si nikdy nechápal rodičovské povinnosti a tak ich nechápeš ani teraz; ty nevidíš, ako sa celý svet ponáhľa, aby zabezpečil svoje deti.«

»Zabezpečenie a šťastie vlastných detí je nie vždycky jedno a to isté; ja chcem, aby som videl svoje deti spokojné a šťastné.«

»Ako že jich šťastnými urobíš, ak že nie takto skvelým, výdajom?«

»Dobre tedy, nech sa vydá, ak že chce. ja jej nebránim, — ale ja ju nikdy nebudem ani nútiť, ani nahovárať, lebo myslím, že je to nie rodičovská povinnosť.«

Na to vzdialil sa Matkovič, lebo myslel, že nemá viac čo hovoriť. V druhej chyži našiel Anku i Nelu, ktorým tajný rozhovor matkin a tetkin ešte vždy nebol známy.

»No tak vydajú ťa tedy, drahá moja, povie Matkovič Anke a pohľadil ju po tvári, ako keby ju viac ľutoval, než čo sa radoval tej zvesti. Od štrnásteho roku on ju nepobozkal, no teraz myslel, že tie dľa jeho mienky pre každé dievča ťažké reči musí nejakou nežnosťou spríjemniť.«

Anka zblľadla a Nela s výkrikom odbehla k matke a k tetke do izby. »Ja ti ponechávam svobodnu vôľu, ak ťe ti je nie po chuti.« I ten zo vnútorne tvrdý, odporný človek nemohol dopovedať, než opäť pobozkal po vlásokoch i čele a citami premožený vyšiel von.

»Ja ti Anička blahoželám — doletí Nela späť — on je síce nie zvláštne pekný, mne sa nikdy nemilil, ale hovoria, že je dobrý, ja ti ešte raz blahoželám.« Tak skrývala Nela svoju závišť, ktorá jej na celé ústa kypela.

»Ja ešte neviem, ani kto je to, ale nech je, kto je, mne sa zdá, že si s tvojím blahoželaním privčas došla«, odvetila niečo vzrušená Anka.

Tie slová počula i matka i tetka, ktoré práve vtedy prišli z druhej chyže. Matkovička videla Anku v tom istom obraze, jakú ju málo prv v duchu videla, ustrnula na dne srdca, jazyk jej zaviaznul, zmizla jej celá osnova z pamäti, ktorou myslela Anke oznámiť sestrinu zvešť.

»Anka! ja sa radujem, že si dostala pytača, jakého si i zaslúžila. Ty si sa Urbanickému zapáčila v prvý čas, keď ťa videl, a on príde zajtra, aby ťa vypýtal.« Takto ju pozdravujúc, vzala Anku za ruku a pobozkala ju na ústa.

»Pán Urbanický! . . .« vypovie polohlasno Anka a upre zraky výraz no pred seba, aby sa tým úplnejšie rozepamätala na tenkého pána s plavým, melancholickými očami i peknu, dlhou bradou.

Matka i tetka napriahly celú svoju duševnú silu, jakoby z každého pohybu jej črt v tvári, z každého mihnutia jej očí mohli vyzkúmať, jaké myšlienky sa práve teraz v jej hlávke rodia, — no nemohly nič vyčítať. Prv zmučené Ankino líce, čím začula meno Urbanický. prešlo v istom okamihu do každodennej jasnoty a úprimnosti; ani len na okamih nevkradla sa pochybnosť do jej srdca. Matka i tetka prezdesily sa, keď ju videly takú vyjasnenú, nevediac, ako si vysvetliť ten duševný pokoj a tú spokojnosť.

»Ja myslím. Anka, že ty pochopíš to vyznačenie a tú česť a že ju budeš vedieť i oceniť — — —« »Ja ju pochopujem i cením, no ja neidem za ňou.« Matkovička počala byť už netrpľivou: ona bola od vyše vznešená, než aby bola pochopila Anku i jej myšlienky.

»Mne sa pán Urbanický veľmi zapáčil, čím som ho videla, ponajviac príjemný je jeho mäkký, sympatický hovor; on je vysoký úradník, a jako je mladý, istotne bude i vyšší. Keď ešte k tomu vezmeš, že ťa on veľmi ľúbi, že

ť a práve zbožňuje, — ja vtedy myslím, že ani najväčšia preberačka nemôže od človeka viac vyhľadávať.« Takto započala, tetka výboj na tú krásnu dievčinu, ktorej úprimnosť hravo odolievala celej ostroumnosti a nahováraníu matky i tetky.

»Ja myslím, že je to nie dost, aby sa len od neho niečo vyhľadávalo, lež aby sa ocenilo i to, čo za dar sa mu môže podať z našej strany.«

»On toľkou rozhodnosťou hovoril o pýtačke, že ani len z ďaleká nespomínal vena, on nevyhľadáva nič, jeho pláca je dostatočná; pomysli len, koľko jich dnešnieho dňa jesto, ktorí nevyhľadáujú vena.«

»Ja, drahá tetko, nemyslela som na to, lež cele na niečo iné: pre mňa nemá ani veľiká pláca, ani veno nejakej ceny — — —«

»No dobre, on nevyhľadáva vena, on ťa miluje a časom zamiluješ si ho i ty, tak čo chceš viac! . . . Ostatne, dnes nikto sa nežení z lásky, lež jedni k vôli venu, iní k vôli protekcií, tretí k vôli cti.«

»Ja neprislúcham ani k jedným z tých — — —«

»Pravda, že neprislúchaš, lebo on teba berie z lásky, a nevyhľadáva ničoho iného «

»Myslíte, že je manželský život dostatočný, jestli on mňa ľúbí?«

»Ta neznám, čo chceš ty ešte viac? Každé dievča je na to tu, aby sa vydalo, ale riedko kedy sa ktorá vydá tak, ako by sama chcela, lebo je to nemožné na svete; no hlavné je to, aby jej výdajom zabezpečený bol budúce život, jestli nie lepší, tedy aspoň taký, jaký mala v rodičovskom dome . . .«. To je u mňa nie hlavné — —

»A čo že je u tebe hlavné?« spýtala sa i matka i tetka odrazu.

»Ja by skôr mohla ísť za toho, ktorého ja nemilujem a ktorý mňa nemiluje, než za onoho, ktorý mňa ľúbí a ja jeho nie!«

Matkovička ešte neznala, na čom je. Keby nebola taká zaujatá za ten vydaj, ona by mohla i musela už vidieť, že Anka ten vydaj odbíja, ponevác nemôže ísť za človeka, ktorého neľúbí. Matkovička dobre znala, že bude ťažko Anku na niečo prinútiť, preto na tom stála, aby ju pokojným rozložením vecí nahovorila; ale ani to sa jej nepodarilo, lebo jej dcérka bola už príliš samostatne vyvinutá, než aby bola akémukoľvek nahováraníu priniesla v obeť svojej idey.

Starý Matkovič vrátil sa s Lajom do chyže, hneď uhádnul dcérine myšlienky; odľahlo mu veľmi, keď videl Anku vyjasnenú a nezamyslenú ... V jeho duši preletela v ten čas panoráma jeho života, počnúc od dňa svatby až do dnešnieho. On znal, že ho jeho žena nikdy neľúbila, ale prečo ju napriek tomu všetkému vzal, to neznal: — tak to prišlo nejako, ako to vo svete každý deň býva. No, predsa žili, vychovali krásne deti, ale medzi nimi nikdy nebolo tej rodinnej teploty, oni neboli dve telá s jednou dušou, oni boli dva protivné tábory, — a prvý následok toho bol, že i ich deti staly sa takými: dvojce odišlo do materinho

tábora a dvojce do otcovho. A ani ich deti nezblížovali ich jedného k druhému, lež ich ešte zrejmejšie rozstavovali. Nikdy sa oni úprimne a vrúčne nerozhovorili o budúcnosti svojich detí, lež každý sám v sebe rozhodovala tak len vtedy, keď by sa im ich úmysly srazily, vtedy len zvykli prehovoriť slovo, ale to slovo bolo už ohorčené a zvadlivé a padalo do srdca ich detí tak, že sa Anka a Vinko vymkli cele zpod matkinho vplyvu a Lajo a Nela zpod otcovho. To bolelo Matkoviča tým väčšmi, pretože vedel, že sú deti tomu nie na vine, lež oni sami, rodičia. On, aby zakryl tú lož pred deťmi, miloval ich nadovšetko, obetoval sa pre ich blahobyť; on aspoň na oko prepustil celú výchovu žene a nakoľko bolo možno, skrýval pred deťmi jazvu, ktorá zívala medzi ňou a ním. Za to on nemohol si väčšieho hriechu predstaviť, než nútiť svoje dieťa, aby išlo za niekoho, pre koho necíti pravú lásku, s kým ho nespája onen vnútorný súlad, ktorý sa pozdejšie ničím, ani zlatom, ani mohutnosťou, ani akýmkoľvek žertvami nemôže dosiahnuť. Po svojom dvadsaťročnom manželstve bol presvedčený, že je láska najhlavnejšou podmienkou každej ženby a i keď nie pri každom páre, ale pri Anke istotne, lebo jej srdce nebolo oddané niakým náklonnosťam, pre ktoré by bola musela dnes-zajtra nastrádať — ako čo by nastrádala, keď by išla za nemilovaného muža.

Matkovička a jej sestra nemohly večerať, lež sa zase uliahly do druhej chyže, aby sa znovu poradily.

»Ja zo všetkých jej rečí vidím, že ho ona nechce«, započala tetka.

»Čo je tomu dievčaťu. Či sa na tej dechne zdívala a stráni sa mužských. — alebo je snáď už do niekoho zaľubená? Len je to všelijak smutno, že ty pri vlastných deťoch nemáš toľko vážnosti a moci. aby si jim mohla dokázať, čo je pre nich prospešné a čo nie?«

»Ty vieš, že ona vždycky bola mlčanlivá, že vždy robila po svojej vôli, — ale žeby bola neposlušná, to nemôžem po vedať.«

»Ako si ty dosiaľ nemohla rozoznať jej smýšľanie, spoznať jej tajnosti, a ešte zavčasu zastať si na cestu tomu, čo nie je užitočné ani spásanosné . . .« rozdrážene hovorila tetka.

»Ja som ju nikdy nerozumela, nemohla som ani znáť, čo myslí, — ona je vôbec taká, jako keby nič nemyslela a nič necítila.«

»Ona je istotne zaľúbená.«

»Môž' byť, ja neznám! Ale povedz mi, do koho? Tu niet nikoho.«

»Nikoho . . . Možno do Lešiča . . .« Matkovička zbľadla od divu na tú reč.

»Doň môže byť, ale ja neverím, ja som nič nespozorovala. A ako by sa ona doňho i zahľadela, keď on nie je ničím, jednoduchý hospodársky adjunkt.... hovorila pretrhovo Matkovička, ako keby hovorila viac sebe samej, než druhému. Vtedy sa i jej tak mrzkým pozdal Lešič, že sa čudovala, ako mohla kedy s tým človekom jedno slovo prehovoriť; nemohla pojať, ako mohla dnes odísť k nemu na humno, vnísať do jeho chyže, ako ho mohla čo len i na okamih

zaujímavým prenajsť, — akým jej dnes v skutku bol . . . On a Urbanický!« Ona sa stydela tie dva obrazy vo svojej obrazotvornosti jeden vedľa druhého postaviť.

»Nemyslela som, že tú hanbu od Anky dožijem; pomysli len, ako pohladím zajtra pánu Urbanickému do očí, kde som mu takrečeno za isté sľúbila?«

Matkovička videla sa už shodenou s toho vysokého stupňa, na ktorý ju bolo meno Urbanického povznieslo, i nemohla sa zdržať, aby nepreliala slzu.

Ja myslím, že je ešte nie všetko ztratené, pokračuje zase Vukovička s hlasom vždy rozhodnejším a prísnejším; predne nepusť do svojho domu žiadneho mladého človeka, o ktorom myslíš, že by ti nemal byť zaťom, a menovite toho Lešiča. Na každý pád by bolo dobre, keby si Anku poslala na jeden-dva mesiace ku mne, aby v mestskom živote rozprchly sa jej tvrdohlavé myšlienky, — a ak by ona zajtra i zavrhla Urbanického, my ho na to pripravíme, a spravíme mu nádej, že je Anka mladá a stydlivá, a že ak mu už zajtra nedá svoju ruku, že to istotne za niektorý mesiac urobí, akonáhle trochu privykne na jeho osobu. On je do nej tak zaľúbený, že ho istotne prvý nezdar neodstraší.

Matkovička úplne odobrila osnovu svojej sestry, načo jej niečo málo odľahlo, a keď vstúpila do druhej chyže, aby sa brala na odpočinok, celá šťastná objala Anku. ktorá vtedy skôr očakávala materinu kľatbu než jej bozk

Pán Urbanický prišiel skutočne popoludní zajtrajšieho dňa, dovedol so sebou i jedného svojho úradníka, ktorý len nedávno bol k nemu preložený. On vošiel do Matkovičovho domu ako známy, alebo ako každý človek, ktorý do domu niečo mimoriadne dobrého prináša, kde ho túžobne očakávajú. Shliadnuť obe dámy, ktoré ho veľmi srdečne privítaly, vyčítal Urbanický z ich očí úplné usrozmucnie s jeho príchodom, a tak myslel, že pred Matkovičkou netreba mu opätovať, čomu k vôli došiel . . . I Nela ich privítala sviatočne oblečená s veľkým svojím-koketným pohľadom a úsmevom, a rýchlo sa spriatelila s p. Neumayerom, mladým ešte človekom, ideálnej výšky a tenkosti, s modrým cvikerom na veľkom ostrom nose, s mladým pánom bľadej tváre i dlhočizných prstov, ktorými neprestajne naťahoval biele ako sňali a veľmi priestranné manžety. Bol to človek v dvadsiatom šiestom roku, teprv nedávno vymenovaný úradníkom vo finančnom odbore, a jeho zovňajšku vonkoncom nič nechýbalo, aby ho Nela nebola mohla pokladať za galantného a zaujímavého; ona ho zaujala celou silou svojho jazyka, a on ktorý ako teprv teraz vymenovaný úradník, mnoho na seba držal, bol hrdý na to, že hneď na prvý raz vydobyl si srdce Nelino. držiak jej neprestajné naivné frílanie za úprimnú spoveď mladého, nezkaženého srdca, ktoré sa mu cele oddalo.

Keď páni došli, bola Anka v záhrade, a tak sa Urbanický akosi placho obzeral po izbách za ňou. Vukovička zastavila sa s ním v jednej izbe.

»Tedy —?« znela jeho krátka otázka, ktorá vyhládávala, aby sa mu istou krátkosťou odpovedalo.

»Ono je to, čo pri každom dievčati, keď tak z nenadala je pýtaná, čo i vy jako cele prirodzené uznáte, keď pomyslíte, že vás v živote len jeden jediný raz videla, a s vami hovorila . . . Tak nejako to vyzerá u nej, ako čo by sa bála povedať, a — ja myslím, že vás to nepomýli, lebo my sme vám všetci oddaní a zaujatí o to, aby sa vám vaša vôľa vyplnila.«

Urbanickému zväžnela tvár, a i od prírody dost obdarený, mal už toľko zkušenosti, že znal, čo znamenajú reči Vukovičkine; tie reči, jakokoľvek preňho skrz naskrz laskavé, malý v jeho očiach cele iný smysel; vzdor všetkej sladkej výrečnosti Vukovičkinej prezrel on, že sú jej reči: spotvorená krása, prekrútená pravda.

»Mohol by som so slečnou prehovoriť slovo-dve?« opýtal sa zdvorilou rozhodnosťou, jako by zval na zodpovednosť úradníka, s ktorým nie je cele spokojný.

Na to odišiel s oboma dámami do zahrady, aby vyhľadali Anku.

Stretnutie s Ankou bolo uctivé, jako takých ľudí, z ktorých každý má svoju povedomú vôľu, i účel, a tak sa neboja ten účel pred nikým vyznať. Po krátkej prechádzke ostali sami.

»Ako vidím, vy ste vo vašom kráľovstve, vo vašom živle, aby som sa vyjadril každodenným výrazom«, započal Urbanický.

»Ak človek nechce byť omrzlý sebe i druhým, musí sa zabaviť tým, čím je tak úzko sviazaný, jako čo sme my s dedinou.«

»To je veľké šťastie, keď človek vo svojom vlastnom dome nachodí si i duševnú i telesnú zábavu: keď sú mu požiadavky ducha, vkusu, i vzdelanosti v istom čase uspokojené, preto musí taký človek mať v skutku plno citu a nežnosti. Dnešného dňa je tak zvanému vzdelanému svetu dedina isto tak ako otroctvo.«

»Ako na príklad i mojej sestre, — medzi tým čo mne je zase vonkoncom nepochopiteľná slasť plesu, v ktorej ona toľký pôžitok nalezá. Ja v tanci nemôžem nájsť nijakú zábavu pre telo, a ešte menej pre ducha, lebo pri bálových rozhovoroch musí človek mať mnoho ráz viac trpělivosti, než ostroumnosti, aby nebol zle pochopovaný, i všelijakým námietkam vystavený. «

»Prirodzene. — ale nemusí sa to tam každé slovo na váhu klásť, nesmie sa tam všetko prísne brať ako v súde, lež len tak na ľahkú ruku, — nutno poddať sa prúdu, ktorý náhodou teče, jako keď vidíte troch-štyroch motýľov, keď sa navzájom predbehávajú, a nemôžete práve ani rozoznať, či letia svojou vôľou, či jich vetor nesie, či tento letí k tomuto, či onen k onomu.«

»Ale i pre to treba nejakého daru, daru rýchleho, vzájomného spoznávania, prispôsobenia, ľahkej dôvery, — a pri mne vidíte toho niet, mne sú všetci ľudia cudzí, neznámi, a tak je mne priamo nemožné takto na jeden dúšok spriatelieť sa s neznámym človekom; nemôžem hneď hovoriť s ním tak od srdca, aby mi ten

rozhovor bol v skutku duševnou zábavou, a do prázdnych fráz, ako som už rekla, sa nerozumiem . . .«

»Ja úplne chápem, slečno, čo myslíte —.«

»Ak že ma rozumiete, potom istotne viete, že na jednom bále, kde človek s toľkými osobami v krátkom čase do styku prichodí, veľmi zriedka padne medzi mužským a ženskou oná reč, alebo oná myseľ, ktorá by im povedala, že sú oba istého smýšľania, že sú jich duše na podiv súladné, že sa môžu o všeličom rozhovoriť, a že vždy sa príde do spoločného dorozumenia; takéto dve osoby shovárať sa budú i o onom. ohľadom čoho etiketta stavia plot ľudskému jazyku, lebo oni budú pokračovať vo svojom rozhovore, myslou, citom a keď opäť otvoria ústa, - - započnú oba poznovu jednou a tou istou myslou, možno že i jedným a tým istým slovom . . .«

V ten istý čas pohliadli jeden na druhého pohľadom plným povedomia a rozumenia, ktoré jeden druhému hovorilo: my oba neshovárali sme sa takto na poslednej zábave, medzi nami nebolo tej iskry, tej mysle . . .

»Ja, slečno, cele s vami súhlasím a jedine ľutujem, že som. našiel pri vás to isté — čo i vy hľadáte, našiel, ak že sa nemýlim pripozde.«

Anka, miesto aby mu odpovedala slovami, že ju v skutku pripozde našiel, podala mu mlčky ruku, a tak sa obidvaja rukovali ako priatelia, ktorí sa pre chatrný nelad rozdvajili a zase pomerili.

Urbanického zaboľelo v duši nie bôľom opovrhnutého pytača, lež bôľom onoho, ktorý trätí polovicu vlastnej bytnosti; ten bôľ podobný je síce onomu, ktorý pocíti človek pohrdnutý od bohatej snúbenice, lebo si vybrala iného — len že ten bôľ prechodí v nenávisť, kdežto Urbanického bôľ pretvoril sa v zbožňovanie. Jemu bolo jako človeku, ktorý v jednom skromnom kupeckom kráme našiel onen zriedkavý, túžobne hľadaný predmet, on našiel i v tom kupcovi človeka, ktorý úplne chápe cenu toho predmetu, oni by sa ani za okamih nejednali ohľadom ceny, — ale na tom predmete už bola karotka, ktorá hovorila, že ten drahocenný predmet má už svojho majiteľa . . . Teraz mu bolo ešte ťažšie, lebo Boh vie, kedy opäť tú drahocennosť nájde.

»Moja matka i tetka začudujú sa, keď nás vidia takto svorných, oni nijako nepochopia, že vzdor celej svornosti my dvaja predsa nemôžeme byť tým, čím ony chcú, aby sme boli . . .«

»A ony si to žiadajú?«

»Ony si to vrúčne žiadajú, ony celou silou nástojily okolo mňa.«

»Celou silou? . . .« pozastavil sa Urbanický. Odpusťte, slečno, ja ešte ani neznám, koľký som vinník, koľko som vám možno už muky zapríčinil, — ja hneď opustím tento dom, aby som vás ušetril od každej ďalšej nepríjemnosti. Ja som vina, lebo som vás meral onou istou mierou, jako ostatné ženy, na miesto toho, aby som sa bol pokúsil prečítať dušu vašu jako dnes . . .

»My sme sa raz navždy dorozumeli a tak viac nemáme čo jeden druhému odpúšťať. Ak že som ja pre vás niečo pretrpela, a vy pretrpíte pre mňa, tedy ten bôľ nezapríčinili sme si my sami zúmyslné, lež tí, ktorí nás ešte nerozumejú, lež myslia, že k šťastiu dvoch mladých osôb dostačuje nejaký dôchodok, z ktorého budú môcť žiť . . .« A Ankina tvár zaleskla sa ironiou jako málokedy . . .

Oni s poľutovaním spomneli si na tých ľudí a keď znovu stisli si ruky, odišli zo zahrady do chyže.

Tam nadišli na veľikú radosť: — Neumayer vyprosil si málo prv Nelinu ruku! To prekvapenie zbúrilo celý onen krásny mier, ktorý po búre citov vniknul do duše Ankinkej a Urbanického, — a tak ani ona neznala, čo si má počať, keď ju Nela celá rozpalená od radosti počala bozkávať, ani Urbanický, keď mu jeho podriadený úradník oznámil, že sa zasnúbil. Matkovička i jej sestra myslely si, že pre Urbanického nemôže byť príhodnejšieho okamženia k vypýtaniu Anky, a tak nijako nemohly si vysvetliť jeho odmeranosť i mier tým menej, pretože Anka s ním vlúdne besedovala, jako zriedka dosiaľ s ktorým mužským. Vukovička celý večer nástojila, aby bola aspoň na okamih s Urbanickým sama, aby vyzkúmala jeho rozhodnutie, — no on to spozoroval, a tak znal sa jej každý raz zručne vymknúť; jemu tá dôstojne vykračujúca, vždy sladko sa usmievajúca žena, razom stala sa mrzkou . . . I jeho i Ankinu sa držanie bolo tetke i materi vonkoncom nepochopiteľné: ony mysleli, že Urbanický čaká možno na Matkoviča, aby i jeho upovedomil o svojom úmysle, a tak sa mrzeli, že tak dlho neprichodí domov; pomýšľali taktiež i na to, či sa Urbanický nenašiel urazeným, že Neumayer prv vypýtal Nelu, než on Anku atď. Vedľa tejto neistoty rozčukovala ich radosť, pošlá z Nelinho zasnúbenia a tak neznali, koho zpomedzi oboch milším pohľadom oblažia, ktorému dieťaťu sladším úsmevom sa usmejú, alebo sladšou rečou prihovoria.

Teprv pozde v noci dospel starý Matkovič s Vinkom domov. On ak i prekvapený Neliným zasnúbením, predsa skoro vžil sa do položenia; ako človek otvoreného rázu a bez zadných myslí skoro stal sa Neumayerovi otcom a Urbanickému priateľom. Neumayera sa to trochu čudne dotklo, rúcho a neuhladené držanie sa Matkovičovo, a nijako mu nešlo do hlavy, že je to muž elegantnej, jeho budúcej testinej a otec jeho kúzelnej snúbenice, ktorá sa mu v svetle sviec ešte sto ráz kúzelnejšou zjavovala. Naproti tomu pozdal sa Urbanickému hneď pri prvom stretnutí ten jednoduchý, statočný Matkovič, v ktorom hneď poznal vzor Ankin: oba skoro si porozumeli i besedovali jako dávni priatelia. Urbanický nezdráhal sa sdeliť Matkovičovi, jako to stojí s jeho pytačkou; on si predsavzal, že i odíde a že okrem Matkoviča nikomu nič nepovie, lebo sa obával, že by ho dámy nerozumely úplne, trebárs by sa jim zo všetkého vyspovedal, ba i toho sa bál, že by vzdor tomu Anka ešte trpeť mohla. Preto len

samému Matkovičovi sdělil svoj i Ankin rozhovor a tento ho pochopil a od srdca mu ďakoval, že rozumel jeho dieťa.

»Pre ňu nebolo by väčšieho nešťastia, ako keď by sa mala vydať za niekoho, koho ona nechce« — dokončil Urbanický.

»S tým som ja od dávna na čistom. O Nele som dobre vedel, že pôjde za toho, kto ju prvý vypýta, preto ma jej náhle zasnúbenie neprekvapilo, a ja som prízrúsený a dobrý otec, než aby som v tej veci nanútil svojím deťom svoju vôľu: radšej ja im požehnám, než, aby ma oni preklínali mali.

Najviac prekvapený bol Vinko: on za ten mesiac tak veľmi odvyknul od školy i mestského života, že mu bolo akosi úzko okolo srdca, keď videl tých hrdco oblečených pánov. On vedel, že Urbanický má prísť dnes na pytačky a i jemu odľahlo, keď počul, že ešte Anku nevypýtal; a kým Lajo sbratil sa s Neumayerom, odišiel Vinko pomalu do zahrady a pohvizdujúc a náhle kráčajúc po chodníkoch stretol sa na rozcestí s Lešičom.

»Nela je zasnúbená« — — zhúkne celý vytešený a schytí Lešiča za ruku. »A ona — — —?«

»Ona. . . je nie!« . . . ledva vyriekol Vinko od radosti. Na to počali veľkými krokami chodiť po záhrade ako dvaja rozumu pozbilí, nemohúc jeden druhému slova prehovoriť. Vinko ešte ráno sdělil Lešičovi, prečo došla Vukovička; Lešič chcel tajne odbehnúť do Matkovičovho domu — trebárs pod akou zámienkou — no v tom došla jemu i Matkovičovi zvesť, že tučný direktor náhle zomrel na porážku a tak oni oba ponáhľali hneď do sídla direkcie, odkiaľ sa len teraz navrátili. V Matkovičovom dome ešte neznali nič o tom, lebo Matkovič nechcel svojich hostí rozčúliť.

Keď náhlým chodom napokon dali výraz svojej veselej nálade, rozišli sa Vinko i Lešič a pri rozlúčke pobožkali sa tak vrúcne, ako sa len dve verné srdcia pobožkať môžu.

Keď sa Vinko vrátil do chyže, rozchádzali sa tam na odpočinok. Na dverách spálne stretol sa s Ankou, kadiaľ prenášala duchny a nahnul sa k nej ako k bozku po tichu jej pošepnul: — Máš pozdrav!

Anka ho i počula i rozumela: a pocit, že je on v ten čas v jej blízkosti, že nemohol to preniesť, aby v tak vážnom okamihu nebol pri nej, ten pocit rozlial sa po jej duši ako sladká pieseň, ako blažený občerstvujúci hôrny vzduch, v ktorom by človek sníval a kochal sa do konca svojho života. Keby sa on teraz stvoril pred ňou, ona by išla k Urbanickému a riekla by mu: Hľa, vidíte ho, to je on. — súďte sami, či je mňa hoden . . . !

VI.

Keď zajtrajšieho dňa prišla doba rozlúčky a Urbanický ani jedným slovom nezmienil sa o pytačke, nevedély panie, či Urbanický len žartoval s nimi, a či si

v poslednom okamihu ináč rozmyslel. Z počiatku myslely, že Anka v záhrade zavrhlá jeho návrh, no ona im slávnostne riekla, že ju on nepýtal. Urbanický, ktorého včerajšie rozochvenie v noci opustilo, bol ešte studenší a mlčanlivejší, než včera, a tak mu bolo volako nepríhodno, keď ho starý Matko vič nechal samého s dámami, lebo z celej bytnosti oboch čítal jedno jediné slovo: Povedz tedy, čo myslíš, vypýtaj ju už raz! Tú tesknosť v dome obživovala jediná Nela, ktorá ako neposedný motýl behala z jednej chyže do druhej, nevediac ani sama, prečo: ona ako keby nebola ani cítila, že sa vydáva, ona ešte ani nepremyslela, čo je to vydaj, ona len pobádala nejakú príjemnú premenu: jej bolo všetko pekné, veselé a šťastné.

Keby jej boli povedali: Neumayer zrušil večer dané slovo, ale ťa za to vypýtal Urbanický, ju by to prekvapenie nebolo rozsmútilo, lež skôr rozveselilo . . . Ona dlho i dlho máchala ručníkom za Neumayerom, keď sa koč pohnul a sotva sa cez prach videl, no keby sa jej niekto bol opýtal, prečo to robí, ona by sa bola zadivila a nebola by vedela druhej odpovede, než že sa to tak musí, že to tak vyhladáva etiketta.

Anka musela ustaránej matke a tetke po desiaty raz opakovať, čo hovorila v záhrade s Urbanickým, — ona to činila prirodzenou milotou a ochotou, tak že nemohly ani na okamih pochybovať o jej úprimnosti. Ony si vysvetľovali jej rozhovor s Urbanickým o zábave na plesu na všetky spôsoby, vypytovaly sa Anky, či ho niečím neurazila, rozoberaly každé jeho slovo a poznámku, — ale niako nemohly nájsť pravú príčinu jeho divného držania. Vukovička nemohla vrúcne túžby Urbanického: či mu je slobodno prosiť Anku o ruku? — nijako do súladu priviesť s jeho dnešnou chladnou odmeranosťou, — preto ledva čakali, kým sa domov vráti a celú vec rozjasní. Matkovička ju storáz pre Boha prosila, aby jej písala, čím niečo začuje — a horko-ťažko čakala prvý Vukovičkin list . . .

List došiel už tretieho dna. ale z neho nemohla nič vyrozumieť, jedine to, že sa mal niekde Urbanický vysloviť, že sa v pýtačke prenáhlil. »V ktorom ohľade, drahá sestro, sa prenáhlil, to nemohla som sa dozvedieť: - - možno, že sa mu Anka onoho večera na plese krajšou zdala, než keď došiel ju pýtať: alebo možno, že sa mu znepáčilo jej prirodzené chovanie doma, možno že mu príliš dedinská a nevzdelaná . . . A ľahko je možné, že ho odráža i hrubá neotesanosť tvojho muža, ktorý sa nemôže zapáčiť ani jednému jemnejšiemu človeku . . . A tak sa vidíš zistilo ono, čo som ti vždycky hovorievala, že Ankina výchova je pomýlená, lebo si ju od vyše ponechala jej vlastnému domyslu a spoločnosti tvojho prostého muža.«

To bol jediný smysel, ktorý bolo možno vytiahnuť z listu na štyroch stránkach napísaného. Matkovička prečítala ho niekoľko ráz, a na to potom isto tak dlhý list odpísala svojej sestre, v ktorom sa každý druhý riadok končil s niekoľkými otáznikmi a výkrikníkmi . . . Na všetky tie otázky a výrazy

obdivu mohla Vukovička len jednu odpoveď dať: že vo veci Ankinej ničoho sa nedoviedla; Urbanicky, že je naproti nej úctivý ako i dosiaľ, len že sa jej zdá, že je trochu melancholičnejši, než bol.

Toto dopisovanie medzi sestrami trvalo tri týždne.

Neumayer bol celý šťastný a to šťastie ešte väčšmi v ňom roznechoval Vukovič, ktorý mu každý raz znal niečo nového i príjemného o Nele povedať. V tane tých, ktorí Neumayerovi blahoželali k zasnúbeniu zbadal i sám niečo výsmevu, ale on bol presvedčený, že mu všetci tí ľudia závidia, že práve jemu dostala sa tá milo lichotivá Nela, za ktorou toľkí vzdychali. A medzi tým, čo niektorí hľadeli naňho spoluútrpne, ľutoval i on mnohých, o ktorých myslel, že im predchytí Nelu. On sa celý oddal do rúk márnivej a zkusenej Nelinej tetke, ktorá dľa svojej vôle spravovala jeho myseľ: ona ustanovila, kedy i ako sa má odbaviť sobáš, kto má byť na svatbu pozvaný a kto nie; ona vybrala byt, v ktorom mali mladoženisi bývať; ona mala každý deň novú, znamenitú ideu, tak že ju Neumayer považoval za svoju prozreteľnosť; on len šťastným úsmevom počúval jej umelé až do drobností siahajúce opisovanie Neliných svadobných šiat . . . Kedykoľvek ta prišiel, vždy našiel plnú izbu ilustrovaných cenníkov domáceho náradia. — pojediné listy tých cenníkov putovaly neprestajne na dedinu k Matkovičke a odtiaľ zase nazpät a tak mohla Vukovička každý raz obradovať Neumayera, že sa jeho vkus úplne srovnáva s Neliným i že sa to všetko objedná, čo oba si žiadajú.

V tej istej dobe odohrala sa i na dedine tá istá hra medzi materou a Nelou. Anka tiež kedy-tedy bola prítomná tomu rokovaniu, z príležitosti voľby rozličných vecí a cien; no, jej mienka h....- riadený zástoj, a to najviac preto, pokiaľ mnoho ráz ziala poznamenať, že tento alebo onen prepych je cele zbytočný; na takú poznámku zvykla Nela vypuknúť do smiechu a spoluútrpne pozrieť na Anku, vytýkajúc jej, že podceňuje jej položenie i úlohu, ktorú má odsiaľ v mestskom živote hrať. Matkoviča pri objednávaní vecí nikto sa ani nepýtal; jemu ukazovali len hotové účty; a ačkoľvek ináč sporivý a schránlivý, nemohol v ten čas svoju dobrotu a mäkkosť zatajiť, a tak všetky účty ochotne zapravoval a práve táto jeho nekonečná otcovská dobrota bola príčinou, že si Nela neprestajne ostrila zuby na vždy nové a nové objednávky.

Lešiča nebolo v Matkovičovom dome, odkedy boli dámy v humne; on listovne blahoželal Nele k zasnúbeniu i to veľmi laskavými a vzletnými rečami, takže Matkovička po Urbanického nehode — tak menovala neúspešný Ankin vydaj — zase iným spôsobom súdila o Lešičovi, než ako v predvečer príchodu Urbanického.

Okrem Nelinho vydajú bolo ešte niečo, čo sa v Matkovičovom dome očakávalo s istým rozochvením, — a to bola náhla smrť tučného direktora panstva a s ňou súvisiaci polo-strach a polo-radost', ako sa vyvinú teraz veci v

správe panstva . . . Prvým prekvapením bolo už to, že za direktora vymenovaná je rýchle dosiaľ neznáma osoba. Matkovička zbládlá na tú zprávu, lebo ona snívala už o direktorstve, no skoro sa upokojila útechou, že sa nebude muset aspoň svojím dosavádnym kollegiám klaňať, a to by ju nevýslovné bolelo.

Prvé svoje dielo započal nový direktor nariadením, ktorým od všetkých sebe podriadených úradníkov panských žiadal predložiť si vlastný životopis, svedectvá o zvršených náukách a o dosavádnej službe. Už sám ton toho nariadenia nahnal mnohým úradníkom dosiaľ neznámej bázne. Matkovič nemal nijakých svedectiev; on skončil nižšie gymnasium, vstúpil ako praktikant k direkcii panstva, a ostal tu až doteraz, vyšvihnúc sa časom na správcu prvej triedy. Behom toľkého času nadobudnul si úplnú zručnosť vo svojom povolání, a tak bol vážený jako jeden z naj zkušenejších a najstatočnejších úradníkov, a jeho prísnosť naproti sebe a iným stala sa porekadlom. Naproti tomu chýbal mu dar písomného styku natoľko, že jeho dopisy a vývody boli bez hlavy i päty, a krém toho bol priamo nedbalý vo vybavovaní úradných spisov. On vždy hovoril, že to písárenie nemá nijakej ceny, a tak neraz Lajo a Vinko vybavovali po jeho návode od viac mesiacov zaostalé spisy. Úradné spisy boli viac ráz po všetkých knihách a novinách rozhádzané, a Matkovič sa vyhováral, že ani nebohý direktor nebol v tom ohľade lepší, lež že pri každom nariadení dodával familiárne poznámky a pozdravy, a tým takrečeno sám odňal dotyčnému nariadeniu každú úradnú prísnosť.

Túžobne vyckávané ďalšie rozkazy nového direktora preosiali panských úradníkov: dobrá tretina bola prepustená, a ostatní novou klassifikáciou utriedení; dľa toho utriedenia preskočil Lešič Matkoviča a síce tak, že Lešič, — ponevác mal svedectvá najvyššej odbornej školy, — mal od nového roku prijať väčší dielokruh Matkovičov kdežto Matkovič mal prejsť na pustatinu »Čardačine«, na to humno pred ktorým sa Matkovička tak zhrozila. Matkovič bol s tým nariadením úplne spokojný, lebo ako človek v rokoch radšej chcel spravovať menší chotár s menšou prácou, tým viac, ponevác mu dosavadne dôchody, ohľadom na jeho »dosavádnú vernú službu«, boli im ďalej ponechané.

Matkovička mala sa zdiveť, keď to všetko zvedela, ona vždyck myslela, že je len dočasne na tej odpornej dedine, a tak žila v večnej nádeji, že dnes-zajtra budú presídlení do väčšieho a príjemnejšieho mesta, — a teraz to vypadlo naopak! Ona v prvom oka mihu chcela sadnúť do koča, a bežať k direktorovi, aby vymohla o neho odvolanie toho nariadenia, avšak energičná protimluva Matkovičova, ktorý jej pred oči postavil osud prepustených úradníkov, odvieďla ju od toho predsavzatia. Toto presídlenie tým viac ju bolelo že práve teraz vydáva Nelu! Preto napísala sestre list, že sa so svadbom musia ponáhľať, a o presídlení aby nič nespomínala pred Neumayerom. Štrnásť dní neskoršie navštevoval nový direktor sebe podriadené okresy. K Matkovičovcom prišiel nenadále v sprievode

Lešičovom ktorého si oblúbil, a ktorého vodil so sebou na prvej úradnej ceste. Nový direktor bol mimoriadne vľúdny a vzdelaný človek, ale v službi veľmi svedomitý, a v zovnúťornom držaní gavaliersky, hrdý. Vzde.. svojej vľúdnosti znal si mimoriadnu cestu vydobyť pri podriadených úradníkoch ... I Matkovička zapáčil sa ten gentleman hneď na prví raz, len v tom ho nemohla rozumeť, prečo si Lešiča tak oblúbil.

»Ja som ho chcel vziať k sebe do centrále, ale on nechce a nechce; že radšej ostane vonku, — a dobre, ja som mu urobil po vôli. Ale keby mňa bol poslúchnul, bol by prišiel po niektorom roku na moje miesto, a takto ostane len na veky správcom« — obrátil sa direktor s chladnou vľúdnosťou naproti Lešičovi, a z každého jeho ťahu zračila sa moc a povedomie vysokého úradníka.

»Na koľko mi je známo, pán Lešič je stvorený pre vonkov«, spomenula Matkovička.

»Lepšie rečeno, pre vonkovskú prácu, prisvedčil Lešič.«

»Medzi tým, akže sa do roka neožení, istotne ho preloží, povedal direktor zdĺhavo prísnyms úsmevom, z ktorého nezmúdriet, či žartuje, a či to naozaj hovorí.«

»Tak tedy teraz vám neostáva iné«, obrátila sa Matkovička naproti Lešičovi, len aby niečo povedala; no rozpomätajúc sa na Anku olutovala v tom istom okamihu tie reči.

Keď najživšie besedovali, myslela Matkovička, že by bolo teras najprihodnejšie, keď jemnou zlobou vyčíta direktorovi jich presídlenia na »Čardačine;« no vľúdny ináč direktor nechcel ani počuť o tom, aby svoje rozhodnutie preinačil, lež práve tak jemným vtípom odzbrojil Matkovičku. S Matkovičom zaobchodil direktor ako so statočným človekom, tak ako si to on i zaslúžil; no predsa sa ustavične(?) dohadovali, lebo Matkovič bol svojhlavý vo svojej zkušenosti, kdež direktor vedľa praxi, opieral sa i na theoriu; preto jeho názory viac chýlily sa k Lešičovým, ale prevedenie svojich ideí predsa prepustili Matkovičovi ako zkusenejšiemu.

»Čo chceme, nateraz musíme ešte takto, lebo ani ja nemôžem cez noc stvoriť to, čo sa cez toľké roky a roky zanedbalo; a musí človek í naproti panstvu samému byť opatrným, lebo ťa vždycky krivým okom merajú, kedykoľvek prichádzaš s novými požiadavkami a výdavkami.«

»Pôjdeme tedy pomaly postupne napred,« tým obyčajne končil prehľad hospodárskych okresov.

Zvest', že je Matkovič preložený na »Čardačine«. dotkla sa nepríjemne Vukovičovcov, a tak to predošlé odkladanie so svadbou pretvorilo sa nenadále na heslo »čím skôr, tým lepšie.« Vukovička povzbudzovala na všetky spôsoby svoju sestru, aby nezúfala, že bude musieť na »Čardačine;« pre Anku že je v istom smysle ešte lepšie, keď bude na pustatine, než v dedine, lebo keď už nemá

spoločnosť vedľa seba, - netreba jej ani takej, akú mala dosiaľ na dedine: a pri tom pravda, že najviac myslela na Lešiča, — nevediac, že ten mladý človek v poslednom čase vysoko poskočil v cene. »Ostatne, drahá sestro, ty vieš moju prítulnosť naproti tebe, ty vieš, že ti je môj dom vždy otvorený, a že mi nebude ani najmenej ťažko, jestli väčšiu časť roku u mňa sa zabavíš: ja učiním všetko možné, aby som ti tvoje ťažké bramá obľahčila.« Vukovička rada sa takými frázami chvastala, len aby svoju osobu v akomkoľvek ohľade na obdiv postaviť mohla, obzvlášť v onom smere, kde vedela, že nikdy k tomu nepríde, aby svoju veľkodušne ponúknutú žertvu v skutku i donesla. Avšak jej sestru také reči vždy hlboko dojaly, a tak držala Vukovičku za jedínú svoju dobrú hviezdu . . . Po každom takom liste následovali v Matkovičovom dome nepríjemné výstupy, lebo Matkovička musela uvoľniť svojím citom výčitkami proti Matkovičovi pre jej nešťastný vydaj, a pre jeho úbohú službu atď. Spurný Matkovič vzplanul razom na také reči, rozkázal kočišovi zapriať do koča, jeho posteľ i veci odviezť na »Čardačine«, a ona pani, nech ide kam chce . . . Keď sa vykričal do chuti, zase prišiel k sebe, lebo ich bol plný dom, lebo bolo každý čas inej práce, a tak ani jeden vyskytnutý sa cit, či bol príjemný, či nepríjemný nemohol dlhší čas potrváť.

Lešič prichádzal častejšie do domu než dosiaľ, tak totiž vyhľadávala služba pod novým direktorom. On nebol cele na čistom, či mu je Matkovička náklonná alebo nie, ale to vedel, že v tom dome tri srdcia bijú i smýšľajú v jeho záujme, preto vždycky rád prichodil ta.

Svojou úprimnosťou, ktorá bola naproti druhým práve tak spravodlivá ako naproti jemu samému, vplýval z pozvolna na Matkovičku, ktorá vzdor svojej predpojatosti bývala predsa každým dňom vládnejšia naproti nemu. Ale myšlienka, že by on mohol byť jej zaťom, nemohla sa nijako v jej hlave upevniť. Môž byť že by sa bola skôr s tou myšlienkou spriatelila, keby držanie sa Ankino a Lešičove bolo prezradzovalo dvoch zaľúbených ľudí, ale Matkovička, ktorá si ten stav cele ináč predstavovala — tak nejako, ako pri Nele a Neumayerovi — nemohla v držaní sa dcérinom ani márnym mak spozorovať, čoby ju bolo prezradilo, že jej je Lešič drahý i milý. Ona to nemohla pochopiť, aby človek mohol žiť svojmu citu bez toho, aby ho vykrámil, že je ten cit najsladší, keď nikto o ňom nevie. Lešič zase čím sa viac presvedčoval, že ho Anka miluje, stával sa v jej spoločnosti vždy mlčanlivejším. Ani Lajo nespozoroval cit, ktorý vždy užšie spojoval Anku s Lešičom; jedíný Vinko, ktorý bol úprimne oddaný i sestre i Lešičovi, nemohol ináč ani myslieť, než že sa oba títo milujú. Oni dvaja spávajúc na humne v čarovných rosných nociach vypriadli si na desať rokov napred svoj román.

»Ja, ty, a tvoj otec bývať budeme na »Čardačinách«; proti tomu nemôže direktor nič nadmietnuť: tvoj otec bude tu, a my dvaja každý deň odjacháme do dediny a usporiadame všetko, čo treba, a potom vrátime sa sem.«

»Áno, to bude božský život. . . starosť nám je za dedinu.« Tu im reč zaviazla; tu prišli k bodu, ponad ktorý nikto sa neodvážil ďalej prejsť, nevediac, ako by to na druhého vplývalo, keď by zaň prešiel.

»Matka i Nela môžu ostať tam, a Anka možno príde k nám« — — — počal Vinko.

Lešič len ustrnul na tie reči. Jeho ústa sa nemo pohybovaly, bolo vidno, že chcely, ale nemohly hovoriť.

Ani jeden, ani druhý nemal sily, aby v tom rozhovore pokračovali; ale to, čo ostalo nevyslovené, hovorili sami v sebe ďalej, a mohol by som určite tvrdiť, že obidvaja jedno, a to isté mysleli. Vinkovi už bola storáz otázka na jazyku, »kedy že ju už raz vypýtaš?« — ale mládenecký stud prítľumoval mu tie slová v ústach, a len náhla rumeň v líci prezradzovala ho, že ho trápila tá otázka.

September chýlil sa ku koncu; bohatá rosa belela sa, a leskla sá až do poludnia na tráve, poprepletanej tenkou pavučinou; letné práce sa dokončievaly, a započínala jasenná sejba. Lešič i Matkovič už započali zamieňať svoju správu, ako sa už ktorá práca i účty dokončievaly. Každého týždňa po dva dni zúčmali počty u Matkoviča, a Matkovičku opanovali v susednej izbe čudné pocity pri myšlienke, že z tých miestností, v ktorých vyše dvadsať rokov bývala, kde toľko radosti i nepríjemnosti zažila, bude musieť teraz sa vystehovať. Ona si sotva mohla predstaviť, že je tomu v skutku tak; dnes stalo sa jej po prvý raz zrejším, že je ona už dlho v tej dedine, že má dve dcéry na vydaj, — a taká žena že je viac nie mladá, trebárs by koľko cítila v sebe životnej sily . . . Septembrové slnce, ktoré so dňa na deň slabšie hrialo, potom to tiché sčítanie číslic v Matkovičovej chyži, ten večný nepokoj, a tá rozčúlenosť, ktorú Nelín vydaj so sebou donášal, všetko to prispievalo k tomu, že sa Matkovička cítila akousi melancholickou a zmorenou viac duševne než telesne. Tá duševná únava, ktorá prechádza do tichej resignácie, je počiatok, keď sa ľudská duša začne prispôsobovať novému položeniu vecí. Zmorenej duši nepredchodia tie prieky už tak ťažkými a nesnesiteľnými, ako čo si jích po prvý raz predstavovala: človek počína sa samovoľne poddávať onomu niečomu silnejšiemu, čo ním vládne.

Keď jedného dňa Lešič a Matkovič dokončili jeden diel počtov, a žiadali občerstvenia, prišla Matkovička k ním, a žartom opýtala sa Lešiča:

»Tak tedy, kedy že nás vyženete von: či ste sa už ustálili, ako si tie miestnosti podelíte a zariadite?«

»Ja vás vyhnat', milostpaní? To nebude nikdy.«

»Ako, či je nariadenie premenené?«

»To nie, ale ja bych prv opustil službu, než by som vás vypudil z toho vzáctneho útulku, ktorý vám je tak milý, že by vám ho málo čo na svete vynahradiť mohlo ... A čo mne samému treba? Ak by ma práve i prinútili, aby som tu býval, — no tak dobre, ja sa smestím na pôjde, v maštali, alebo v plevienci, — a 'konec! No tak ďaleko to nepríde, ale ja budem ako dosiaľ žiť na mojej pustatine, a úprimným srdcom podelím sa s tými dvoma izbami s pánom Matkovičom, lebo on je nie mladý ako ja, aby mohol odtiaľto dozerať na tamejšie polia, i práce, ako čo mne bude hračkou každý deň dojachať odtiaľ sem. A pánu direktorovi snáď bude viac na tom záležať, aby sme my našu prácu vykonávali ako treba, než na tom, či medzi týmito štyrmi stenami stojí vaša kasňa. alebo moja, — ktorej chvála Bohu ešte ani nemám . . .«

Matkovička sa tomuto všetkému nenazdala; ona neznala, či mala tomu mladému človeku ďakovať, a či vysokomyslné zavrhnúť jeho úslužnosť. Ona už po istú mieru mala jasný úsudok o tom mladom človeku, avšak jej sestra zohavila svetlý Lešičov obraz pred jej dušou; ona i teraz pozorovala, koľkou silou vplýva jej sestra na ňu, a navykla koríť sa jej názorom, nemohla sa tedy ani teraz vynájsť, čo by mala myslieť o Lešičovi.

»Ja, Vladko, a otec bývať budeme na »Čardačinách«, a každej nedele odvedieme trebárs ukradomky i Anku ta, aby nám navarila hrachu, a napekla koláčov na celý týždeň, — a ja — mama — vinník ak vy nebudete častejšie prichádzať k nám nežli my k vám . . .« Na tie Vinkove reči musela sa Matkovička od srdca zasmiať.

»Len ak vám Anka bude chcieť variť — —«

»No to bude už naša starosť! . . . Chceš?« obrátil sa Vinko k Anke.

Všetci upreli oči na ňu; Lešič v rozochvení očakával, kým Anka s úsmevom neodpovedala.

»Najprv musíme sa za plácu dohovoriť.«

A tak ona nenadále obrátila rozhovor zase na žart, lebo už bol počal zachádzať do živého, — ale Matkovičkinej pozornosti neušlo v tom okamihu túžobné vyčkávanie, cele premenená tvár Lešičova, kým Anka neodpovedala . . . Ona konečne videla, že za tišinou Lešiča i Anku okružujúcou skrývajú sa i križujú mluná, ktoré od času do času sotva viditeľne prebleskujú. I Lešičov odchod, i jeho odobierka od Anky, ačkoľvek bola taká ako i doposiaľ, presvedčila Matkovičku, že medzi nimi dvoma niečo neviditeľného hovory, že jestvuje ešte jedna dimensia, ktorá prenáša ich myšlienky a city, ktoré len oni dvaja chápu. Jej i ináč nežná dcéra zdála sa jej teraz ešte sto ráz nežnejšou, vyvýšenejšou, i krásnejšou; ona nemohla sa dosť načudovať tomu blaženému mieru, ktorý anjelskou dobrotou odbleskoval sa z Ankinho čela. Ten mier mohol len božské tvory okružovať, ktoré boli samy skrz seba šťastné i spokojné, ktoré znaly, že čokoľvek činia, že to činia len preto, pokiaľ jim tak duša i srdce šepce.

Keď Lešič odišiel, a Anka ostala samá pri práci, prišla Matkovička k nej a prisadla si k nej.

»Anka! Ja som dnes niečo spozorovala, — prosím ta, povedz mi celú pravdu, ty vidíš i sama, koľko som pre teba pretrpela, nemuč ma ďalej tvojou zavrelosťou^

»Prečo; čím som, vás mučila? Či tým, že ste vy nechceli niečo vidieť čo bolo tak zrejmé«

»Ty si preňho opovrhla Urbanickým?«

»Nie som! Urbanický na prvý pohľad zbadal, čo ste vy teprv dnes, a tak ten šľachetný človek jednoducho nahliadnul, že prišiel pripozde . . . On ma ani neoslovil, lebo ja som už viac nebola preňho —: a preňho je ženba, čo i pre mňa vydaj, my každý hľadáme jednu celú bytnosť pre seba, my nesháňame sa za vysokými titulmi, za príjemným a pohodlným životom, nás musí niečo iného jedno k druhému priťahovať ...«

»Ty vždycky akosi temno, nesrozumiteľne hovoríš o tej veci, — ja ešte neviem práve, čo ty myslíš.«

»Ja som, mama moja, mohla doniesť tú žertvu, ja som mohla ísť za p. Urbanického, — keby on bol chcel . . . Vy možno, kým ste živí, neboli by ste videli, že som ja nešťastná, ako čo ste ani teraz nemohli moje šťastie spozorovať — ale p. Urbanický nepýtal ma, lebo on ctil moju lásku, lebo on neni tej mienky, že k šťastnému manželstvu dostačuje mesačná pláca, i zabezpečené postavenie. Pán Urbanický neoženil sa dosiaľ, lebo nenašiel to, čo hľadá, a najde-li, on sa nebude pýtať: kto je tá osoba, ako ani ja sa nepýtam, kto je Lešič . . . Ja som s ním hovorila možno menej než vy, ale to, čo hovorí z neho, a to čo hovorí vo mne, to je hovor jednej bytností, jednej duše . . . Teraz som vám, mama, riekla všetko, čo viem, a vy ak myslíte, že vás nešťastnou učiním, jestli sa stanem jeho ženou, tedy vám v obeť donesem svoje šťastie, ja ho zabudnem a budem ticho sedieť, nevydám sa za neho, ale ani za nikoho iného . . .«

Práve tak ako čo sa jej láska ničím neprezradzovala, vypovedala i tieto ťažké reči podivuhodným mierom, nerozbúreným citom, ktorý sám seba vodil, a dobre vedel, kam ide. Matkovička zaplakala, a privinula svojju. dcéru kŕčovito k sebe, a ponevao nemohla ani slovka prerieknúť, odišla hlboko dojatá do svojej chyže. To bol okamih, v ktorom len pravý skutočný materinský cit prevládal konvencionálny zvyk, i lož, ktorou dnešný vek myslí, žije, i vychováva deti . . . V nej konečne ozvala sa materinská láska. Tá materinská hrdosť, ktorá považuje svoje deti za najznamenilejšie, ktorá myslí, že tie deti len vtedy budú slastné, keď budú činiť a myslieť tak, ako to materinská hrdosť od nich žiada, tá hrdosť, ktorá dvíha svoje deti do výšiny, okružuje ich celou zemskou velebnosťou, — tá hrdosť, ktorá v duši Matkovičkinej bola neobyčajne rozvitá, musela popustiť, musela sa cítiť sklamanou a postúpiť svoje miesto — láske materinskej . . . Tá

hrdost' je tak veľká, že ten bôľ, ktorý vzniká, jestli sa nevyplní, nie je v stave nič vyliečiť; uprostred radosti, uprostred žalosti hynie tá neuspokojená hrdosť, plače za niečim ztrateným. I Matkovička po ťažkej borbe uspokojila sa na pokon s výdajom Ankiným za Lešiča, ale to smierenie nemohlo za dlhé časy ani jeden šťastný okamih jej do duše vliať, ani jeden úsmev na jej ústa vyvábiť . . .”.

Teprv keď Lešič vypýtal o niekoľko dní pozdejšie Anku, a vrúcne pobozkal Matkovičke ruku, ako čo len v skutku šťastný človek pobozkať môže, až keď ona videla blaženstvom ožiarenú tvár svojej dcéry, keď videla svojho muža krotkého ako jahňa, od prevelkého šťastia, keď počula Vinkove radostné výkriky — vtedy ju to všetko ožiarilo ako bľadá lúč mesiaca. — ale rozpomienka na Urbanického, na Neumayera a Nelu shasila i túto dobrú iskru, a rýchlo sa pretvorila na hynúcu znivočenú hrdosť . . .

VII.

Strastiplným listom oznámila Matkovička svojej sestre Ankino zasnúbenie; ona znala, akú odpoveď na ten list dostane, a tak sa už vopred ohradila, proti každej námietke sestrinej, lebo »na tom hotovom skutku nedá sa viac nič meniť,« dokončila svoj list, a dva razy podtiahla tie slová. Ak aj nie slovami, tak tým podčiarnutím chcela svojej sestre dať na vedomia, že celá jej námaha bude marná, jestli by chcela to zasnúbenie roztrhať. Sám list bol veľmi citne napísaný, a veľmi sa líšil od dosavadných listov Matkovičkiných. Vukovička sotva mohla veriť, že to jej sestra písala: v tom liste nebolo ani stopy po tom vysokom vzlete, po onom stavaní povetných zámkov, po tých smelých kombináciách bez základu, — ale za to hovoril ten list celou silou materinského citu. Vukovička tedy ako zmorená padla na stoličku, keď ho dočítala a mlčky podala ho svojmu mužovi, aby ho i on prečítal.

Keď sa Vukovička zpomätala, napísala svojej sestre veľký list, plný mimoriadnych fráz, kde sa hovorilo o láske a peniazoch, o stave a o úradníkoch, o cti jej rodiny a Urbanickom, — i o všetkom, čo jej v ten čas do hlavy prišlo, — ale zo všetkého toho Matkovička nemohla nič vyrozumieť, čo jej sestra o celej veci myslí. Jej by o mnoho ľahšie bolo, keby jej sestra aspoň bola odpísala: »Keď je tedy nie ináč, — v mene Božom nech sa stane,« — ale v liste ne bolo nič takého. Ona pretrpela silnú duševnú borbu v tom čase, ona práve tu i tu prišla na myšlienku, že roztrhá Ankine zasnúbenie, — ale keď sa pohly myšlienky druhým smerom, zmalátnela napokon celá zmorená a ľažkým vzdychom dokončila všetko to duševné trápenie, a pevne si predsavzala, že už o tom nebude nič ďalej myslieť’.

Hneď po zasnúbení sdělil Lešič direktorovi, že sa žení a že chce bývať so svojou ženou na humne »Čardačine,« lebo že mu to nemôže srdce podniešť, aby ženiných rodičov vyhnal z domu, v ktorom pol života prebývali. Otvorenosť toho človeka zapáčila sa direktorovi natoľko, že mu celú tú vec ponechal na vôľu .

. . Teraz sa musely stavby na »Čardačinách« čistiť a opravovať pece, kuchyňu, záhradu, ohrady všetko to bolo treba na novo zariadiť. Lešič sám rozkazoval, ako treba toto, ako oné napraviť a murári a stolári sa len čudovali, odkiaľ má ten človek všetok vkus i pochop pre tie najdrobnejšie veci a potreby . . . Keď sa ho Matkovička pýtala: čo myslí, kedy by mohla byť svadba, odpovedal on, že by bol najradšej, keby už zajtra bola, on že je každý čas hotový, ale že by nebol rád Anke už v prvý čas zapríčiniť starost okolo domu, a tak akonáhle sa chyže posledný raz obíela, že ho nič viac nebude od svojho predsavzatia zdržovať. Na to sa ho ona opäť z pozďaleky opýta o vene, na čo on odvelil, že on o neakom vene nechce ani počut, a i čo sa výbavy týka, prosil len o to najpotrebnejšie, čoho on doteraz nemal. S cenníkom v ruke vyberal to najjednoduchšie náradie a keď všetko sčítali, vynášalo sotva tristo zlatých. Matkovička sa zastydela, keď počula taký nepatrný obnos, ona nechcela dopustiť, aby svoju dcéru tak žobrácky vydala, ale Lešič jej odvetil, že si nebere drahocennú alebo jednoduchú výbavu, ale ženu, — a ak výdavok prekročí obnos od tristo zlatých, že potom neprime ani to, lež že si sám nabaví, čo jemu a jeho žene treba. Matkovička nemohla jeho šľachetnú skromnosť rozumeť; ona chcela aspoň krásnym náradím doplniť onen blesk, ktorý dľa jej mienky Ankinmu vydajú za Lešiča a priori chýbal, — a hľa, Lešič sa i v tomto ohľade ponízuje. Jej sa lepšie páčil Neumayer, ktorý okrem svojich pädesiat zlatých mesačne nič iného nemal a predsa znal hovoříť o prepychu i blesku ani nejaký francúzsky rentier. — ona v tom nahliadala výšku položenia, ktorému Neumayer v ústredí ide, medzitým čo v Lešičovej jednoduchosti videla nízkoť stavu, biedu jeho položenia . . .

Napokon ustáliť sa na tom, že i Nelina i Ankina svatba odbaví sa jedného dňa, i to v prvej polovici októbra, aby bol mohol na tej svadbe účasť brať i Lajo, ktorý vtedy posledný rok navštevoval universitu. Medzitým čo Matkovička so sestrou, Nelou a Neumayerom jednotlivosti sobášu každý čas menili, kým svedkov, starejších, host'ov atď. vyberal, — dotiaľ Lešič s Matkovičom sa dohodovoril, že sa on chce zavčas rána sobášiť a po sobáši rovno sa odvieť na »Čardačine« . . . Keď Lešič tento svoj úmysel Anke sdělil, objala ho prvý raz a prvý raz zarosenými očami pobozkala. Ten tichý sobáš bez slávy a blesku tak zodpovedal jej duši, tak bol súladný s celým jej smýšľaním, že jej padnul kameň so srdca, a tak sa považovala už akosi za oslobodenú. To neviditeľné duševné spojivo, ktoré ich dosiaľ spájalo, videlo sa jej, že teraz ožilo, že je to niečo medzi nimi oboma vyrastlého, z čoho oni čerpajú celý svoj duševný i telesný život. Ich spoločné sa držanie ani teraz nerozoznávalo sa od dosavadného; istá spokojnosť, istá bezstarostná blaženosť vznášala sa nad nima, len o mnoho výraznejšia, o mnoho bezpečnejšia a o mnoho lepšia. Oni neznali slova prehovoriť v spoločnosti, oni nesmeli ani započat' rozhovor, lebo mali si toľko toho povedať, že by ten jedno- hodinový pobyt Lešičov u Matkovičov ani z ďaleká nedostačoval, aby sa

vyhovorili. Ich city hromadily sa ako kvety na ohromnej lúke, ako zrelé ovocie na veľkom strome, ktorý nemohol byť v jednej hodine obraný, lebo čím viac si rukou čiahol, tým krajšie plody kryly sa medzi lístím.

Nela očakávala deň sobáša onou horkorevnou netrpelivosťou, ktorou kedysi prvú návšteva na ples; ju najviac zaujímal zovnútorň blesk sobáša, ona nachodila zvláštne zaľúbenie vo svojom odeve a venci, v Neumayerovom fraku a cylindru; ona ani na okamih nepomyslela na manželský život, ani na okamih nemohla sa oddať myšlienke, aby si predstavila a prezkúmala Neumayerov ráz, jeho názory a city; ona sa zháňala len za tetkinými listami, aby sa dozvedela, čo sa o nej a o Neumayerovi hovorí a tak všadiaľ videla rivalov a závistlivé priateľky, ktoré ona šťastím prevýšila. Ona i teraz ešte kochala sa (viac raz vo veľmi problematickom) Lešičovom dvorení a lichotila si, že je viac do nej zaľúbený než do Anky a tak Lešič mohol v jej očiach prečítať: »Čo ti môžem? Ja nemôžem byť i tvoja, ja sa nemôžem rozdeliť na tisíc Nelí, nemôžem celý svet šťastným urobiť!« Ankín pokoj držala za tesnosť a nešťastnosť; okrem Vinka všetci boli otroci jej svévole; Vinko netrpel ani ju, ani Neumayera a znal ju viac ráz svojím zlostným posmechom do slz dohnat' . . .

On napodobňoval hneď ju, ako sa vrtí a hrkúta, hneď Neumayera, ako si napráva nákrčník a naťahuje manžetne; jej dal priezvisko »Buttelfassla« a »kudrnavý holub,« a jemu »Telegrafenstange« a »vymáskaná goľa. . .« Napokon namaloval i tých dvoch vtákov, ako sa komicky objímajú i bozkávajú, ten obraz dal do rámca z kopřiv, a obesil ho včas ráno, kým Nela ešte spávala, nad jej posteľ.

Cím viac sa približovala svatba, tým väčšia úzkosť zmocňovala sa Matkoviča; on, ktorý zkusil celú ťarchu života, ktorý každý deň si vzdychal: »Dnešního času je ťažko byť človekom!« nemohol neustrnúť nad tou myšlienkou, že pochabá a ľahkomyselná Nela ešte za niektorý deň bude sa musieť postaviť na vlastné nohy a že musí sa skôr-pozdejšie naučiť, čo je starosť a každodenný život. On dobre vedel, že Nele všetko chybujie, čo by mala žena mať, ktorá ide za úradníka s chatrnou plácou, tým viac, lebo sa ani na Neumayera nespoliehal. Zdal sa mu síce byť statočným a spokojným, lež človekom slabej vôle a chatrných zkušeníostí v základných podmienkach života. Keby mu rodinný život stál pod dozorom a opaterou ženy. ako čo je Anka, on by bol znamenitým členom ľudskej spoločnosti, ako je možno i dobrým úradníkom pod prísnou správou držaného úradu. A tu devätnáste stoloetie so svojou olovenou ťarchou, so svojimi vrtochmi vo všetkých odvetviach života, so svojím divým shonom a bezohľadnosťou, ktorá nivočí všetko, čo nemá čerstvé, pevné údy, aby odolal všetkým prehnaným nárokom, všetkým nemociam spoločenských zvykov O mnoho svetlejšie i radostnejšie zjavoval sa mu obzor Lešičov a Ankín: tu ten jednoduchý a energický mladík s pevnou vôľou, bystrým okom a

tu žena, ktorá sa neľaká žiadnych ťažkostí v žiadnom ohľade, ktorej bola práca potrebná, jako každý denný chlieb. Jemu sa už dľa prirodzenej povahy svojho rázu o mnoho lepšie pozdával tichý, utiahnutý život dvoch milujúcich sa duší na »Čardačinách«. než onen v mestskom víre v prostred borby, kde tisíci a tisíci závodí o ten istý cieľ, o ten istý krajciar.

Z Nely a Anky preletela mu myseľ na synov a medzitým, čo ohľadom dcier takrečeno zavŕšil svoju úlohu, to mu ohľadom synov ešte ďaleko stál medzník, pri ktorom napokon bude môcť umorený sadnúť a utrieť si znoj s čela a ticho vyriečiť tie uspokojivé slová: »Ja som svoju úlohu zvršil . . .«. Ale ten medzník bol v pravde ešte tak ďaleko, že ho on v pravde ani nevidel; kedy jeho synovia budú jiesť svoj vlastný chlieb, kto by to i len z ďaleká mohol uhádnuť? V zemi preplnenej úradníkmi, v zemi nerozvitého hospodárstva, nevyvinutej industrie, — v takej zemi nebude práve ľahko mladým ľuďom postaviť sa na svoje nohy, nebude ľahko uchytiť si miesto, na ktorom budeš si môcť pevne zastať, aby si nebol shodený od devätnásteho náhliaceho stoločia ... I tieto myšlienky jako by starca pomladily a tak novou žiarou duše objal oťaželý mu už život, novou silou pozrel životu i jeho borbám do tváre. On, ktorý si i dosiaľ všetko zkracoval, vo všetkom skývrazil, neprestajne rozmýšľal, kde by a na čom by usporiť mohol, len aby čím viac položiť mohol pred svoje deti. On skoro sám sebe neveril, koľkú summu peňazí na nich dvoch potrovil, summa, ktorá prevyšovala už kapitál od desať tisíc zlatých, a ešte ani z ďaleká nemohlo sa znať, ani rozsúdiť, či je tá summa plodonosno uložená; nateraz len to sa na nej videlo, že jestvuje, ale že nemôže úroky donášať. . . On len teraz jasne videl, ako zaostala naša spoločnosť, ako chudobná je tá naša zem, ktorá sa mu zdála byť ohromným imaním, do ktorého treba najprv uložiť silný peniaz na hospodárske stavby, stroje, statok atď, aby si ho učinil plodonosným a výnosným. A kde sme my ešte! My sme sa poponáhľali nabudovať pekných stavieb a zabudli sme na stroje a pracovné sily . . . On videl, že naša duševná a národnohospodárska práca nevyvinovala sa v stajnom pomere, že oná prvšia túto poslednejšiu ďaleko predbehla, a teraz ostala osamelá, bez pevnej pôdy, na ktorú by sa opret mohla i musela, ak že chce, aby neoslavia a neušla späť. Duševný pokrok je bylina, ktorá sa nasycuje hmotným, hospodárskym blahobytom, z neho čerpá svoj pokrm i silu, aby sa mohol rozvíť skutočne pravým smerom, aby vydal zdravý, zrelý a nie zakržľavený plod ... K tomu pridružil sa onen prepych, aký sotvy najbohatšie zeme poznajú; došlo sa do nepomeru, že dva domy na dedine vedľa seba stojace, skrývajú v svojom vnútre počiatok i dovŕšenie ľudskej kultúry: v jednom stôl, posteľ, košeľa i všetko — urobené od samého majiteľa; v druhom, ktorého majiteľ hmotne sotva sa delí od onoho prvého — lebo medzi úradníkom so sedemsto zlatovou pláčou a sedliakom, ktorý si dobre stojí, nemôže byť veľkého rozdielu ohľadom na hmotný stav — v tom druhom dome stkeve sa nabavené náradie z Viedne,

náradie, o ktorom jeho majiteľ pred rokom možno že ešte ani nevedel, či jestvuje . . . Matkovičovi to nešlo do hlavy, ako to prišlo, že jeho deti, deti jedného hospodárskeho správcu nosia zlato a hodváb na sebe, krášlia si izby, držia sa, že ich on sám sotva poznať môže! . . . Kto vstúpil toho ducha do nášho národa, kto doniesol tú nákazlivú nemoc prepychu k nám, tú lož, ktorou sami seba klameme, jeden druhého otravujeme! . . . Matkovič vedel, že tomu neprirodzenému stavu musí prísť koniec, ba že už nastúpila doba, po ktorej musí prísť obrat a teprv po tom obrate bude sa znáť oceniť každá práca i námaha, každá vec i peniaz dľa pravej miery i hodnoty: a dnešný prepych, že teprv potom nastúpi, keď bude ľudskému duchu i vkusu v skutku pravou potrebou, — a nie len, aby sa ním krásily miestnosti, aby sa vykládol bez účelne na obdiv, aby sa s ním chvastal jeden pred druhým vždy dotedy, kým jeden i druhý nevykrváca, kým naposledy samovraždy a temnice lživému živobytiu neučinia koniec . . . Keď sa porovná duševný i hmotný vývin našej zeme s prepychom našich miestností, vtedy musí sa cudzinec opýtať: Kto ten prepych zaslúžil, kde sú tí veľkí duchovia, kde sú tie veľké diela, tá veľká námaha, ktorá po toľkom duševnom i telesnom napriahnutí musí odpočinúť v tých zlatom a hodváhom ozdobených chyžách, aby sa občerstvila tým vyberaným jedlom? ... Či to zaslúžili tí, ktorým polovica zeme ostáva neobrobená, kde najúrodnejšia pôda hnije pod vodou, kde sa duševná sila len dotiaľ napína, kým nepomôže sa ku kôrke chlebaka a potom sa všetka práca i všetko myslenie zavesí na kliniec!

Všetky tieto a podobné myšlienky prehánaly sa hlavou Matkovičovou, keď videl tie veľké prípravy k svatbe, to každodenné donášame rozmanitých škatúl a balíkov z pošty, z ktorých ani jeden nebol lacnejší od desať zlatých. On videl, že musí siahnuť i po tom groši, ktorý usporil a odložil pre najkrajnejšiu potrebu, a tak keď naručovanie nechcelo prestať, povedal pekne žene, že by už teraz mohlo dosť byť. Ona sa z prvého kraja zmraštila: zvesť, že sa muselo siahnuť do rezervného fondu, dotkla sa jej nepríjemne, — ale konečne predsa riekla, že »teraz« musí byť — či z oka, či z boka, a pozdejšie, keď to prejde: ako bolo — tak bolo!

»A keby ešte Lešič vyhľadával veno a toľkú výbavu, čo by sme potom počali?« povedal Matkovič.

»Čoby? Muselo by byť, trebárs by sme požičali. . .«

»Ano, požičať! — a vrátiť? Ty nevieš, že náš výdavok ročne o sto i dvesto zlatých rastie, a dôchodok že je vždycky istý ako pred desať rokmi; ja neviem ani sám, odkiaľ zmôžem, — akže ešte niektorý rok tak potrvá, prasknúť musí všetko. Nela i Lajo zapríčiňujú mi najviac práce i starosti, oni sú tvoje deti, ziahni ich ty aspoň v tom neprirodzenom hoveniu, lebo keď raz nebude toľko, koľko bude treba, potom mi bude ťažko,

— ale potom nech neobviňujú mňa, lež seba samých. . .«

Matkovič zriedka kedy tak miernym a vrúcnyim tonom hovoril so svojou ženou. — Ju jeho reči akoby zo sna vytrhly, ona do dnes nevedela, čo sú peňažné nesnádze, vždycky bolo všetkého, čoho bolo treba, ani jeden účet, ani jeden deň neostal nevyrovnaný, — a práve teraz, v čase najväčšej radosti, musí počuť ona, že prameň všetkého dobra a pohodlia je len peniaz, ktorý teraz, keď ho najviac treba, počína vychádzať. Ona to všetko nahliadla, isto, že je teraz už pripozde, že s výchovou svojich detí už príďaleko zašla, odkiaľ ťažko je späť sa vracat'. Či teraz má zabrániť Nele a Lajovi to, čo im od ich prvej mladosti sama v dušu vštepovala? To sa jej zdalo byť nedôsledným, príliš ponižujúcim v očiach vlastných detí.

«Ja myslím, oni prídu v pravý čas sami k sebe,» povedala mužovi.

«A či ty vieš, či, keď ten pravý čas nastúpi, nepríde pripozde a budem ja môcť dotedy vydržať? Činám nebudú naše deti vytýkať, prečo sme s nimi tak vysoko leteli, keď sme nemohli do kraja doletieť?». . Preto ja myslím, že je lepšie byť úprimným samému so sebou i so svojimi deťmi, než žiť v lživom svetle a klamať i seba i ich; ja viem, že som na účet mojej dobroty v tom ohľade i sám mnoho zavinil, — oni mohli vidieť mňa žobráka medzi sebou boháčmi, ale oni žiaľ Bohu, to všetko do dnes nevideli, a to je ono, čoho sa najviac bojím, že oni to nebudú chcieť ani v budúcnosti nahliadnuť.»

Matkovička nemohla ďalej poslúchať svojho muža, lebo na také rozhovory nebola privykutá; ona v posledných slovách svojho muža videla priekoru, ktorá sa jej najviac týkala, a aby si neotrávila príjemné ovzdušie, v ktorom teraz žila, opustila svojho muža bez toho. aby mu bola niečo odpovedala.

VIII.

Napokon priblížil sa deň svatby. Lešič usporiadal »Čardačine«, že sa zďaleka bĕlely ani kostolík; jeho robotníci, ktorí mu boli od srdca oddaní, predbehávali sa, ako by čo lepšie okrášlili dom budúcej panej na »Čardačinách«. Oni od malička poznali Anku, ctili ju i milovali i obdivovali jej milý zjav; oni boli presvedčení, že lepšieho pána nad Lešiča a Anku niet na svete a tak že si ani jedno ani druhé nemohlo nájsť lepšej polovice. Ačkoľvek bola jaseň, oni takrečeno stvorili dľa Lešičovho návodu zahradu, dľa veľkosti a rozmeru veľmi podobnú onej Ankinej doma. Títo robotníci prečítali si Lešičovu dušu. videli, čím sa snaží Anke po vôli urobiť, a lak pracovali naposledy i bez jeho návodov, ako si on len žiadal mohol. A nielen panskí robotníci, ale i obyvatelia bližších dedín, ktorí na tretinu obrábali panskú zem, nemálo sa vzrušili na chýr, že sa ich pán žení; oni prichádzali deň po deň na »Čardačine« a obyčajne takto započínali:

— E, počuli sme, pane, istotne nevieme, či je pravda, ale tak sa hovorí — v mene Božom nech vám bude šťastne! . . Preto nezazlíte nám, že sme vás došli navštíviť, vždy sme dobre nažívali dosiaľ, a tak snád' budeme i odsiaľ... Daj

vám Pán Boh mnoho zdaru, a my Boží — a vaši ... A všetko toto obchádzanie znamenalo : čuli sme, že sa ženite, a pretože vás milujeme i ctíme, prišli sme, aby sme vás obdarovali

Za jeden týden oživly »Čardačine« toľkým množstvom hydu, toľkým množstvom vedier i vriec, že už nebolo priestoru, kam sa to všetko poukladá. Lešič len horel túžbou, ako by uhádol i najtajnejšie myšlienky a túžby svojej snúbenice, lebo znal, že by jej toľko po vôli neučinil, čo by jej priam bohatstvo celého sveta pred ňu striasol, koľko by jej ulahodil i najmenšou maličkosťou, ktorú by jej z duše vyčítal. On nad jej posteľ zavesil, istý taký obrázok, aký má i tam doma: odstranil všetok pestrý hyd a ponechal len biele sliepky, biele húsky i kačice, ako čo sú v jej dvorci; on postavil isté onaké schodky s bielkastou kôrou, na ktorých stály kvetníky s dolu visiacimi zelenými kvetinami, — všetko, ako v jej záhrade... On nemohol ani pomysleť na onen čas, keď ona ta príde, jemu sa ten čas neuveriteľným, nesmierne ďalekým zdal, ačkoľvek nebol romantický fantast: no preto on bol človek citný a keď ho nejaký cit ovládal, on bol mäkký ako vosk a nežný ako dieta. On sa skoro obával, že ho láska naproti nej učiní príliš nežným a že nebude spôsobilým k prísnej práci, akú jeho povolanie vyžaduje; on ešte nemohol znáť, že ho tá láska práve bude i povzbudzovať i posilňovať, že ona jemu, pracovitému a energickému človeku, bude deň po deň novú silu dodávať, že všetko, čo bude pred seba brať, bude pracovať väčšou svedomitosťou, že každá práca pod jeho rukami bude napred vyrátaná, že bude špekuláciou, kdežto dosiaľ bola mu len krátením času, idyllou... On i dosiaľ vkladal všetky svoje známosti a zkušenosti do správy jemu sverenej, on i teraz nástojil vykoristiť najpríhodnejší čas pre túto alebo onú prácu, ale pri všetkom tom on nedbal, či urodí sa 1000, alebo 2000 hl. pšenice, či v čas žatvy príde ľadovec, či v dobe tlačby bude vlažno, alebo sucho... A nač by, — veď on prírodným silám nemohol rozkazovať! Ale teraz — keď človeku zjasal sa akýsi životný cieľ pred očima, keď sa vedľa znaní a zkušenosti prebudí v človeku ešte i istá horlivosť, istý polostrach, ktorý nad takou prácou trpne, ktorý roky napred preráta, ktorý by rád všetky živly sputnať do svojich rúk, aby mu po vôli slúžili, — teraz teprv povstane človek človekom! ... Koľko osnov prebehlo jeho hlavou počas prebdelých nocí v poslednom čase pred svadbou! Koľko spôsobov vymýšľal, akoby jej ulahodil a obľahčil život, —; on bude kopať, orať, pracovať ako mravec, len aby nikdy nepovedala, že jej je vedľa neho ťažko, aby jej nič nechýbalo; na seba ani nemyslel, on bude spokojný i šťastný, keď uvidí, že je ona šťastná! Ačkoľvek on čítal v jej duši, predsa nemohol znáť, že ona tie isté myšlienky mala, —

i ona rákala, ako jemu poľahčí život, i ona, ako on — myslela, že s ním dostala nesmierne bohatstvo.

Dva dni pred svadbou dovezená bola výbava Ankina na »Čardačine«. Lešič sám otváral škrine, sám vynášal z nich a skladal. Večer pred svadbou odišiel do

Matkovičov bez toho, aby znal, prečo ide ta. Ako čo v svojom srdci, tak i tam našiel všetko mlkve, všetko bolo tiché, hovorilo sa viac očima, než jazykom.

Lešič, ačkoľvek prináležal už k tejto rodine, predsa nemohol znepokojovať ten slávnostný ľažký mier, ktorým dýchal celý dom, lež keď sa ohliadnul dva tri razy do okola, vyšiel von, ako nevedel prečo prišiel, tak nevedel, prečo odišiel. On ako keby nejednal povedome, lež ako keby mu niečo silnejšieho od neho rozkazovalo. On videl v Ankiných očiach stkvejúce sa blaženstvo — on nikdy ešte necítil tak ako dnes, že on môže tak silno milovať, ako čo v ten čas miloval. Keď vyšiel z chyže, on cítil, že len k vôli nej prišiel, že v celom dome nevidel iného len ju, i on cítil, že ju povedol so sebou, že ona neviditeľne ide vedľa neho. — on sa obzrel, ale nie za tou Ankou, ktorá ostala doma. ale za onou, ktorá išla vedľa neho — každý čas preletel mu blažený úsmev po líci, lebo jemu sa videlo, že ju v skutku vidí vedľa seba.

V Matkovičovom dome ľahlo sa pozde v noci na odpočinok. Ačkoľvek prípravy sa robily už od mesiaca, predsa ešte vždy niečo chýbalo, Neumayer a ostatní svadobníci prídu zajtra ráno, Nelín sobáš bude pred poludním a po obede odvieze sa ona s Neumayerom do svojho nového domova do mesta. Matkovička žiadala si, aby sa obe sestry spolu sobášily, ale Lešič nechcel niako na to pristáť: on nemohol podnieť tie prázdne ceremonie, nemohol prechodiť cez rady ľudstva, ktoré opiera oči na snúbencov, ako na čudo, nemohol podnieť tých pohľadov a sladkých otázok svadobných hostí . . .

Telesne i duševne zmorený Lešič tú noc sladko presníval; prebudív sa zavčas rána, bol sám sebe veľmi ľahký, tak že ani necítil, že žije. Pri obliekaní spieval si ako vtáča; myšlienka, že ide na sobáš, ani mu na pamäť nedošla.

Ešte všetko bolo v mraku a v hmle, keď sadnul do koča a obrátil sa k dedine; robotníci boli už na nohách a privolávali mu: Šťastlivé — šťastlivé! . . . Oktobrové ráno bolo chladné a trochu vlažné, v hore čul sa posledný krik nočných vtákov a prvý hlas denných a tichý vietor šumel položitým listím. Lešič utúlil sa do sediska a bezmyšlienkovite hľadel do sveta, ale ani nič nevidel, ani nič necítil; to bol ten šťastný čas, po ktorom toľko túžil, to bola ona slasť, ktorú on vopred cítil i na ktorú sa človek rozpomína, keď prejde, — ale teraz v čase, keď sa uskutočňuje, je cele nepochopiteľná lebo ona jo lak silná, že ničí všetky pocity, že človek ostane necitelným naproti všetkým zovnútorým i vnútorým dojmom.

Keď prišiel do dediny, našiel Lešič Anku už pripravenú; bola oblečená v počerných, dosť tesných šatoch, svieža, ale niečo bľadá, sotva pozdravivšia Lešiča, keď vnišiel: na nej sa. videla prísnosť i dôstojnosť toho okamženia. I Lešič nemohol hovoriť, len mlčky pobozkal jej ruku ...

I starý Matkovič i Vinko boli pripravení, stariec nepokojne chodil sem tam, rozčuleno obzerajúc sa na každý šuchot, ako by ho niekto zval.

Ja som hotová, či pôjdeme? opýta sa spoľahlivým hlasom Anka, vynasnažujúc sa každú vzrušimst utajiť. Nato odišla do druhej chyže k matke, ktorá ešte bola v posteli, a po krátkom čase vyšla s jej požehnaním, ktoré sa zrkadlilo v dvoch slzách na jej zbľadlých lícach.

»A teraz poďme!« povedala ona a rozhodným pohybom podala ruku Lešičovi. Keď ju Matkovič v tom okamihu shliadnul, nemohol sa zdržať, aby nevypuknul v plač; ona padla otcovi okolo hrdla a vybozkávala najprv jeho, potom Vinka. Napokon sadla ona a Vinko do predného a Matkovič a Lešič do zadného koča a odviezli sa do chrámu.

V chráme bolo už všetko pripravené; sobášny obrad dokončil sa skoro a jednoducho: na farárove otázky odpovedala Anka tichým hlasom, že sa sotva čulo, medzi tým čo Lešič, ktorý od pohnutia nemohol ráno ani slova prehovoriť, odpovedal hlasno, že sa prázdny chrám ozýval.

Po sobáši otec i Vinko pobozkali mladoženíchov a odišli domov, kdežto mladí pohli rovno na »Čardačine.«

Teprv teraz počalo svať a na východe ukazovať sa zrudlé zorové nebo. Kone leteli strmo: Lešič vložil svoju ruku do Ankinej a chcel jej hovoriť sladko, nežno. anjelsky, tak, ako mu to teraz srdce kázalo, ale nemohol, on neznal ani jedného jediného slova vysloviť. Ona to pocítila, obrátila sa k nemu, a pohliadla ho takým pohľadom, že sa nemohol zdržať, aby ju neobjal a neprivinul k svojej tvári. Potom ju vybozkával a hrkútal okolo nej ani holub, a keď ona po jednom týždni napomínala, čo všetko vtedy hovoril, nemohol sa ani na jedno slovo rozpomenut.

Keď prišli na »Čardačine,« vtedy sa slnce pokázalo v celej svojej veľkoleposti.

»Slnce nášho šťastia!« ... To bola prvá jeho reč, o ktorej znal, že ju povedal. Robotníci ani sa nenazdali, že by oni mohli už dôjsť a keď znenadála videli pred domom prázdny koč, sotva chceli veriť kočišovi, ktorý im reknul, že doviezol mladoženíchov.

Keď vnišli do svätnice, pokľakli na kolená a modlili sa modlitbu vďaka Hospodinu, ktorý im dal šťastie dožiť tento dávno vytúžený okamih. Keď povstali, objal ju a zaspieval onú krásnu kresťanskú pieseň:

»Jak pěkně jest v svatém stavu — Manželském žití, kdyžto pravou Milostí srdce horí: Sloužíce jak sluší, Bohu, Kterýžto řídí oblohu. A skutky d'ábla boří: Bůh sám, náš Pán, Požehnáva. Též i dává, co třeba jim, Manželům mladým i starým.«

A keď veľkolepé zvuky tejto piesne posledný raz odzneli, pocítili oba, že dali Bohu, čo je Božie, pocítili nejakú nesmiernu dobrotu v svojom srdci, ten živý pocit, že sú svoji na veky. Teraz zjavil sa prvý šťastný úsmev na ich tvárach, úsmev, akým sa len svoj svojmu usmiať môže. Ten úsmev otvoril im bránu nového života, do ktorého s láskou a s dôverou jeden v druhého vstúpili.

Nato vstúpily ženy a deti robotníkov a počaly bozkávať ruky novej panej, čudujúc sa neobyčajne nad tým, že každé dieťa znala podľa mena. Najkrajšie dievča, sviatočne oblečené, donieslo im raňajky, kávu a mlieko s vysokým chlebom. Oni temer jedným hlasom rekli, že sú nie hladní, no predsa sadli za stôl. Oba pozorovali jeden na druhého, ako by jeden druhému vopred utrafil, čo si žiada. Sediace tak a pijúc len tak akoby od dlhého času kávu, vyrozprávali si povest' svojej lásky, ktorá bola tak jednoduchá a prirodzená, ako i oni sami; oni nezatajili si ani jednu maličkosť za celý ten čas, od kedy sa prvý raz videli, až do dnes, — a oni vždy viac prekvapovali jeden druhého, odhalujúc si najtajnejšie svoje mysle. Celá tá lúboštná obava, všetko to utiahnuté držanie, ktorým mysleli, že jedno druhé urazí a rozžalostí, všetko to drobné duševné utrpenie bolo im teraz tak milé, tak sladké, že temer žiaľili, že sa tak skoro skončilo. Najviac sa radovali tej jednomyslnej myšlienke, kde, keď sa prvý raz videli, i jeden i druhý v srdci svojom si rekli: »To je môj muž, to je moja žena.«

»A keby sa to nebolo vyplnilo?« rečie ona.

»Ja som, sladká dušo, hneď v prvý čas veril na to, ako na samého Boha . . .«

»A onoho večera?«

»Keď Urbanický bol?« Ja som musel dôjsť do zahrady, do tvojej blízkosti; mne bolo ako matke, ktorá sa ani na okamih nemôže vzdialiť od svojho chorého dieťaťa. Či by si nemala právo mne výčitky robiť, keby som ťa bol nechal samú na seba odkázanú v tej múke a borbe?

»Vďaka ti za to, — — — ale vďaka i onnému mužovi, ktorý svojou šľachetnosťou mňa zbavil mojich múk, a to je Urbanický; ver mi, že po tebe a mojich rodičoch jeho najväčšmi milujem.

Obom vyhrkly slzy na oči.

»Na dnes sme si dosť narozprávali a teraz treba sa brať do práce, vstala Anka, a pokazala na hodiny, ktoré ukazovali na desiatu. Na tých tvojich »Č.ardačinách« letí čas ani na štvorke.

»A mne sa zdá, ako by si ich ty tak rýchle poháňala. Ako len chceš, moja drahá, ale ja ti musím pravdu povedať, že som ja dnes nespôsobný k práci; ty mi tedy dovoľíš, aby som dnešný deň prežil v sladkom darobníkovaní, aby som zažil slasti, hľadiac, že si ty v skutku pri mne.«

A ona to »svojmu lenivcovi« na dnes, ale len na dnes dovolila.

A keď ju málo pozdejšie videl preoblečenú v známe domáce šatky, vtedy mu bolo, ako keby ju prvý raz videl, ako keby sa len teraz počal do nej zaľubovať

Medzitým v Matkovičovom dome všetko bolo v pohybe; vyparádění hostia, šuštiace rúcha, vône všeliakých voňaviek naparfumovaných dám, šťastné pokriky a úsmevy slečien, dvorenie černoodených, starostlivé učesaných i oholených mladých pánikov, — všetko sa to hmýrilo a miešalo v jednom víru, v ktorom každé chcelo, aby bolo videné a zbožňované. Vukovič vykračoval hrdým a

vážnym krokom po izbách; jeho žena, oblečená do skvelého rúcha, trb'ietala a prepletala nôžkami na všetky strany, všetko do poriadku privádzajúc tak, že sa videlo, že bez nej nemôže byť nič, a ten triumfálny úsmev mladil jej hybké sympatické pohyby strumenistého jej tela, tá hrdosť dnešního dňa nadchýnala ju akousi krásou, ktorou sa len zralá žena honosiť môže a ktorej si sa mohol prv stať žertvou, než najkrajšieho, najmilšieho nevinného dievčaťa.

Starého Matkoviča nebolo v tom víre; keď ho k vôli niečomu bolo treba, museli ho za každým hľadať.

»Aby ťa sám Boh svatý znal, aký si ty človek!« — hovoril mu jeho hrdý švagor; »ako si sa to len obliekol, aspoň dnes si mohol« —

»Ako — ako? čo chýba, ha? Či si ty lepšie oblečený? Či ty dnes vydávaš dve dcéry, ha?«

A Vukovič bojac sa, žeby Matkovič vzplanul, ako obyčajne, keď sa taký rozhovor s ním započal, odběhnul od neho, vynasnažujúc sa, aby sa viac dnes s ním nesišiel.

Nela obliekla sa do bielych šiat, ale ponevác bola pri nízka a okrúhla, tak ju náberovité, biele šaty ešte väčšmi znetvorily. A i na nej sa videlo, ako sa usiluje, aby sama zo seba vyrástla, aby bola štíhlejšia a imposantnejšia. Biely oblek ani najmenej nepristal k jej prebľadlej tvári, jedine jej nepokojné oči oživovaly tú zmeravelosť. Neumayer nemohol sa vžiť do svojej úlohy, on nebol sám so sebou na čistom, či by musel byť citlivuškárom a či hrdošom; k vôli dnešniemu dňu zdvihol z úradnej pokladnice trojmesačnú plácu napred, a nakúpil si za tých stopädesiat zl. všetko, čo mu bolo treba, a obliekol sa ako grof. Ale táto summa mu sotva dostačovala, a ačkoľvek bola teprv polovica mesiaca, on nemal ani krajciara vo vačku, a viedol mladú ženu do svojho domu. Jemu i samému razom bolo divno, ako on chatrný úradníčok padnul nenaďale do toho plného domu, z akej príčiny dali mu Matkovičovci bez všetkej protimlavy svoju dcéru? On síce držal mnoho na svoju osobu, ale nemyslel, že by jedným šmahom vydobyl si takú ženu! On nevedel že v ženských očiach bol on nič menej než túžobná partia: vysoký, štihlý, meravého držania, chodiaci rovno z úradu do svojho bytu, a odtiaľto do úradu, príliš málo uvedený do spoločnosti, než aby ho bola mohla bližšie poznať, bol dosť prítiažlivou osobnosťou, lebo okrem zovňajšku, nič iného nevedelo sa o ňom. Ale jeho vnútorná stránka nestála v súlade so zovňajškom, lebo nebol obzvláštné vzdelaný, ani nebol bohatý, ani ináč nemal niakej vlastnosti, ktorou by akú-takú mimoriadnosť v každodennom živote ospravedlňoval. On bol prázdny, chladný úradník, ktorý na dne duše bol presvedčený, že mu je jeho úrad, ktorý mu mesačne dáva pädesiat zl. i otcom i materou, a že od všetkého ostatného sveta nemá nič čo očakávať, — ale ten svet držal tú jeho mlčanlivosť a zdrevenosť buď za následok bohatstva, alebo vzletného ducha. Také niečo predpokladala o ňom i Nela; jej obzvlášť lahodil

jeho spôsob, ako rozpína svoj cviker, a ako ho utiera a i svoje oči. On dosiaľ ani neľúbil pravou láskou, on dosiaľ len z ďaleká vzdychal, nepoznajúc ešte pravo ženskú bytnosť, a keď prvý raz shováral sa s Nelou, ktorá ho obľiala dažďom svojej koketérie, on myslel, že sú oni oba ako stvorení jeden pre druhého, on sa k vôli jej lichoteniu do nej zaľúbil. On držal jej detinské chovanie sa a vzdychanie za číru čistú lásku, — kdežto ona v skutku, od samého koketovania, od samého snaženia sa, aby všetkým ulahodila, nemohla znať, čo je láska, lebo milovať možno len jedného, a nie všetkých. Tak sa oni o vylomkrk sobrali, a i nechtiac jeden druhého oklamali . . .

Matkovička vyznačovala sa dnes veľikou ľúbeznosťou; materský cit prevládal prázdne spoločenské formy, a po celom jej držaní sa, a sviatočnom výrazu tváre mohol by i ten, ktorý ju nepoznal, rozsúdiť, že je ona matka, ktorá dnes vydáva dve dcéry. Jej sestra nebola cele s ňou spokojná, lebo sa neobliekla tak blýskavo, ako si to ona žiadala, lež omnoho skromnejšie a jednoduchšie.

Napokon všetci oznámili, že sú hotoví. Tri razy už bolo povedano, že sa ide do chrámu, no každý raz niekde zapälo: teraz napokon sriadila Vukovička páry, ktoré sa vymotaly z izby jeden za druhým, ako motýle z pupy.

Sobáš bol ako i každý druhý; do chrámu šlo sa tichšie i slávnostnejšie, kdežto napred hlučnejšie a veselšie. Nela hľadela zaľúbenými očami na svojho muža, ktorý bol o celú stopu vyšší od nej; ona musela dvíhať pohľady k nemu, kdežto on zohýňal sa k nej, ako najelegantnejšie. Ona si žiadala, aby jej on i teraz dvoril, aby jej pochválil sobášne šaty a veniec, kdežto on opäť od nej očakával výlevy lásky, šťastia, že sa stala jeho ženou. A už v ten čas ako keby neboli jeden s druhým cele spokojní. Vukovička skvela sa od radosti a vynasnažovala sa, aby svoju ustrnulú sestru rozveselila.

Na koniec za všetkými hosťmi kráčali Matkovič a Vinko mlčky a utrápeno. Ako keby boli poslední pri tej slávnosti. Na Matkovičovi sa videlo, že bol hlboko dojatý, a jeho temnočervená tvár bola ešte omnoho nepríjemnejšia než obyčajne; ešte také myšlienky netrápily jeho srdce; dnes ide po druhý raz zo sobáša, dve deti vzdialujú sa mu z jeho očí. Či sa on za to toľko s nimi natrápil, aby ich jako zrelé jablká pridal druhému do rúk, a on po všetkom rodičovskom trápení, aby sa uspokojil s prázdny oslovením »otec!« Oni sa už viac ani nezovú jeho menom, jím je teraz bližší cele stranný človek s ktorým sa náhodou sišli, a on, ktorý jím dal život, ktorý toľko dní a nocí prežil v strachu nad jích životom, — teraz on je nič iného, než púhe prázdne slovo »otec« . . . A potom, keď budú mať deti, on musí ešte za jednu čiaru ďalej od nich odstúpiť, — on bude len »dedo« . . . A na pokon príde doba, kde na veky zatvorí oči a v ten čas sa jeho deti snád posledný raz rozpomenú, že mali otca!

»Divné sú Tvoje cesty, o Hospodine!« opätovoľ dva, tri razy v sebe on, ktorý na vieru a chrám nemal kedy mysleť, ktorému všetka viera pozostávala zo slov: myslí i pracuj poctivé! Po návrate zo sobášu posadali hostia k obedu, k obedu

slavnému a vzácnému, akého mnohý Nemec a Angličan s desaťtisíc zl. ročným dôchodkom vo svojom živote nevidel. Jedlo sa, pilo sa, zdravice sa vynášaly na mladoženíchov i na šťastných rodičov, potom zemepánovi, a ostatným predniakom národa, a všetkým tým na slávu treba bolo vyprázdniť pohár, a tak to išlo neprestajne. Vzletná reč, hlboká pravda, múdry rozhovor, to všetko nemá miesta pri sriemskej hostine: jedlo a nápoj, to je najvznešenejší vzlet brucha i duše sriemskej!

Pri konci hostine vstal Vinko a povedal nasledujúci toast: Tento pohár pijem na zdravie i šťastie tých, ktorí si dnes bez blesku a slávy v tichom svätom mieru nášho kostolíka riekli, že sa milujú a že sa milovať budú do konca života. Jím, ktorí sa ako dva holuby odtrhli od krdla, a odleteli do stinného hája, aby pri Božom pokoji prežili najšťastnejší čas svojho života, im storáz šťastným obyvateľom čardačinskej pustatiny posielam môj bratský pozdrav! Na túto zdravicu nasledovalo tiché hemženie v celej spoločnosti: nik dosiaľ nerozpomenul sa na Anku a Lešiča, nikto ich ani slovíčkom nespomenul. Nela a Neumayer, ktorí po prvých rečiach zdravice mysleli, že je im venovaná, ostali nemilo trafení; ten istý cit. zakabonil i peknú zduchovnelú tvár Vukovičkinu, len Matkovička nemohla sa zdržať, aby sa nerozplakala nad srdečnými a úchvatnými rečmi, ktoré brat sestre venoval. Ju peklo v duši, ona videla svoju dcéru, ako jej ráno prichádza k posteli, a klade hlávku na jej prsá, prosiac ju za materinské požehnanie, — ona jej ho dala, ale akosi ťažko, chladno, že ju teraz pre to, až na dne srdca zamrzelo, bolo jej, ako čo by jej dcéra bola od nej utekla, ako čo by ju nikdy viac nemala zvať matkou . . .

Skoro v tom istom čase doniesol posol telegram s adresou: Veľactenej panej Anke Lešič: Slávnosť, ktorú vy dnes slávite. je najvznešenejšia, ktorej sa človek dožiť môže: požehnanie Božie prosím z neba pre vás! Urbanický. Ako málo prv Vinkova zdravica, tak teraz tento telegram padol, ako hrom z neba do tej hostiny. Okrem starého Matkoviča- nerozumel ten telegram nikto.

»Či nemáš nič viac?« zvolá rozhriaty Neumayer poslovi.

»Nemám!« odpovedal tento, — a toto slovo bodlo Neumayera do dna srdca, že viac padol, než čo sa sám spustil na stoličku. On za isté držal, že jeho chef i jemu blahoželal.

Krátky čas na to dokončila sa hostina nejako nahlo, a z nenazdania, ako keď búra rozoženie robotníkov v poli: odrazu všetci shodovali sa v tom, že je čas odchodu . . . Netrvalo dlho. a doletely okrášlené koče; Matkovička sadla so zarosenými očami k Nele. aby ju vyprevadila do pol cesty; Neumayer, ktorý Matkovičovi len ruku pri odbierke podal, prišiel do rozpakov, keď ho tento objal a pobozkal. Nela zabudla sa rozlúčiť s otcom, a keď už bola v koči, počala vykrikovať: »s Bohom papa, s Bohom papa!«

Keď málo prv veselý dom odrazu spustnúl, zdvihnuť sa starý Matkovič, vzal Urbanického telegram, a pobral sa s Vinkom na — »Čardačine.«

IX.

O mesiac po tej slávnej svadbe, dákosi v prostried novembra, sedel starý Matkovič so svojou manželkou v teplej izbe. Zima sa teprv započínala, a v izbe ešte sa badal ten neobyčajný zápach prvého kúrenia, zimné obloky zapratané boli hroznom a ovocinou, a po kasniach stály rozložené žlté kutne (bižalmy). Pred mesiacom tesné Matkovičove izby zdaly sa teraz omnoho priestrannejšími, a celý dvor bol akosi smutnejší a mrtvejší, ačkoľvek na oko, bolo tu všetko tak ako pred rokom. Tá prázdnota zračila sa i v tvári Matkovičkinej; ona sedela oproti obloku, a videlo sa na nej, že je jej srdce nie namieste, hneď sa bavila pletením, hneď strúhala si jablčko, hneď hrušku, hneď vstala a utierala zarosené obloky, slovom nemala pravej, vážnej práce, a nevedela, čo má robiť. Bolo jej ako žiakovi po examene; — nedbala by, keby mala ešte dve dcéry na vydaj, aby sa mala o čo starať. Ona ešte nepadla do tej príjemnej bezstarostnosti, ktorá ovládne matku, keď povydáva svoje dcéry; ona nemohla ešte tie starosti, v ktorých za posledných päť rokov žila, z hlavy si vybiť. Teraz jej bolo prázdno, a neobyčajne bez tej starosti; ona dobre počala pozorovať, že s pominutím tej starosti zanecháva ju pomaly i pružnosť ducha i srdca. Ona počala tratiť záujem za toalettu, za onen minuciosný poriadok v dome, bez ktorého pred tým nemohla byť; nedbala viac ani na jedlo, ako dosiaľ, keď sa každý deň po štyri do päť jedál pripravovalo, lebo žilo sa v tej večnej nádeji, že prídu hostia a medzi tými v prvom rade mladí, slobodní ľudia . . . Teraz sa ona uspokojovala s čímkoľvek, a tak sa v tej duševnej i telesnej osamelosti počala vždy väčšmi približovať svojmu mužovi, deň po deň nahliadajúc, že jej je on najvernejšou podporou, ktorú vôbec žena môže mať.

»Čuj, mne sa dnes nechce variť, ostalo niečo od včerajška,« povedala Matkovičovi, ktorý sa zaoberal vybavovaním úradných spisov.

»A!« odvetí on nosom a neobzrúc sa na ňu, pokračuje ťažkým perom po papieri; len po chvíli zdvihol hlavu od stola, potisnul okuliare na čelo, a obrátil sa k svojej žene.

»Čo si rekla? Aká ti je vôľa, ty vieš, že k vôli mne nemusíš nikdy variť.«

»Vinka niet, on istotne ostane na »Čardačinách.«

»Nech ostane! Lepšie, nech tam niečo pomôže, ako čo by tu lenošil.«

»Čo mieniš počať s ním? Čas prechodí a z neho nikde nič, kde je — tu je.«

»Neboj sa, nie je ešte pozde! Hlavná vec je, aby sa v mladom človeku pokázala nejaká vôľa, nejaká horlivosť k práci; jestli bude vôľa, potom sa už pravá práca preňho najde, povolanie musí v samom človeku vzklíčiť, nesmie mu byť nanútené. Ja sa za Vinka ani najmenej neobávam, on vyplní statočne svoje miesto, cudzieho chleba on istotne jest' nebude.«

Matkovičke mužovo smýšľanie nešlo do hlavy; ona si nemohla predstaviť, aby z Vinka — keď raz zanechal gymnasium — mohlo dakedy niečo byť. Vinko

bol posledným dieťaťom v dome; od mladosti hrubý a nespratný, nepodobal sa ani najmenej peknuškému Lajovi: v škole dokázal sa byť veľmi tvrdohlavým, bežal z nej, kedykoľvek len mohol, behal po hore za vtákami, a lovil ryby; okrem otca nedbal oňho nikto, nikdy nedostal nový odev, ale vždycky obnosený z Laja, a tak už i v tom odeve vyhliadal ako prišelec, ako cudzie dieťa v dome. Práve to, že bol zanedbaný, prispelo k tomu, že prv poznal dobré i zlé stránky sveta, než starší Lajo. Ako žiak bol pravým sluhom v dome Vukovičovom; on sám i drevo rúbalo, i hyd choval, i po sklepocho behal, avšak jemu to všetko bolo po vôli, len keď nemusel sedieť pri knihe, ktorú z celej duše nenávidel. Matka myslela, že sa predsa nejako pretrepe do šiestej triedy, a že ho potom alebo dá za frátra (mnícha) alebo že ho vtisne do nejakého úradu, v ktorom by mal trebárs pod akým titulom svoj každodenný chlieb. Avšak keď Vinko musel opätovať piatu triedu, zriekol sa školy raz navždy, následkom čoho i matke od srdca odpadol.

Naproti tomu Lajo bol v každej triede eminentom, on bol materin a tetkín miláčok, a bol už v prvej mladosti mimoriadne pekný šuhajčok. Vysoký a štíhly, s hustými, po čele rozčesanými vlasami, s rumennými lícami a peknou naddvihnutou dolnou gambou. Už do pätnásťročného žiaka zaľúbili sa na vydaj dievčatá, tak bol vyvinutý telesne. I medzi súdruhmi bol veľmi obľúbený, avšak vo svojom priateľstve veľmi nestály, dnes držal s týmito, zajtra s oným. Ako starší musel podučovať Vinka, tento mu ale musel byť za to otrocky poddaný, — on ho tak řečeno ani nepovažoval za brata. Avšak keď prišli prázdniny, a obaja prišli domov, vtedy ma Vinko obrátil chrbet, a vypovedal každú poslušnosť. Tedy sa Lajo pripojil k Nele, a oni dvaja boli vybraný pár detí Matkovičkiných; Vinko niečo z pomsty, niečo zo svévole nastrojil pri každej príležitosti, Laja i Nelu bláznom urobiť. Raz sa kúpali v blízkom potôčku, a keď sa Lajo oddialil od brehu, vyšiel Vinko von, zobral celý Lajov odev krém giat, a odběhnul domov, tak že Lajo musel holý i bosý pol hodiny po najväčšej horúčosti domov sa štrgáňať . . . Starý Matkovič netrpel dlhé vlasy ani na sebe ani pri deťoch. a tak počas prázdnin sám strihal Vinka, ale Lajo nechcel sa dať, lebo nosil dlhé vlasy, ktoré mu Nela vždy po najnovšej mode rozčesala. Jedného odpoľudnia keď Lajo na diváne sladko chrápal, vzal Vinko nožnice, a odstrijnul mu celú kačku z čela, — tak že sa musel dať Lajo do kože ostriať, čo ho urobilo veľmi smiešnym.

»Aby sme videli aspoň, aké má čelo; dosiaľ ešte nikto nevidel, čo má pod kačkou;« posmieval sa Vinko rozmrzenému Lajovi.

Pod kačkou nebolo nič: bolo jednoducho biele hladké a vysoké čelo, na ktorom nebolo jedného mužného výrazu, ani jednej čiary, ktorá by mu podávala významnejší ťah. Z čela vynikal pekný rovný pekne zaokrúhlený nos, ktorý ako i čelo nedodával ani najmenej energie Lajovej tvári, celá jeho tvár len vtedy bola pekná, keď bola úplne pokojná; väčší výsmech, alebo hnev pokazil hladké črty, a nečinily ani z ďaleká ten dojem, ktorý sa hnevom, alebo smiechom vyráža. Ináč Lajo bol vyberaného držania a svojím zovňajškom na toľko sympatičný,

že bol rád vídaný i v mužskej i v ženskej spoločnosti. Známi predpovedali mu skvelú budúcnosť, na ktorú i sám veril; jeho matka na veky snívala o tej skvelej budúcnosti, a nemohla dočkať, kedy už príde.

Teraz Lajo bol právnikom v štvrtom roku; prvá zkúška, ktorú o pol roka neskoršie, než čo mal, složil, nebola práve tak skvelá; nadanosť, o ktorej sa v gymnásiume hovorilo, bola strednej jakosti, tak že sa zdalo, že Lajo svoje svedectvá vybojoval viacej svojím zovňajším zjavom a držaním, než vedomosťami. Zpomiedzi všetkých detí on stál Matkoviča najviac peňazí; na univeršite práve chcel si zahrať na malého aristokrata, troviac pri tom nemilosrdne otcovu kassu. Keď starý Matkovič napokon nahliadnul, že Lajo nezná oceniť nápor, ktorým mu každého mesiaca strovil päťdesiat do šesdesiat zl, keď videl, že sú peniaze v jeho rukách ako i pleva na vetre, nechcel mu vyše od tridsať zl. mesačne zasielať, následkom čoho peknuský právnik vždy viac a viac sa uťahoval, až sa konečne srovnal s onými universitami, ktorí viac hladovali, než čo boli sytí.

V priestrannej izbe, v ktorej Lajo ešte s jedným právnikom býval, vydržovali sa obyčajne schôdzky niekoľkých universitných súdruhov. Dvaja z nich boli vládni štipendisti s tristo zlatými, jedného vydržievala matka-vdova, ktorá mala v Srieme tridsať jutrov zeme, a tak si biedna od úst odtrhla, len aby mohla mesačne dvadsať zl. sosbierať; tretí bol syn radcu súdobného stola, on musel otcovi mesačne účty skladať z každého krajciara, lebo doma bolo ešte troje detí. Mladí tí ľudia boli každý deň pospolu, po tri hodiny sa rozhovárali, ale z celého ich rozhovoru nebolo moždo rozoznať: či sú právnici, filosofi a či medicineri. Každodenné novinky, politika, pikantné rozprávky, — to bolo denným predmetom jích rozhovorov. Dľa jich rozprávania myslelo sa, že pohnú svetom, keď dnes-zajtra vystúpia pred verejnosť, im nebolo nič dobrého, všetko bolo treba od základu premeniť; celý svet je slepý, len oni videli, kde čo chýba, a kde čo je zbytočné. Právnická veda im nezodpovedala, oni o všetkom inom znali viac hovoriť nežli o nej, a všetci ľutovali, že sa oddali na právnické nauky, lebo ako seba samých oceňovali, jeden bol stvorený za filozofa, druhý za lekára, tretí za literáta, vôbec všetky ostatné odbory vedy boli jim zaujímavejšie a lepšie od právnickej vedy . . . Na konci takého rozhovoru, všetci vzdychli, ako keby každý ľutoval sputnaného svojho genia, ktorý sa nemohol po svojej vôli rozvíť.

»Ja som sa musel toho chopiť, k vôli čomu mi štipendium dali. . .«

»Ja som sa dal zapísať medzi právnikov, lebo i môj otec je jurista . . .«

»Mňa oklamali, povedali mi, že je právo naj ľahšie,« vyhováral sa vdovicin syn.

Lajo ani v tejto veci nepovedal svoju mienku, — lež sa sám v sebe usmial, a pri tom myslel na veľiké županstvo a septemvirát.

A kým rodičia tých nespokojencov neprežili jednu noc bez starosti, či budú môcť do prvého sosbierať potrebnú summu, dotiaľ tí mladí ľudia neznali, ani

prečo, ani za čo žijú; oni len v prvých dvoch dňoch každého mesiaca, kým peniaze neprišli, žili akejsi ustarostenej rozčulenosti, im len v tých dňoch prišli rodičia na um, — no akonáhle v ich rukách stvoril sa receptis, hneď znovu narástlo im perie, ba práve cítili, ako padá s nich prach zámrlí. Behom tých dní neboli sami so sebou na čistom, či si majú žiadať, aby čím skôr dokončili nauky, a či by mali žialiť, že ten krásny život predsa raz koniec vezme. Ačkoľvek nemali ešte pochopu o službe, predsa v duchu videli, ako z príležitosti každého vymenovania, preskočia po tridsať svojich kolegov, oni už vyrátali, ktorý úrad zastávať budú v tridsiatom, ktorý v tridsiatom piatom roku, — v štyridsiatom roku dosiahne každý najvyšší stupeň úradnícky... Zkúška'? To je niečo pobočného, číra ľomálnosť; isto tak i svedectvo, dľa ktorého sa nikdy nemôže rozsúdiť, čo tento, alebo onen zná a rozumie. Dľa jích úsudku temer vždy ten viac rozumel, ktorý mal horšie svedectvo . . . Pri tom sa najviac jedovali na rodičov a rodákov, ktorí vždy vyhľadávali nejakých svedectiev, ako čo by universita bola normálka, ako keby dnes školy boli také, ako čo boli za mladých čias ich rodičov.

Kým takto sedeli, fajčili, čítali a rozprávali o úvodníkoch viedenských a pešťanských novín, nemali vzdor všetkému vysvetlovaniu politických novín oči, aby videli, čo sa píše v onom, druhom, tretom diele novín; oni nemali smyslu pre nadpisy: »Der Oekonomist«, »Wochentlicher Börsebericht,« nerozumeli, čo značia tie stá a stá inserátov, kde rôzne produkty jeden s druhým o prednosť závodí, kde sa služba hľadá a ponúka, kde každý onen hlas pritlumeným hlasom volá: dovoľte, aby som i ja žil. Pre nich všetky tie rozčulujúce námahy, tie borby o život malý žartovnú, veselú stránku, aby si človek po obede trochu času príjemne ukrátil.

Okrem jediného Laja neboli práve ani telesne Goliašmi. Na universitu došli mladí a čerství, a teraz po treťom roku už počali sa hrbíť, bľadnúť a sušiť sa. Tí mladí ľudia nemali ani len toľko prostriedkov, aby sa boli mohli tri ráz cez deň poriadne najesť. Na štipendistoch a na tvári vdovčinho syna, čítala sa jasno hmotná bieda, vzdor všetkému tomu, že na nich potrovalo sa najmenej po tristo zl. do roka! Po onom suchom zdĺhavom pokašľávaní nemohlo sa očakávať, že to telo odolá návalu, s ktorým spojená je každá životná xistencia. Ten nedostatok nemohol podporovať ani duševný, ani telesný vývin. Oni boli ako i horský potôčik, ktorý sa rozběhnul k moru, avšak zamúľil sa a ztratil sa ešte na pol ceste, nemajúc toľko vodnej sily, aby si preboril cestu cez močiare i kamene.

Bystroumný Lešič skoro nahliadol, že mladí ľudia, ktorí hŕfne letia na universitu, utratia behom oných troch-štyroch rokov bedárskeho univerzitného života pravú vôľu k práci, vzlet ducha, jasný pohľad do budúcnosti, — lebo o nich sa teraz starajú rodičia a štipendia, a za tým ktorýkoľvek državný úrad. A to je najväčší vrah duševných síl; to vedomie totiž, že — či si sa učil lepšie alebo horšie — prídeš po dokončených naukách prídeš do úradu s akým takým platom:

a v úrade stávajú sa mašinou, mrtvými telesami, ktorým dá sa do ruky pero, aby písali ním od rána do mraka, a ani jeden riadok možno ich nepovzbudil, ani neroznietil v nich lásku pre zajtrajší deň života.

»A koľko by sa mohlo s toľkým peniazom, ktorý nebol dostatočný, aby z tých mladíkov spravil neodvislých a dľa veľkosti vydaného kapitála zaopatrených ľudí postihnúť, keby bol vložený do niektorého iného cieľa! Koľko kapitálov už na ten spôsob prepadlo, ačkoľvek je zrejmé, že sa kapitál tomu cieľu uložený draho odpláca, predsa ho toľkí ľudia — riekol by som — s istou náruživosťou do priepasti hádžu. Najlepší peňažní ekonomí židia netrovia muoho na také podniky, oni na ten cieľ trovia len vtedy, keď sú vopred istí, že sa jím uložený kapitál vyplatí; len najnadanejší ich synovia venujú sa vedám, i to najvýnosnejším: lekárstvu a pravotárstvu. Všetky ich ostatné deti letia k priemyslu a kupectvu, tomu večnému prameňu nadobývania bohatstva.«

Mladý Vinko hltal každé Lešičovo slovo, kedykoľvek zaviedol rozhovor o takých veciach; on sa nikdy nemohol skrčiť pod jarmo zkostnatělých gymnasiálnych náúk, ale za to prezradzoval mnoho smyslu pre ostatý vonkajší svet i život. On sa behom tých dvoch mesačných prázdnin vžil do každej hospodárskej práce a tak sa otec mohol dobrým svedomím naňho spoľahnúť; on sa znal spriatelíť i s volmi i so sviňami, s pšenicom i s otavou, lebo každá tá práca išla mu od srdca. Vediac, že nepôjde viac do školy, skoro vyskočil z kože od radosti, pracoval na úpale i na vetre, behal po lovu, spával na humne, jedol — kde čo pochytil, a počal rásť do výšky i šírky ako junec . . . Lešičov samobytný význam, otvorené smýšľanie, krepkosť vôle vplývaly naňho, ako ani jeden učiteľ a ani jedna kniha dosiaľ, on sa celý poddal za Lešičom, ktorý mu odhaloval pokryvku so všetkých jemu temných pojmov, otváral mu pohľad do sveta, do svetských lží a do povrchnej cností. Vinkovi sa zdál celý dosavadný život pustým, ničomným, lebo od všetkých sedem gymnasiálnych rokov ostaly mu štyri počiatočné počty, ktoré mohol teraz upotrebiť a nič viac. Keby mu aspoň boli zadovážily pravý pochop o svete, jaký je v skutku: miesto, aby ho boli učily o potrebách a požiadavkách devätnásteho stoloetia, vbíjaly mu do hlavy récke a rímske obrady a obyčaje; miesto toho, aby ho boli oboznámily základne s vynikajúcimi mužmi a charaktermi, krmily mu ducha rozprávkami súcimi, pre deti . . . Starý Matkovič pozoroval dobre blahotvorný vplyv Lešičov na svojho syna. spozoroval, že pri Vinkovi teraz vznikla vôľa k práci a životu: bolo treba objednať hneď túto, hneď onú knihu, ktorú Vinko pod Lešičovým dozorom základne preštudoval.

Matkovička nerozumela ten obrat v duši Vinkovej; ona viac ráz zvykla povedať: čo si sa chytil teraz do učenia, keď si vyšiel zo školy . . .

Kým otec a matka hovorili o obede, došiel Vinko z »Čardačín,« ačkoľvek ho nečakali. Ako vždycky, keď zvyknul odtiaľ prichádzať, oddal matke plný ručník

a zakrútený papierik, to bolo od Anky. — Odkedy sa vydala, neprešiel deň, aby s dvoma-troma slovami nebola pozdravila matku a nebola jej poslala akú-takú maličkosť. Matkovička bola na to už tak privyknutá, že jej niečo schádzalo, keď by do určitého času nebola obdržala cedulku z Čardačín, na ktorej bolo jednoducho napísané: »U nás sme všetci zdraví! Pozdrav i rukobozk!«

Tie jednoduché slová presviedčovali Matkovičku vždy viac o mimoriadnej nežnosti a láske, ktorú jej staršia dcérka na proti nej prechováva; ona bývala každý deň spokojnejšou pri myšlienke na ňu a na Lešiča, každým dňom hlbšie nahliadala, že učinila dobrý skutok, dopustiť, aby materinská láska premohla konvencionálne túžby.

Nela ako sa vydala, len raz písala: jej list upomínal na jej dievčenský vek, takže Matkovička nemohla vyrozumieť, ako sa Nele v novom živote vedie; ona by si bola priaľa, aby ten list mal iný obsah, — no v skutku ani sama nevedela, aký mal byť. aby ju uspokojil. Vyčkávajúc každý deň nových zvestí od Nely, ale nedočkavši sa ich stala sa nepokojnou, a jedine ťažká a blatná cesta ju zdržala, že sa neodviezla k nej.

Nela i Neumayer bývali v jednej z hlavných ulíc, lebo ona — ako rekla — žila dosť už na dedine, a teraz si žiada, aby bývala v čulej čiaske mesta a nie v nejakej pokútnej ulici, ktorou ani živá duša neprechodí. Mali tri pekne zariadené izby so štyrmi oknami na ulicu, a tak platili ročne dvesto päťdesiat zlatých bytné, kdežto Neumayer dostával v mene bytného len stopäťdesiat zlatých. On sa spokojne usmieval, obdivujúc vkusne zariadené miestnosti, a rozpomenúc sa na onú tesnú izbičku, na chodbe s posteľou, kasňou a dvoma drevenými stoličkami, v ktorej ako mládenec býval, zdalo sa mu ako by sa bol stal niečim vyšším, že ho ženba povýšila nad každodennosť. On nahliadnul, že sa teraz stal úplným človekom a akže už i dosiaľ držal mnoho na svoju osobu, odtiaľ prebudil sa v ňom onen pocit, ktorý sa klátil medzi vlastným povedomím a pýchou a hneď z prvého kraja nástojil na tom, aby sa po ňom a po jeho držaní mohlo rozsúdiť, že je on ženatý človek... Čo sa týče jeho manželského života, to sa jeho veľká, plná nádeji otázka: ako že to bude, keď ja budem ženatý? nevyplnila tak, ako si on to myslel i želan. On si to o mnoho zaujímavejšie a lepšie predstavoval, než čo v skutku bolo. On myslel, že je jeho ženba v každom ohľade niečo osobitné a že všetko s týmto stavom vo spojení stojace pri ňom bude ináč a mimoriadnejšie, než ako je pri druhých mladých pároch. On sa čudoval, že nikto tú mimoriadnosť nepozoroval, lež len jediný Vukovič, ktorý mu každodenne jeho manželský život ružovými farbami maloval. Ale i v mnohom inom ohľade nebol Neumayer spokojný, ako čo bol očakával, on si predstavoval, že on i Nela budú žiť ako motýle v povetrí, ako dve ruže tichým vánkom kosené, — že niet tej veci na svete, o ktorú by boli mohli oni zavadiť, ktorá by im zapríčiniť mohla nepríjemnosti. To isté myslela i Nela, lebo oni držali jeden druhého za dokonalé

stvory; ona si ho vždy predstavovala dľa onoho prvého rozhovoru, totiž ako číru nežnosť a dobrotu. Ona za isté držala, že jej ráno donese kávu do postele, po ktorej ona aspoň jednu hodinku si sladko pospí; kdežto on zase ráta, že ona prv stane než on, že ho s bozkami prebudí a že kým sa on zdvihne a oblečie, dotiaľ že mu ona — oblečená do svetlého ranného odevu s ružovými stužkami — sama naleje aromatickej kávy, ktorú potom oni dvaja spolu popijú... I jedno i druhé sa zklamalo; ona ležala ešte v posteli a on musel sa ponáhľať do úradu; kávu mu pripravila služka na vylomkrk, a sotva ju mohol popiť, — ani nebola sladká, ani horká, lež čudnej, jemu dosiaľ neznámej chuti. Keď o ôsmej ráno ponáhlal do úradu, Nela ešte ležala, a bolo jej žiaľ, že ju tak zavčas budí. On sa nadal, že mu každý druhý, tretí deň prichystá čistú košeľu i ostatné drobnosti, že sa postará o to, aby sa mu topánky a odev každý deň vyčistil — ale toho všetkého nebolo, on sám si musel ako i dosiaľ, vybrať a prichystat košeľu, len s tým rozdielom, že ako neženatý mohol v jednej jedinej kasni i o polnoci nájsť, čo mu bolo treba, kdežto teraz pri tých troch kasňach a pri tej hŕbe rozmanitých jej vecí neznal, kam sa podéje atak musel najprv všetky tri kasne zpoprehadzovať, kým by našiel, čo mu bolo treba. Ona zase myslela, že jej on každý deň povie, ako jej stojí táto, alebo oná frizúra, táto alebo oná halenka, — kdežto on všetko to prehliadal, nemajúc záujmu ani za jedno, ani za druhé! A tak sa pomaly plnila i na jej i na jeho strane toľka nespokojnosťou a každý deň mohlo to prísť k výstupu. Ona cele ináč pochopovala úlohu ženy, než ako si on to predstavoval; ona si namyslela, že je teraz paňou, a že má len rozkazovať, že sa nemá o nič starať, to že je práca slúžkina a nie jej. Ona myslela, že teraz nezávisí od otcovej a matkinej vôle, a že teraz môže po svojej vôli volkať svojim zvykom a svojim túžbam. Bolo jej cele nepochopiteľné, keď jej raz povedal, že je toto, alebo ono pridrahé, a že nemá na to” peňazí a to on povedal nechtiac nejako tvrdo a rozhodne, že ona padla na stoličku a dala sa do plaču... A v tom plači bola taká ustarostená a nešťastná, že ho upomínala na onu prvú schôdzku, keď sa mu tak detinský nevinnou pozdala — a on ju so sklopenými rukami prosil za odpustenie. Na to ho ona vrúčne obí ala a pobozkala, a on jej musel slávnostne prisľúbiť, že ju nikdy viac neurazí, ani do plaču nepřivede. On bol presvedčený, že je ona mäkkého srdca, príliš citlivá a príliš doň zaľúbená, lebo len takéto vlastnosti mohli pre onaké maličkosti vymámiť toľko slz. On ani vo sne nepomyslel, že by sa ona mohla pretvarovať, že je všetka jej nežnosť viac lživá, nacibrená, než skutočná. On si síce nezatajoval to pred sebou, že je nie tak spokojný a šťastný, ako sa nadal, avšak zo dňa na deň vždy viac tratil svoju samostatnosť, svoje dosavadné náhľady a tak vždy viac tratil sa v jej vôli a v jej bytnosti. Poddával sa vždy viac svojmu položeniu tak že ho vždy menej a menej dráždilo, čo ho z počiatku ich manželského života znalo do krve rozbúriť. Z počiatku ho bolelo, že nemôže svoju mienku povedať, kedykoľvek s ňou nesúhlasil, ale časom tento cit otupel,

tak že si pozdejšie i sám výčitky činil, že sa mohol pre také maličkosti roztrpčiť. Ale vedľa tých maličkovostí počal i na vážnejšie veci zabúdať a ich podceňovať, len aby vyhnul jej detinskému plaču.

A tak napokon zavládol medzi nimi nejaký mrtvý pokoj, akýsi chorobný súhlas, ktorý neplynul zo vzájomného sa poznania, lež z okolujúceho sa sem tam klátenia jedného pred druhým. Oni sa báli, poznať jeden druhého a tak nikdy sa neodhodlali jedon druhému hlbšie nahliadnuť do citov i mysle, bojac sa, aby sa nepotkli o onen kameň, nemajúc sily, aby ho odvalili a ďalej od seba odtisli, lež ho alebo starostlivé obchodili, alebo len k nemu prišli a potom sa rýchle nazpät od neho vracali. Preto oni i boli jedno naproti druhému takými, akými sami chceli byť, nikdy jedno druhého nevidelo v pravom svetle. On sa už síce viac raz odhodlal, že vezme uzdu do svojej ruky, ale ten úmysel potrval len okamih, kým by sa mu horúca obrazotvornosť upokojila a potom zase vyhasla tak, že na konci ostalo všetko pri starom . . . Ona nebola zloštná, ona ani z ďaleká nemala v úmysle otráviť mu život, avšak ona bola stvorom bez pravej úlohy, bez pravej vôle, bez akýchkoľvek známostí a zkušeníostí. Ona pokračovala i teraz vo svojom detinskom a mládenskom živote i teraz, keď padly prísne povinnosti na jej plecía; avšak ona ani nemohla, ani nechcela tie povinnosti rozumeť a ešte menej im za dosť urobiť. Do domácnosti a hospodárstva nerozumelo nič ani jedno ani druhé a čo bolo ešte horšie, nevedeli, čo je peniaz. Oba dosiaľ žili pod dozorom iných, než aby mohli tak rýchle oceniť hodnotu vecí, relatívnosť potrieb. On jej akousi slasťou doniesol prvý raz mesačnú plácu, ale akosi smiešnym a nepochopiteľným sa mu zdalo, keď už zajtrajšieho dňa nezvyšovalo ani krajciara, kdežto on myslel, že sa ani polovica nestroví; ale nemal toľko sily, aby sa jej bol opýtal, na čo na všetko to tak rýchle stovila, a tak sa napokon potešil, že nasledujúceho mesiaca to už istotne tak nebude . . . Avšak nasledujúceho mesiaca bolo práve tak, ba práve ešte horšie, lebo nielen že krajciara nezostalo, ale ani nebolo dosť. To ho počalo znepokojoovať a tak prvý raz v živote počal rátať s faktormi: múka, mlieko, masť atď. a on vskutku vyráatal väčší výdavok, než dôchodok. Tento rozpočet ho nemilo vzrušil, ale Vukovič ho potešil, že je to vsadial tak, a tak pomaly otupel i naproti tomu faktoru, krorý dostal svoju podobu v tej poznámke: čo sa nevyplatilo tohoto mesiaca, to sa prenáša do druhého.

Cím dial, tým rýchlejšie zabúdal na všetky manželské starosti, predne následkom svojej prirodzenej povahy, lebo nebol zvyklý, aby podliehal starosti, a potom následkom mnohej úradnej práce, ktorá ho po desať hodín denne napínala, nedopúšťajúc mu času, aby sa niektorou inou myšlienkou dlhší čas baviť mohol. Keď taký zmorený došiel domov, znala mu ona rozprávať tisíc rozmanitých prípadov z ulice a zo známych domácností, ktoré on z počiatku nemohol ani slyšať, lebo byly od vyše detinskej a ženskej, — ale pozdejšie navyknul na to, až napokon také drobnosti a ohovárania staly sa im výlučným duševným pokrmom.

Viac ráz v noci, keď nemohol spať, robil si výčitky pre ten jej nízky a plytký duševný stav, ktorý i jeho už do kaluže vtrepal, — ale kedykoľvek sa pokúšal, aby vzbudil v nej akúkoľvek vznešenejšiu iskru buď pre umenie, buď pre vlasť, buď pre denné udalosti a zánímavosti, ona vždy ostala ľahostajnou, nevšímavou, nemajúca smyslu pre nič vznešenejšieho. Ako dievča znala tak umne počúvať jeho reč, tak milo dávať súhlas jeho názorom, že si myslel, že je tá vec jej lepšie známa, než jemu! A teraz! Teraz musel vidieť, že to všetko bola lož z jej strany, pretvarovanie. politika dievčatá k vôli vydajú . . .

Ona už ako dievča bola obľá a plná a teraz počala každým dňom priberať na tele, — a keď ju raz na polo oblečenú videl, nechcel svojim očiam veriť, že by to bola ona, jeho ideálna Nela . . . Jedna a tá istá hrúbka od ramien do kolien, bez akéhokoľvek graci zneho útvoru, bez kúzla, bez ideálneho vzletu. Vtedy málo chýbalo, že si nezúfal, — teprv nasledujúceho dňa, keď ju videl opäť stiahnutú, pekne pripravenú, s večným úsmevom na líci, okrúhлом ako jablko, akosi mu odľahčelo, ako čo by nebol veril včerajším svojim očiam.

Jedného dňa, keď došiel z úradu, našiel ju chorú v posteli, na všetky jeho otázky, čo jej je, ona len vzdychala a stonala, tak, že napokon to všetko držal za bláznovstvo, hovoriac viac s posmechom, než so súcitom o jej chorobe. Predsa akosi sa rozpomenul, že by v ten čas musel byť s ňou nežnejší, že by snád pohladkanie jeho ruky bol pre ňu úspešnejší, než všetky lieky, — a tak napokon sadnul si k nej a chytil ju za ruku. On i teraz nemohol veriť, že je jej skutočne zle, jej vzdychy ho ani najmenej sa netkly, ani necítil s ňou nejakú spoluútrpnosť. Posedev na okamih, bolo mu ako by sedel na ihlách, — napokon opýtal sa slúžky, či je hotový obed.

Ona odpovedala, že dnes nič nevarily, lebo ne nemalý kedy: na čo on ako besný skočí a rozzúrený zanechal ženu a odišiel do kuchyne, aby sa najedol, čo dochvapil. Teprv keď hlad utíšil a keď mu služka vyrozprávala, že milost panej už okolo desiatej hodiny veľmi zle bolo, že ju chcela poňho poslať, ale že by potom pri nej nikoho nebolo bývalo. — teprv potom išlo mu akosi pomaly do hlavy, že je to jeho žena, že musí jeden obed jej v obeť priniesť, že by ona mohla vskutku, ba práve nebezpečne byť chorou. Mohla by možno i náhle zomrieť. I na tú myšlienku rozbrieždil sa najskromnejší kútik jeho srdca, že by on zase mohol postáť mladým, slobodným človekom, že by ho nič neviazalo, že by nemal niakej starosti, že by zase mohol užívať všetky slasti života.

On jej napokon reknul, že jej nemôže pomôcť; akže chce, on že zavolá lekára, on ale že musí do úradu, lebo úradný čas je už tu. Na to ho ona prezrela opovrhlivým pohľadom, jakému sa od nej on nikdy nenadal; ten pohľad ho cele ztriasol, zdalo sa mu, že ona uhádla jeho najtajnejšiu myšlienku, preto sa zastyděl sám v sebe a v ten čas ju skutočne požeľel. Chcel sa vrátiť k nej, láskat' sa s ňou i prosiť za odpustenie, ale ona sa obrátila od neho a všetky jeho reči nemohly ju obmäkčiť, aby sa k nemu obrátila . . .

Keď sa večer vrátil z úradu, ona už bola zdravá. Sotva sa opovážili jeden druhému do očí pozrieť; ona ho obviňovala z nedbanlivosti a z nelásky, a on ju, že sa pretvarovala a ho klamala. Oba mysleli, že jedno druhému priveľmi popúšťa, že len jedno z nich ťarchy znáša a druhé nič. On sa nezdráhal jej povedať, že sa k vôli nej musel odreknúť mnohých svojich príjemných zvykov, že sa ešte poriadne nenajedol a nenapil, odkedy sa oženil, že musel zanechať všetky svoje dosavadné príjemnosti ... I ona vykladala, ani ona nebola spokojná, avšak prečo — to sama nevedela, len toľko znala: že si manželský život inakším, krajším predstavovala. To, čo im chýbalo, bola láska; keď sa prvý raz videli, mysleli, že sa milujú, avšak to nebola láska: to bola okamžitá náklonnosť jednej bytnosti k druhej, bolo sladkým prekvapením ich zjavov, ktorému sú všetci ľudia vystavení, keď sa prvý raz vidia ... Ona ho vskutku cele ovládala, a on, čím väčšmi cítil svoju slabosť, tým väčšmi upadal v ľahostajnosť a odpornosť, do duševnej mrtvoty, ktorá ho morila, hasila v ňom každú iskru vzletu srdca. Medzitým čo ona počala užívať slasti života, kráčal on mechanicky pod jej vplyvom vedľa nej, na silu sa smial, a sotvy čakal, aby mohol uvrznúť do úradu. Prišiel čas, kde sa počaly jeden druhému obtížnym stávať; vždy viac ovládala ich akási nevysvetliteľná mlčanlivosť, a mnoho ráz prešiel celý deň, v ktorom len tie najnutnejšie slová prehovorili; oni sami nevedeli, čo jím chýba. Odchádzajúc do úradu viac ráz premýšľal o tom, čo je to s nima? sám seba sa spýtoval: či mu je mrzká, odporná, či mu niečo zavinila, nemiluje ho, alebo snáď mrzí sa naň? Avšak na všetky tieto otázky nevedel si dať pozitívnej odpovede. On sa rozpomenul na prvý styk s ňou, a po tej myšlienke preletela mu dušou nevysloviteľná slabosť: on v ten čas myslel, že vyletí s ňou pod oblaky, a teraz, hľa, ťaží ho ako olovo, že sotva dýcha. Oddávajúc sa ďalej tým myšlienkam, on sa dobre rozpomínal, ako v prvej dobe manželského života nevedel o ničom inom, len o nej; neskoršie, keď uspokojil náruživosť, keď počal pozorovať, že nie je to pri nej tak všetko krásne, i kúzelné, ako sa to jemu z prvú zdalo, nevenoval jej viac toľko pozornosti, lež počal obracať pozornosť na ich hmotný stav, — keď sa ale na koniec presvedčil, že mu je nemožno kraj s krajom spojiť, zatvrdnul i naproti tej nepríjemnosti, nedbajúc viac. či má mesačne desať, a či päťdesiat zl. deficitu. A tak neostávalo mu ničoho, o čo by sa zaujímať, čím by si ducha i srdce osviežiť mohol. Neznavli, že medzi nimi a ich svetmi tečie rieka, a tie dva svety že by bolo treba mostom spojiť, aby priechodom myslí a názorov z jednej strany na druhú obidva tie svety oživily. Ten most boli by mali už ako snúbenci, ak nie vystaviť, tak aspoň pripraviť a vynaíť to miesto, kde by bolo najpríjemnejšie ho postaviť, aby spájal chodníky rozličných ich myšlienok a citov. V prvých dňoch bořili sa ešte v duši, očakávajúc jeden od druhého že ustúpi, a jeden druhému že s; i objasní, — avšak čím diaľ tým viac cítili, že jim chýba sila i potreba, aby jeden druhému porozumeli. Viac raz prišla im krásna príležitosť vhod, aby sa jeden druhému

sdôverili, avšak oni v tú chvíľu nemo pozerali jeden na druhého, k tomu tá túžba po duševnom spoznaní sa a smierení potrvála i tak len okamih, oni ho prepustili, ako keby jich neviditeľná ruka rozdelila a tak rozpomínali sa na posled s nejakým studom na ten okamih svojich opravdových citov.

Pri nejakej príležitosti pohašterili sa pre volačo, a v istom okamžení vzplanuli obaja, ako dva plamene, tak že v tom hurhaju oni sami nevedeli, čo jeden druhému predhazovali; keď sa trochu upokojili, skončili týmito slovami:

»Ty o každého viac dbáš než o mňa; ty tvojemu úradu viac starosti venuješ nežli mne.«

»Ja musím sa starať o úrad, lebo z neho žijem« . . .

»To mi je život, to mi je úrad. keď nedostávaš ani polovicu z toho, čo potrebuješ, o taký úrad sa ty viacej staráš než o mňa.«

»Nemajú ani iní viacej, a žijú, — ale ich ženy vedia, čo je groš, rozumejú, čo je hospodárstvo.«

»Ty si videl, aká som, na čo si si ma vzal? Ja som nešla za teba, aby som bola tvojou slúžkou.«

»Žena, ktorá nič nemá, nesmie sa vydávať, lebo taký vydaj je klamstvom.«

»Ak som ja teba, tak si ty tak isto mňa oklamal.« To bola prvá pravda, ktorú si jeden druhému do očí povedali; avšak ani jeden nechcel tú pravdu priznať a nahliadnuť, lebo každý držal svoju nespokojnosť odôvodnenou. . .

V takomto rozpoložení zastihla ich Matkovička. Oni ju privítali výkrikom radosti, a ona vo svojom materinskom šťastí objímala hneď jedno, hneď druhé, medzi tým čo radostné slzy tekly jej po líci. Teprv keď sa jim dost naprizerala, po desať raz ich jedno a to isté pýtala, keď opäť prišla k sebe, spozorovala, že v tom dome chybuje niečo, čo neviditeľné naplňuje domácnosť tichým šťastím a spokojnosťou, istou vôňou milujúcich a uctiacich sa duší. Akonáhle Neumayer odišiel do úradu, opýtala sa matka svojej dcéry: »Čo je to s vami? Vy nežijete, ako treba vy nie ste spokojní.« Nela zdúpnela nad tou otázkou, a chcela ju svojím koketným, hlasným smiechom zničiť, ale ustarostená matka nedala sa prelštíť. Ona pomaličky vyzkusovala dcérino srdce, a hneď rozoznala hmlistú jазvu, ktorá oddalovala mladých ľudí, ktorá ich samým sebe v prevrátenom obraze predstavovala. Matkovička vybadala z celej domácnosti, že celé gazdovstvo toho domu, a s ním i manželské šťastie obrátilo sa rýchle dolu vrškom, a tak rozhodla sa ostať desať dní pri dcére, aby zase všetko do pravej koľaje priviedla, kým nebude pripozde. Ona behom tých desať dní presvedčila sa, že Nela a Neumayer sú »veľké deti,« ktoré nevedia si ani chleba poriadne odkrojiť, ktoré nemajú ani najmenšieho pochopu o živote. Ona teprv teraz počala nahliadať, že je na svete plno vecí, ktoré nemožno za žiadnu cenu kúpiť; nahliadla i svoju mýlnu mienku, i Matkovičove prorocké reči. Ona teraz počala nahliadať ničomnosť peňazí, a cnosť vlastnej práce; to čo sa jej doma zdalo byť vonkoncom bezcenným, predstavovalo

v Nelinej tržnej knižke peknú summu peňazí. Keď povážila napokon, že štyridsať zlatých mesačne predstavuje minimálnu summu pre ako tak sriadené živobytie, ustanovila Nele a Neumayerovi náležité hranice, v ktorých majú sa im na budúce ich výdavky pohybovať; ona sama znala, že s tou trovou nemožno ani žiť, ani umrieť, a tak nahliadla, že jedine tými opovrhovanými ňou sedliackymi produktmi bude môcť jedine existenciu toho mladého páru v rovnováhe udržať . . .

Na tie reči Neumayerovi odľahčilo: odľahčilo i Nele. keď počula, že mať zajtra odcestuje; jej sa vonkoncom nepáčilo materino poučovanie, ona by bola rada bývala, keby matka bola pokorne poslúchala jej prehnané rozprávky zo zábavy; keby bola obdivovala krásu jej šiat, jej koketovanie s mladými pánmi. Celá netrpelivá, že ustaraná matka nemala viacv'smyslu pre jej lživú obrazotvornosť, povedala napokon jedovite matke:

»Ty, mama, si sa cele posedliachila na tej pustatine: odkedy mňa tam niet, ty nevieš už ani klobúk na hlavu si položiť.«

Kým Nela takto hovorila, dotedy hľadela matka na ňu s tým pocitom, ktorým sprievádzame oslyšanú prosbu, ktorú sme tak skvelo zostavili a od ktorej sme sa toľkému dobru nadali . . .

X.

Nejako v druhej polovici februára, keď sa v Sriede sňah topí a celá nížina stojí pod neprehľadným povrchom vody a blata, vozil sa Lešič a Vinko s niekoľkými ešte lovcami po jednom z tých mnohých sriedskych rítov (lúk), loviac divé kačky a labute. Povrch vody bol neprehľadný; kamkoľvek si pohliadnuť, so všetkých strán leteli silné krdle dlhokrých kačiek, hneď čiernych a hrubých, hneď pestrých a drobných, ktoré sa ako strela dvíhali a padali, delá námaha lovcov, ktorí sa. odtiskovali na troch člnkoch, opletených vrbinou a šašom, ostala bez úspechu, plaché kačice solva jich na dvesto krokov dočkali: len raz keď na krdel kačíc vrhnul sa orol. pohli sa lovcovia celou silou na člnkoch tam. vypálili odrazu všetci svoje pušky, a tak zabili päť, do šesť kusov . . . Keď slnce sklonilo sa k západu, pobrali sa lovcovia domov; rít bol o mnoho bližší k Matkovičovmu domu než k Čardačinám; preto Vinko pozval Lešiča. aby išiel s ním a prenocoval u nich, — lebo ako je umorený, ťažko že bude môcť prísť pred desiatou hodinou domov.

»A ešte k tomu toľké blato,« dovŕši Vinko.

»Všetko jedno,« odpovie Lešič, »sľúbil som Anke, že prídeme, tak nemôžem ju nechať v trápení.«

»Môžeme poslať niekoho z ľudí, aby jej dali na vedomie.«

»To ešte menej! Ty to ešte nechápeš, čo to znamená dať svojej žene slovo, ten ktorý ho nezadrží, nie je človek.«

Vinko, znajúc každé Lešičovo slovo ceniť, podal mu ruku a tak sa Lešič okolo ôsmej večer rozlúčil i s lovci, a skoro ztratil sa v studenom vlažnom mraku; ešte raz zaslechnul Vinko »hop, hop,« a potom všetko zatíchlo . . . Aby sa príliš neznojil, kráčal Lešič zvolna, ale bezpečne, známym chodníkom k svojmu domu. Zahĺbený v myšlienkach, on necítil únavu, jeho niečo nosilo, niečo napred pobádalo, a vždy mu novej sily dodávalo. On i v predošlých časoch sa obmeškával, ale vtedy sa mu zdalo, že jeho nocľah je všadiaľ: alebo pod kopou sena, alebo pod rozkonáreným hrabom, alebo vedľa hustého krovia, — ale teraz mu niečo šeptalo, že je preňho len jeden dom, že je jeho najvrúcejšia túžba čím skôr príspeť pod krov toho domu! A keď vyšiel z lesa, vzdor všetkej tmy, predsa rozpoznalo jeho bystré oko v diaľke dva drobné, biele body, dva rozsvetlené obloky; na ten pohľad vzrušila sa celá jeho vnútornosť, veľkolepý kysi pocit zkytel mu v duši, a každý jeho dych vyznieval v hosianna! . . .

Veselé štekatie psov oznamovalo jeho príchod; dvere sa v tom okamihu otvorili, a hojný prúd svetla padol naňho. Pri vchode stála jeho žena. a z vďaky, že prišiel, a on z vďaky, že ho tak dlho čakala, nemohli reči prehovoriť; len krčovité, vrúcne stisknutie ruky dávalo na vedomie, čo cítili. Jemu vždycky bolo milo, keď sa pozde domov navrátil, lebo sa mu vtedy tak zdalo, ako čo by bol celé roky vzdialený býval a tak sa mu zdalo byť okolo neho všetko novým a neznámym.

Stôl bol prikrytý i videlo sa, že Anka neokusila ešte večere.

»Aspoň večerať si mohla, Anička; s tým si nemusela na mňa čakať.«

»Aká by mi to bola slasť samej jesť, keď viem, že ty istotne prídeš.«

Na to sadli večerať, a večerali tak, že sa nemohlo rozoznať, či si osladzujú svoj rozhovor jedlom, a či jedlo rozhovorom.

»Vidím na tebe, že si veľmi zmorený, id', ľahni si.«

»Nemôžem; hľa vyhladáva direkcia výkazy dlhov, musím ešte toho večera niečo započat'.«

»Či bude takto dobre?« nakloní sa mu ona na ľavé rameno a poukáže milým úsmevom na formuláre pred ním rozložené.

On pozre a vidí. že ona polovicu tej práce už vyhotovila a premeral ju i vďačným i káravým pohľadom, pohľadom plným úcty i obdivu, načo ústa oboch stretly sa vo vrúcnom bozku.

»Keď ty smieš mne pomáhať v tom, čo nie je tvoja úloha. — prečo by som ja nemala tebe pomôcť?« vyriekla celá šťastná, že ho tým prekvapila.

»Ja neviem, čo je moja a čo je tvoja práca, ja len viem, že vtedy žijem, keď pracujem, lebo bez práce nemôžem žiť.«

»Ja som sa dnes celý deň chytala hneď tejto, hneď onej práce, ale mi akosi nič nešlo od ruky, kým som po obede nesadla za tvoj stôl a všetky tvoje tiskopisy neprehliadala a všetky dobre nepreštudovala, kým som sa nerozhodla za túto. —

lebo sú akosi všetky rovnaké. Sama som si výčitky robila, že som sa ťa dosiaľ nikdy nepýtala, na čo je táto a na čo je oná.«

Ako prvá žiačka na exáme, hľadela polo víťazným a polo ustarosteným výrazom v tvári hneď na spis, hneď na neho. »Som dobre písala?« pýta sa od šťastia sa chvejúcim hlasom. I teraz on opäť spozoroval, že sa vynasnažovala zo svojho rukopisu odstrániť onú mäkkosť, dľa ktorej sa ženské ťahy na prvý pohľad roznávajú, usilujúc sa, aby sa jej písmo čím viac podobalo jeho ťahom.

On sa od velikej radosti, od pre veľkej lásky len krčovite usmieval, bez toho, aby mohol, čo i len slovo povieť.

Potom otvorili najnovšie číslo ilustrovaných novín a prezerali obrazy. Lešič znal i najťažší telesný úmor jedným jediným lístkom novín rozohnať, jeho telo bolo úplne podložené jeho duchu. Ačkoľvek vo dne suchý prozaik, robotník ako najprostejší sluha, mal v sebe viac idealizmu a poezie, než mnohý a mnohý veršotepiec.

Jeden obraz predstavoval kúzelný porýnsky breh s romantickými, stredovekými hradmi; jemu, synovi rovného Sriema, úžilo sa srdce pri pohľade na to kúzelné pohorie, na ktorom sa, ako keby ich víly tam boly posadily, dvíhaly veže, balkóny, čudné obloky, tajné chodníky, chodby a východy — a dole pod kolmou stenou brala šplachoce Rýn, zaplavený lúčami zapadajúceho jasného slnka.

V najhlbšej hlbine svojho srdca prial si Lešič taký dvorec, kde by d'aleko od sveta s vysokého stanoviska orlím zrakom prehliadať mohol na d'aleko na široko okolitý kraj. I teraz snívave zahĺbil sa do toho obrazu, ako keby neveril, že také niečo môže vskutku na svete jestvovať. Ona poznávala tú jeho obrazotvornú túžbu, a preto mu pri tom uprenom pohľade prevrátila jedni stranu d'alej.

»Ta sa nijako nemôžem rozlúčiť s tou myšlienkou, že dnes-zajtrá bývať budem v takom dvorci.«

»A keby som ja nechcela tá istá, keď bych ja radšej ostať chcela na Čardačinách, ku ktorým ma púta moja mladosť, moja láska, moje — —«

Ona nevyslovila celé vety.

»A čo ešte?« spýta sa jej, lebo nebol zvyklý slyšať od nej pretrhnuté reči.

»Moje — moje všetko!« šepala ona, a pritiskla svoje líce s celou silou na jeho líce.

On spozoroval toho večera pri nej neobyčajnú milotu, mimoriadne rozochvenie, ktoré i naňho prechodilo, bez toho aby si bol mohol vysvetliť, tú jej detinnú nežnosť.

Ona sa ešte tesnejšie privinula k nemu, objala ho okolo hrdla, skryla ústa na jeho líce, a šeptala mu niečo, čo on ani nečul, ani nerozumel; ale keď on na to zľahka podvihol jej hlavku, a zrel do jej stydlivých anjelských očí, ktoré sa

skvelý bleskom dosiaľ nevidaným, vtedy ako mlunná iskra preletelo mu niečo dušou, a on ako omámený počal jej bozkávať oči, vlasy, ústa.

Keď videla ona, že jej porozumel, povedala napokon pološeptom:

»Ja ti už dva mesiace tajím, odpusť, ja som nemohla tie slová od veľkého studu vysloviť, no dnes mi už dohorelo, nemohla som ďalej zadržať to tajomstvo.«

Ako pomätení, alebo lepšie rečeno, ako dvojce rozihraných detí milkovali sa, a ovíjali jedno okolo druhého . . .

Vzdor tej únavy Lešič nemohol tej noci zatvoriť oka: on cítil v sebe divný pocit: pozvanie k novej borbe; vzdor všetkým dosavadným úlohám života naložila mu jeho prirodzená povaha ešte jednu ... V tých myšlienkach, v ktorých sa prepletalo celé jeho dosavadné i budúce šťastie i ťažkosť, vynorovaly sa na povrch rôzne momenty jeho života, hneď skvelé, hneď smutné, a v tej polodriemote videl hneď svoje detské, hneď svoje školské námahy, hneď poetickú lásku naproti svojej krásnej ženy. I dnešný lov, i onen ohromný cit vystúpil pred jeho očima, a práve v ten čas, keď jeho člnok nasadnul na melčinu, došla Lešičovi jedna myšlienka do hlavy, ktorá všetky dosavadné potisla do úzadia . . . Sotva sa dočkal rána; len čo sa rozvidnilo, on už sedel za svojím písacím stolom, a trasúcou rukou rátal, sčítal, a odčítaval rozčúlene očakávajúc výsledok rátania.

Keď Anka vstala, on už bol hotový s výpočtom. Ona stydela, pozreť mu do očí, načo on vzal papier, na ktorom bol písal, sadnul si k nej, a chcel jej niečo ukazovať, ale v rozochvení nemohol započat', lež jej len ukazoval na riadky číslic.

»Ten rít, kde sme včera lovili . . . hľa, tu, vid', najmenej tri tisíc čistého dôchodku na rok . . .«

Ona ho ešte nerozumela; teprv keď sa všetkým činom posbieral, rozviedol jej, že si zaumienil hneď kúpiť tristo jutrov onoho ritu, kde včera lovil, že ho odvodní, a vysuší, a že bude mať najmenej desať zl. z jutra čistého dôchodku.

Keď dokončil na vylomkrky najpotrebnejšie práce, sadnul Lešič na koňa, a odjachať k Matkovičovi. Starec sa nemálo načudoval, keď videl rozihrané a sčerveňalé líce svojho zaťa, prísny Lešič zriedka kedy tak vyzeral, Lešič celou cestou rozmýšľal o tom, akým spôsobom predostre svoj úmysel Matkovičovi, lebo vedel, že konzervatívny starec ťažko dá niečo na to zdanlivé neisté podujatie. Avšak ako sa ešte od včera celý zihrýzol do tej myšlienky, horela mu každá reč, keď počal Matkovičovi rozkladať a dokazovať, ako myslí svoj úmysel uskutočniť.

Tie dôvody a dôkazy tak upútalo starého Matkoviča, že nevedel ani slova nadmietnuť. lež hneď pristal na Lešičov plán.

»Tedy ako som povedal — päť tisíc zl. bude nám dost' — tri tisíc na kúpnu cenu, jeden tisíc na odvodnenie, a jeden na obrobok pôdy.«

Starý Matkovič neprehovoril ani slova, zdvihli sa energicky obaja, a odišli do obecného domu. — Tam na nich akosi krivo pohliadli, keď zaslúchli, že si Lešič zaumienil kúpiť tri sto jutrov ríta, a že bez všetkého ďalšieho vyjednávania ponúka jím desať zl. od jutra, spolu tedy tri tisíc zl.

»Či sa vy pane žartujete, či naozaj hovoríte? odvetili zarazení obyční páni. Jeden z nich myslel na rybu, druhý na kačice, tretí na šáš a trstinu. — nemohúc nijako pochopiť, čo by Lešič ináče počal s rítom, s vodou! . . . Avšak keď jím Lešič celou vážnosťou predložil svoj úmysel, ešte len potom nevedeli, na čom sú, a čo mu majú odpovedať. Rychtár mu počal radiť, aby sa vzdal slepej práce, žeby mohol dnes-zajtra ťaľutovať, a obec do processu vohnať, a process je horší než čert . . . Konečne po mnohom namáhaní pošťastilo sa Lešičovi presvedčiť obecnú správu, že on nemyslí na žiadne krkolomné podujatie, ani na klamstvo, že si jednoducho zaumienil od obce kúpiť tristo jutrov ríta. a že obci ešte vždy ostane tisíc dvesto jutrov na pašu: ešte doložil, žeby bol najradšej, keby mu obec predala ľavý diel od jarka Beľana, aby ten jarok bol aspoň z jednej strany prirodzenou medzou medzi jeho a obecným pozemkom. »A ako s kúpnuou cenou, nakoľko rokov myslíte — —?« Ako náhle smluvu podpíšeme, položím hneď celú summu. Keď výborníci nahliadli, že sa Lešič nežartuje, skoro sa medzi sebou dorozumeli, a pristali na odpredaj. Na prímluvu Matkovičovu prišlo vrchnostenské dovolenie, a odobrenie toho predaju už koncom apríla. Medzi tým Lešič už od prvého počiatku pozabíjal mernické znaky po rite, a každý tretí deň buď on, buď Vinko išli merať výšku i pohyb vody, tak že koncom apríla mal úplný obraz, ako, a ktorým smerom voda odohodí, kde sa zastavuje a vracia späť. Keď položil celý obraz na papier, bolo zrejmé že jarok Beľan je najhlbší bod, ale ponevác bol celý mólom zanesený, nemohol odvodzovať tú silnú vodu, lež z neho prechádzala voda do bližšieho väčšieho potoka; avšak keď padla po istú úžinu, nemohla viac ďalej, lež zostala vo svojich ložiskách dotiaľ, kým sa pod úpekou papršlekov júlového a augustového slnca nevyparila. Lešičov výmer dokazoval že úplne dostačí jarok Beľan prečistiť, a cez svojich tristo jutrov ešte tri kanále do Beľana priviesť, že z tých tristo jutrov voda za dva alebo tri mesiace odteče prv, než dosiaľ.

Prvého mája bola smluva s obcou podpísaná, a už druhého dňa udrelo päťdesiat' Líčanov motykou do múlu jarka Beľana.

Pätnásteho mája na Lešičovom diele nebolo ani kvapky vody, a desať dní pozdejšie počal sa čierny humus sušiť. Teraz Lešičovi odľahčilo, on zvíťazil, on videl suchú zem, ktorá sa ako sol rozsýpala v jeho rukách.

»Teraz nech sa nám posmievať, že budeme predávať vodu z ríta, liter po halieri!« povedal Lešič víťazoslávne Vinkovi, — »a ja jím hovorím, že mne každý liter, ktorý som z mojej zeme odvodnil, dá desať, a nie jeden halier.«

Koncom mája počal Lešič orať, a oral dotiaľ, pokiaľ vlaha dopúšťala; to čo bolo príliš vlhké pre orbu — a toho bolo do sto jutrov — nechal na lúku. a na

ostalých dvesto jutroch posial proso. Oranie bolo všeliaké, na miestach ako keby svine ryly, pre čo sa národ posmieval Lešičovi, že netreba orať, lež pustiť sto kusov sviň, a za nimi siať . . . Lešič mlčal a pracoval. Keď prišlo leto a silná práca shrnula sa na panskom majetku, musel Lešič svoje belanské polia cele zanechať Vinkovej správe. Na tých belanských poliach neprestávala práca; prostriedkom júna bolo treba prvú horšiu trávu pokosiť, aby po nej mohla vzniknúť čistejšia a lepšia; na ten diel mohla sa napustiť z Beľana voda, a za mesiac narástla tráva do pása.

»A čo je s prosom?« Opýtal sa raz Lešič Vinka.

»Ja veru neviem, čo to bude, či je to proso, a či niečo iné; stonky sú už vyššie jedného metra vysoké, list široký ako pri kukurici, ale ešte nevidno, že by sa volačo vysypalo, možno že sa vyjaloví,« znela Vinkova odpoveď.

V službe mimoriadne svedomitý a prísny Lešič nestihnul, aby vo dne odísť mohol na svoje pole, lebo bolo pol druhej hodiny vozmom vzdialené, lež v noci odjachať na koni, a pri mesiačku ísť prehliadať, či je tráva zrelá pre kosbu, či sa seno dobre osušilo; nocou oběhnul dediny, aby shromáždil potrebných robotníkov, aby sa práca čím skorej svršila, lebo u Lešiča znamenal čas vždycky peniaz. Trebárs by mal sto rúk a nôh, ten človek nebol by sa mohol dosť narobiť: celý zaprášený, celý upotený a opálený od horúčosti, hneď značil olovkom, hneď kosil kosou, hneď narábala vidlami. Nekričal, ale pracoval, — pracoval do úmoru, tak že sa mu robotníci posmievali, že vari prichádzajú hladné roky, že sa toľko napína . . . Anka znajúc jeho horlivosť, nezadržávala ho v práci, lež len modlila sa P. Bohu, aby ho udržal pri dobrom zdraví. Snímajúc večer z neho mokré košeľu, ako keby sa bol kúpala v nej, ona so strachom vyčkávala zoru nad jeho posteľou: či sa jej prebudí zdravý, a či v horúčke . . . Avšak ani jedným slovom neprezradila mu ten strach, v nej žila viera, že on nesmie ochoreť . . .

Tak došiel august, a proso na belanskom poli dvihlo sa do výšiny ako kukurica, zrno ale bolo dvaraz hrubšie, než obyčajne. Kto z blízka neprizrel sa tomu úsevu, ten vysmieval sa Lešičovi, že posial trstinu, lebo takou sa zdalo z ďaleká vysoké proso.

Teprv keď Lešič vymlátí celý úsev, a obdržal dve tisíc metrických centov prosa, keď po tretí raz pokosil trávu na lúke, keď už nebolo priestoru, kam by to všetko nahromadil, až potom oslobodil ho národ od ohovárania, že sa zapredal vílam, že nocou na metle jachať, a že čarami a kúzľami priviedol svoje pole k takej plodnosti.

Za pol roka vyplatil Beľanov múl celú kúpnu cenu, všetku trovu, a ešte ostalo zvyšku niekoľko tisíc zl. Keď Lešič vyčítal Matkovičovi päť tisíc zl., aby jich vrátil sporiteľni, keď položil pred Vinka päť sto zl. s rozkazom, aby sa prvého listopadu pripravil na cestu do Viedni na kultúrno technický naukobeh. ale v júni aby sa zase stvoril na belanskom poli, vtedy starý Matkovič objal oboch a rozplakal sa od sladkej radosti, ako nikdy ešte . . .

Toho istého dňa prišiel od Laja list, v ktorom pýta na cestovné trovy; súčasne oznamuje, že druhú državnú zkúšku nebude teraz skladať, ale pod jaseň, a na koniec ešte dodal, že dovedie so sebou svojich dvoch-troch priateľov, aby strávili nejaký čas spolu u nich na dedine. . . .

Lajova zvesť o zkúške bodla Matkoviča. ako keby mu balvan ľadu na srdce padol: a tú zvesť musel práve v ten istý čas obdržať, keď mu srdce temer radosťou plakalo! . . .

Po niekoľkých dňoch došiel Lajo z university, a dovedol s sebou ešte dvoch priateľov právnikov, snáď aby si po namáhavej práci oddýchli od učenia na vonkove. Jeden bol vdovčin syn; a druhý syn súdobného radcu; jedine onen prvý složil zkúšku a už i predostrel prosbu, aby bol prijatý za praktikanta. Lajo dobre vedel, čo ho čaká doma, keď príde bez zkúšky, a za to i dovedol kamarátov so sebou, len aby tým otupil otcov úkor; ale starý Matkovič neusporil mu ho ani pred kamarátmi. Medzitým to mladým pánom ani najmenej nezavádzalo, — veď oni dávno znali, akí sú ich rodičia v tom ohľade, nezazlievajúc im síce, ale ich ľutujúc, že nemôžu pochopiť universitnú slobodu, ktorá ponecháva mladým pánom na vôľu, skladať zkúšky o pol roka prv alebo pozdejšie. . . .

Na Čardačinách práve vtedy prevádzala sa mlatba obilia: nový direktor už obstaral z Viedne parný stroj pre tú mlatbu, a pre prvý rok dovedol i jedného strojníka z dotýcnej dielne, aby spravoval stroj pri mlatbe. Lešič myslel, že pánov právnikov ten stroj a vôbec celé hospodárstvo bude zaujímať, i útechou naplňovať, keď vidia, že sa i na plodných sriemských úžinách počína európska kultúra udomáčňovať. Avšak oduševnený Lešič zklamal sa, — lebo mladí páni nechceli ani blízko k mláťačke pristúpiť, lebo z jednej strany tisol sa im dym do nosa, a z druhej strany padal im do očí prach a pleva. Nijako nemohli pochopiť Lešičovo oduševnenie, ktorý im obširne vysvetľoval, koľko sa tým strojom usporí naproti tlačby s koňmi. Viedenského strojníka, ktorý vysúkanými rukávmi, celý čierny od dymu a prachu, celý zamazaný od uhlia, neprestajne okolo stroja pracoval, nedržali právnici za hodného jedného jích pohľadu, ba cítili sa byť urazenými, že sa jím opovážil podať ruku . . .

Ale ani pre ostatné hospodárstvo nemali ani najmenšieho smyslu. Keď im Lešič ukazoval chlievy, vystavené dľa najnovších požiadavok hospodárstva, keď im rozprával o vlastnostiach turopolskej a sriemskej fajty, a dal jim vyhnat' tučné, pestré a čierne prasce, vtedy páni právnici počali jeden na druhého pozerat' opovrhlivým pohľadom.

»Strašný smrad« . . .

»Kolosálny smr;id« . . .

To bolo všetko, čo povedali, ako by tým boli chceli cele zretedne Lešičovi povedať, že oni na to všetko nič nedajú.

»Ano, páni moji! dym, hnoj, — to je heslo devätnásteho stoeletia; tam, kde železničná para bez prestania bije sa vzduchom, kde dym dielní naplňuje celú atmosféru svojím smradom a kde sa od každej kostičky, od každej luštiny pripravuje hnoj, kde tie smradľavé vodky zlatom platia, — len tam môže sa hovoriť o blahobyte a pokroku ľudstva . . . Pánom sa, ako vidím, nepáčia moje reči, vy ste viac oduševnení Virgilovým veršom: Tytyre tu patulae recubans sub tegmine fagi . . . Tie zlaté časy prešli, páni moji, nymfi devätnásteho stoeletia nemajú viac miesta v chlárku rozvetvených bukov.

Pánom právnikom veľmi imponoval rímský verš a nijako nebolo im v duši pravo, že je Lešičovi Cicerov jazyk možno známejší, než im. Turopolské prasce a Virgiliove verše, tieto dva pochopy, nemohly byť u nich do súvisu dovedené.

»Ako ste sa vy s matúrou mohli dat na tú prácu, keď vám ňou bol prístup všadiaľ otvorený?« opýtal sa jeden právnik ľútostivým hlasom Lešiča.

»O tých »otvorených dverách« mohlo by sa všeličo rozprával', milý priateľu; ja vám len poviem, že ste nie na pravej ceste, — ak bude času a ak budete mať vôľu. môžeme o tom prehovoriť', — a teraz, páni moji, nech sa páči, obed je hotový.«

Pri obede bol i mašinista; páni právnici s vysoká pozerali na nevinného Viedenčana, ktorý riedko kedy sa ozval, lež väčším dielom mlčky sedel: v rozhovore vyšlo na javo, že ten strojník skončil viedenskú technickú školu, a tak že je dľa nauk rovný mladým pánom.

Ako to už pri južných Slovanoch neide ináč, rozpriadol sa najprv rozhovor o politike: páni právnici napínali celé svoje politické umenie, aby pokojného Viedenčana podražili, aby vyreknul svoju mienku o všeobecnom politickom položení. Neborák strojník nemálo sa zadivil »známosti« tých mladých ľudí v politických veciach; jemu nemálo imponovalo, keď oni od slova do slova citovali Bismarkove jednotlivé odseky z poslednej jeho snemovej reči, vysvetľujúc ich tak, ako ich nikto na svete nevysvetľoval; oni znali najtajnejšie myšlienky ruského cára, ktorý jediný dorástol Bismarkovi. Oni rozvili dopodrobna vypracovaný programm, ako by sa europejské veľmoci mohly složiť', aby ani jedna nič neztratila a všetko obdržala, že nemôže prirodzenejšieho byť.

Pokojný Viedenčan nerozumel mnoho z tých fantastických kombinácií, a tak sa vyhovoriť, že on už dva roky nečíta žiadnych politických novín, lebo že nemá času, ponevác sa cele oddal na štúdium jedného ventila na ktoromsi stroji, akým spôsobom by totiž ten ventil automaticne pracoval bez toho, aby dotyčná para bola ztratená, lež aby sa ďalej upotrebovala. Pánom právnikom zdalo sa byť sprostým a smiešnym, pre takú pletku nečítať dva roky noviny,

— i pošepli jeden druhému: »Hlupák viedenský!« . . .

V ďalšom rozhovore spomenuli sa i mená Unger a Stein, hovorilo sa o briliantnosti právnickej karrieri, od každého ministra že sa vyhľadáva, aby bol

viac-menej právnikom, a tak môže sa úplným právom povedať, že kto dnes neskončil právnické školy, nie je vzdelaným človekom . . . Na to sa strojník opovážil povedať, že kupecká, priemyselná a kultúrno-technická známosť vždy širšiu pôdu zaujíma, a že počet tých poslucháčov už prevýšil počet právnikov. Páni právnici protestovali celou horkokrevnosťou proti tomu, tvrdiac, že je to nemožné a že sa tá nemožnosť dá i indirektne dokázať.

»To vám je ľahká vec, — povedzte, koľko rokov máte a koľko pláce beriete, a postavíme vás do radu s právnikom vašich rokov.«

»Teraz stojím v tridsiatom ôsmom roku a beriem od dielne, v ktorej už desať rokov slúžim, ročných stálych tri tisíc zlatých a dvadsať po sto od všetkých strojov, ktoré som v trebárs ktoromkoľvek ohľade opravil a zdokonalil, a to vynáša na rok tri do štyri tisíc zlatých.« Tak znela odpoveď skromného Viedenčana.

Páni právnici zdúpneli nad tou summou; im nebolo pochopiteľné, že človek so šesť tisíc zlatma ročného dôchodku môže na slnci, v prachu a dyme pracovať, ako najprostejší sluha.

Po obede zaviedli zdravice: neborák Viedenčan našiel sa v nemalých rozpakoch, keď mu povedali, že obyčaj vyhľadáva, že po každej zdravici má sa plná čiaša vyprázdniť. On sa nevedel prenačudovať nad tým, na čo a kam lievajú tí mladí ľudia toľko toho vína, bez toho, aby sa bolo na nich niečo pozorovalo. Jemu sa už po šiestom poháre sotmilo a tak plačúcim hlasom zaprosil Lešiča. aby mu odpustil, že sa opil. . . Lešič ho skutočne musel odnieť do posteľe, lebo na víno nenavýklý človek nevládal ďalej ani na nohách stáť.

»Nemecká sviňa! . . . Budúcnosť je naša!« . . . zkríkli víťazoslávne traja právnici a dopili poznovu na dno . . .

Kým tak ďalej pili a zdravkali, doniesol Matkovičov sluha čierne písmo pre vdovicinho syna; v liste mu sdeľuje matka, že je vymenovaný za bezplatného praktikanta pri súde v horvatskom Zágorju.

Teraz sa rozliala povodeň rúhanín na vládu, — na systém, na rozhodujúce kruhy, ktoré by museli byť šťastné, že majú takých ľudí, ktorých by mali bez všetkého vymenovať adjunktmi a nie za bezplatných praktikantov, ako keby právnikovi nebol celý svet otvorený.

»Tam máš daňové inšpektoráty, finančné direktorstvá, tam ti je Bosna, — kamkoľvek chceš! Ale čo chceme: nemo propheta in patria«, vykrikuje Lajo.

»Najlepšie predostreť naraz desať prosieb, a kde ťa lepšie naplatia, ta ponáhľaj!« . . .

»Pravo, tak je! Nech vidíme, čo si bez nás počnú!« haraburdili oznovu rozpálení mladíci.

»A ako by bolo, páni moji, keby ste sa posvätili naším obciam? Tu by ste boli potrební, ako smädnému čerstvá voda, tu by boli síce len jedny dvere, ale

široký kruh účinkovania pre vás.« Tak povedal úprimný Lešič, ktorý vždy s väčšou ľútosťou pozoroval túto ľahkomyselnú mládež.

»Počuj! keď si už sedliak, nebud' taký sprosták a neurážaj mi priateľov v tvojom dome. môžeš byť šťastný, že ti došli takíto ľudia pod tvoju strechu!« Tak sa vykričal ožraný Lajo na Lešiča. »Dost', dost'! od sviniaara ani nevyhľadávame niečo jemnejšieho,« vzplanuli ostatní dvaja a poberúc klobúky odkotúľali sa z Lešičovho domu.

* * *

Rok na to ležal Lajo vyvalený na diváne a pred ním ležala tretia prosba zavrhnutá od bosensko-hercegovskej vlády. Nemal sily, aby ukázal to rozhodnutie otcovi, lebo súčasne s poštou stihnul i Nelin list, v ktorom pre Boha prosí rodičov, aby jej hneď poslali dve sto zlatých, lebo že jej dnes zabavili celú výbavu pre dlh, následkom ktorého bude jej istá čiastka na verejnej dražbe predaná.

Matkovička bola bez seba a starec opäť krajciar po krajciari shľadával, aby čo väčšiu summu nasbieral.

V ten istý čas — tam na Čardačinách ihral sa na pažiti jednoročný syn Lešiča, junák od päty do hlavy; a matka jeho ako rozkvitnutá ruža vo svojej kráse usmievala sa a rozplývala sa od radosti nad každým jeho pohybom; jej duša nemohla dočkať času, kým ten malý junák dobehne k nej do lona a prerečie prvé slová: »Mama!«

A on išiel s Vinkom celý zmorený a uznojený cez pole; parný stroj pracoval a oni oba počtovali, kedy asi bude práca na Čardačinách hotová, aby sa oba mohli obrátiť k Beljanskému polu, lebo i tam už bola potrebná mašina.

»A kedyže, môj drahý Vinko, príde na naše duševné pole ten stroj? Kedyže prestane ono povrchné a plytké oranie našich mladých ľudí na poli vied? Na teraz orú tak plytko, že pôda sotvy toľko úrody vydáva, aby mohla ako tak prechovať nedbanlivého oráča. Kedyže, počnú orať hlbšie, aby bylina tri raz tak veľká narástla, než dosiaľ; kedyže sa zahĺbia do vedy tak, aby im dozrelé ovocie tých známostí nebolo len sotva dostatočným pokrmom, ale aby ostal ešte i zvyšok, z ktorého by mohol mať ešte i iný úžitok. Onomu merníkovi nedá jeden ventil dva roky spávať a tu sa ešte ani nevie, či stroj takého druhu jestvuje. Človek by skoro ani neveril, keď pomyslí na našu nadanosť, na úrodnosť našej pôdy! A táto zdanlivá nemožnosť potrvá istotne dotiaľ, kým tie dva kapitále: človek a zem, nadanosť a úrodnosť nepoznajú svoju cenu, kým ich zo zahálky a nečinnosti nepohne oná napred letiaca sila dvadsiateho stolia, ktorá hľadá živé a nie mrtvé kapitále . . .

Pogovor

Vrijednost prijevodne literature prije svega mjeri se zanimanjem za autora i njegovo djelo. Širi i prekogranično čitateljstvo, a često puta uz poruku uz nju daju se temeljitije književne i druge analize. Koja je poruka sjećanjem na 110. obljetnicu objavljenog djela Josipa Kozarca « Mrtvi kapitali » na slovačkom jeziku? Prije svega odaje se spomen autoru Josipu Kozarcu (Vinkovci, 1858. – Koprivnica, 1906.), jednako poznatom hrvatskom književniku i šumaru, najaktivnijim desetljećem (1885.-1895.) života upravo uz Lipovljane. Pretisak djela potvrđuje da ono jednako živi na tlu književnikova naroda i s onima koji na tom prostoru čuvaju osobitosti jezika svoje nacionalne manjine. I upravo to ne umanjuje, dapače, prijevod kapitalno oživotvoruje dijalog među ljudima bliskih životnih sudbina i svjetonazora. Prepoznao je to prije svega zaslužan za prvotisak Jozef Maliak, objavljujući ga 1904. godine u Iloku. Predgovor dr. sc. Sandre Kralj Vukšić dao je sva potrebna objašnjenja. U ovoj prigodi možda je tek za spomenuti - ideja o pretisku javila se uz obradu monografije „Matica slovačka Lipovljani 1996. – 2011.“. Taj projekt MS Lipovljani na svjetlo dana dvojezično (hrvatski/ slovački) iznijela je također nakladnička kuća Spiritus movens d.o.o. Kutina. Pri pisanju nezaobilazna je bila, i ostaje činjenica o djelovanju lipovljanske matične osnovne škole. Učenjem slovačkog jezika mlađeg naraštaja ostavlja spomen na njihove pretke, ali i imenom škole i na Josipa Kozarca. U vrijeme prve objave knjige 1904. godine, Slovaci su u završnom doseljavanju činili i značajan dio populacije Lipovljana. Prošla su desetljeća, demografska se slika promijenila, ali ne i potreba čuvanja etničke samobitnosti onih koji jedan prostor s drugima čine zajedničkim skladnim životom. Uz slovački folklor, odjel Knjižnice i čitaonice i osobito odnedavno slovačku etnokuću, na police Slovaka ne samo u Lipovljanima, u Hrvatskoj, već i u zemlju matičnog naroda, ukoričena pojavljuje se knjiga hrvatskog književnika Josipa Kozarca „Mrtvi kapitali“. U računalnoj eri, vremenu kada je osobito nužno čuvati vlastitost narodnog jezika, ovo jubilarno izdanje potvrda je kulture u zajedništvu dva srodna naroda, danas u EU. Knjiga ne nudi samo sadržaj, nego izgledom i izlet u jedno davno vrijeme tadašnjeg tiskarskog oblika. Knjiga je - kruna savršenstva - kako se zna reći za pisano djelo. U ovom slučaju i više je od toga. Potvrda je djelotvornosti koje potpisanom Poveljom o regionalnoj suradnji ostvaruju obje matice – slovačka i hrvatska. Objava pretiska, a koja može potaknuti i na istraživanje slovačkog jezika u Hrvatskoj tog vremena, još jednom potvrđuje neumrlo literarno djelo Josipa Kozarca, ali afirmira i aktivan život Slovaka u Hrvatskoj. S nakladničkom djelatnošću MS Lipovljani uzorni je primjer.

Dragutin Pasarić, urednik

Doslov

Hodnota prekladovej literatúry sa meria predovšetkým záujmom o autora a jeho dielo. Rozrastá sa tak základňa čitateľov a často krát sa k prekladanému dielu prikladajú podrobnejšie literárne alebo iné analýzy. Čo znamená spomienka na 110. výročie uverejnenia prekladu diela Josipa Kozarca „Mŕtve kapitále“ slovenskom jazyku? Predovšetkým sprostredkúva spomienku na autora Josipu Kozarcu (Vinkovci 1858 - Koprivnica 1906), známeho chorvátskeho spisovateľa a lesníka, ktorý svoje najplodnejšie desaťročie života (1885-1895) prežil práve v Lipovlianoch. Nová tlač prekladu potvrdzuje pretrvanie jeho hodnoty v priestore spisovateľovho materského národa a zároveň medzi príslušníkmi národnostnej menšiny, ktorí žijú v tom istom priestore a chránia osobitosti materinského menšinového jazyka. Táto skutočnosť neznižuje význam prekladu, ba naopak, prekladové dielo oživuje dialóg medzi ľuďmi s podobným osudom a s podobnými názormi na svet. Ocenil to predovšetkým Jozef Mailak, ktorý sa zaslúžil o preklad a prvú tlač v roku 1904 v Iloku. Predslov dr. sc. Sandry Kralj Vukšić dáva všetky potrebné vysvetlenia. Pri tejto príležitosti pripomínam, že idea o znovu vydaní prekladu sa zjavila pri príprave monografie „Matica slovenská Lipovliany 1996 – 2011“. Ten projekt MS Lipovliany v dvoch jazykoch (chorvátsky/slovensky) zrealizovalo vydavateľstvo Spiritus movens s.r.o. Kutina. Pri príprave bola do úvahy braná skutočnosť o pôsobení lipovlianskej základnej školy. Mladšie generácie učeníom sa slovenského jazyka uchovávajú vedomosti o vlastných predkoch a meno školy zachováva spomienku na Josipa Kozarca. V roku 1904, kedy bol vydaný preklad diela, už Slováci prebývali v Lipovlianoch a v tejto dobe tvorili významnú časť obce. Uplynuli desaťročia, demografická situácia sa zmenila, ale potreba uchovania národného vedomia prítomných etníc, ktoré spolunažívali v spoločnom priestore, pretrvala. Matica slovenská sa zaslúžila o pestovanie slovenského folklóru, otvorenie oddelenia Knižnice a čítárne a zariadenie slovenského etnodomu. Teraz sa vďaka nej na poličkách knižníc v Chorvátsku, ale aj v materskej krajine nájde znovu vydaný preklad knihy „Mŕtve kapitále“ chorvátskeho spisovateľa Josipa Kozarca. V počítačovej ére, v časoch, kedy je zvlášť potrebné chrániť identitu vlastného národného jazyka, je toto jubilejné vydanie dôkazom úspešného spolužitia dvoch blízkyh národov, ktorých obe materské krajiny sa nachádzajú v európskom spoločenstve. Kniha neponúka iba zaujímavý obsah, aj obal predstavuje pre čitateľa zaujímavý náhľad na tlačové formy dávnych časov. Kniha je vrcholným vyhotovením písaného diela. V tomto prípade je aj viac než tým. Je aj potvrdením úspešnej spolupráce, ktorá bola uzatvorená podpísaním Memoranda o regionálnej spolupráci dvoch matíc – slovenskej a chorvátskej. Vydanie reprintu, ktorý môže podnietiť výskum slovenského jazyka v Chorvátsku v danom čase, potvrdzuje životnosť literárneho diela Josipa Kozarca. Toto vydanie zároveň afirmuje aktívny život Slovákov v Chorvátsku, ktorého vzorový príklad predstavuje vydavateľská činnosť MS Lipovaliny.

Dragutin Pasarić, redaktor

Potporu izdanju dali su / Tlač knjige potporily

Privredna banka Zagreb d.d.

SELK d.d. Kutina

Turbomehanika doo Kutina

Arđent d.o.o. Novska

Hrvatske šume Uprava šuma Zagreb

Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ISBN 978-953-7553-36-4

9 789537 553364